

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií / Francouzská filologie

Bakalářská práce

Martin Neudörfl

System relatívnych zájmen v hovorovej francouzštině

System of relative pronouns in spoken French

Poděkování:

Rád bych zde poděkoval PhDr. Jaroslavu Štichauerovi, Ph.D. za jeho čas, cenné rady a připomínky k řešené problematice, kterými přispěl k vypracování této práce, a dále všem respondentům, kteří se laskavě zúčastnili mého výzkumu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 2013

.....

Martin Neudörfl

Klíčová slova:

hovorový jazyk, francouzština, relativní zájmena, resumptivní zájmena, komplementizér, vztavná věta, zájmenná retence

Key words:

spoken language, French, relative pronouns, resumptive pronouns, complementizer, relative clause, pronoun retention

Abstrakt

Systém relativních zájmen v hovorové francouzštině představuje doposud jen velmi málo probádanou oblast francouzského jazyka, již je pozornost vědecké obce věnována teprve od druhé poloviny 20. století. Cílem této práce je proto sloužit jako úvod do dané problematiky v podobě kompletního přehledu všech možných strategií relativní subordinace v mluvené francouzštině v konfrontaci se strategiemi mluvnice normativní a zároveň osvětlit příčiny existence tohoto diasystemismu na poli francouzské relativní subordinace. Stěžejní část této práce pak představuje vlastní výzkum založený na praktickém testování vybraných konstrukcí analýzou internetových diskusních fór a formou internetového dotazníku. Výsledky výzkumu mají ilustrovat tendence spojené s mírou přijatelnosti nenormativních strategií využívajících komplementizér s ohledem na diastratické a diatopické faktory v rámci frankofonní společnosti a tím i vlastní měrou přispět k lepšímu pochopení dané problematiky.

Abstract

The relative pronoun system in spoken French represents an aspect of the French language that didn't receive appropriate attention by the scientific community until the second half of the 20th century. The aim of this work is to explore the system of relative clauses and related subordinate strategies in spoken variant of the French language, confronting it with its normative variant, as well as to explain causes of the existence of this diasystemism in French relative subordination. The main part of this work is a research based on testing representative non-normative constructions on internet forums and via a questionnaire. The results illustrate tendencies and the rate of acceptability of non-normative subordinate strategies using complementizer across the French speaking society, and thus contribute to a better understanding of this aspect of the French language.

Obsah

0 Úvod	7
1 Teorie relativní subordinace	9
1. 1 Definice vztažného zájmena	9
1. 2 Systém relativních zájmen v normativní mluvnici	10
1. 3 Alternativní formy subordinace	12
1. 4 Koexistence subordinačních strategií u jazyků SAE	15
1. 5 Podstata diasystemismu francouzských relativ	18
2 Subordinační strategie v hovorové francouzštině	20
2. 1 Redukce partikule qui-subjekt	20
2. 1. 1 Vývojově-historický kontext redukce qu-i	23
2. 2 Lokativ où	25
2. 3 Partikule que a nulové vyjádření objektivu	25
2. 4 Partikule que a resumptivní zájmena	27
2. 5 Partikule que a predikativní koncové tvary	28
2. 6 Kumulace vztahů v jedné konstrukci	30
2. 7 Dodatek k nulovému komplementizéru	31
2. 8 Kompletní přehled nenormativních subordinačních strategií	32
3 Výzkum	34
3. 1 Hypotézy	34
3. 1. 1 Vliv generace a komunit	34
3. 1. 2 Vliv regionálních variant	35
3. 1. 3 Strategické preference	36
3.2 Primární výzkum	37
3. 2. 1 Analýza diskusních fór	37
3. 2. 3 Dodatek ke strategii kontaktního typu	42
3. 2. 4 Kompletní seznam testovaných konstrukcí	43
3. 3. Dotazník	44
3. 2. 1 Realizace dotazníku	44
3. 3. 2 Relevance a odchylky	45
3. 3. 3 Profil účastníka výzkumu	46
3. 3. 4 Souhrnné výsledky s ohledem na věk a komunitu	46
3. 3. 4. 1 Zhodnocení celkových tendencí	72
3. 3. 5 Regionální odlišnosti	75
4 Závěr	86
5 Résumé	88
6 Seznam použité literatury a internetových zdrojů	92

0 Úvod

Větná relativní subordinace ve francouzštině představuje, stejně jako v případě mnoha jiných evropských jazyků, bohatý systém založený na využívání různých subordinálních strategií. V této bakalářské práci se systematicky věnujeme strategiím typickým pro mluvenou variantu francouzského jazyka a našim čtenářům nabízíme jejich kompletní přehled v kontrastu s francouzskou normativní mluvnicí. Celá práce je strukturována do tří kapitol věnovaných obecné teorii relativní subordinace, detailní analýze nenormativních strategií a konečně praktickému výzkumu v rámci francouzsky mluvící společnosti.

V první části této práce podáváme stručné uvedení do problematiky a terminologie vztažných zájmen a subordinálních strategií. Konfrontujeme zde především tradiční pojetí systému zájmen francouzskou normativní mluvnicí a zároveň definujeme koexistenci různých subordinálních strategií napříč evropskými jazyky skupiny SAE. Na jejich pozadí pak popisujeme diasystemický charakter relativní subordinace, vyplývající ze vzájemného prolínání subordinálních strategií využívajících nejenom vztažných zájmen, ale i partikulí a komplementizéru v hovorové i normativní francouzštině.

Po popsání základních charakteristik fungování vět vztažných ve francouzském jazyce je druhá část této práce věnována především dalším strategickým přístupům k relativní subordinaci v jeho hovorové variantě. Detailně se věnujeme jednotlivým relativním konstrukcím, které mluvený jazyk nabízí, od konstrukcí využívajících nevariabilní komplementizér *que* s nulovým vyjádřením vztahů přes konstrukce s resumptivními zájmeny a příslovci po kumulační strategie s několikanásobným vyjádřením vztahu ve větě vztažné.

Třetí a největší část této práce představuje vlastní výzkum vycházející z analýzy internetového dotazníku, ve kterém jsme testovali 25 nenormativních konstrukcí vybraných na základě přední odborné literatury, a analýzy užívání těchto konstrukcí na internetových fórech, za účasti 164 frankofonních mluvčích. Odpovědi účastníků výzkumu vyhodnocujeme na základě věku, velikosti bydliště, a především regionálního původu s ohledem na možný vliv těchto různých společenských skupin a regionálních jazykových variant na projevy

nenormativní relativní subordinace ve francouzštině. Konečné výsledky zároveň konfrontujeme s našimi hypotézami vypracovanými na základě zjištění a tvrzení předchozích výzkumů.

Tato práce si dává za cíl nejenom sloužit jako základní úvod do problematiky relativní subordinace ve francouzštině a nabídnout čtenářům detailní a kompletní přehled všech možných subordinačních strategií v její hovorové variantě, nýbrž i vlastním výzkumem přispět k pochopení fenoménu v oblasti francouzského jazyka, který představuje doposud jen velmi krátce objekt zájmu moderní jazykovědy.

1 Teorie relativní subordinace

V první kapitole této práce se našim čtenářům snažíme nabídnout obecný přehled současné situace na poli francouzské relativní subordinace, která pro svou komplikovanost jistý úvod do této problematiky nutně vyžaduje. Tuto kapitolu jsme proto pojali jako představení mnohých problémů, které se v oblasti relativní subordinace nejvýrazněji projevují, tj. samotné pojetí vztažného zájmena a z něj vycházející konfliktní terminologie nebo vlastní podstata relativní subordinace v jazycích skupiny SAE, vysvětlující mnohé samostatně složitě identifikovatelné procesy probíhající v mluvené francouzštině, jež detailně probereme v kapitolách následujících. Na těchto stránkách si tak v první řadě představíme pojem vztažného zájmena, komplexnost normativního systému a nakonec diasystemický princip relativní subordinace v evropských jazycích a francouzštině.

1.1 Definice vztažného zájmena

Z pohledu francouzské normativní mluvnice je zájmeno vztažné (*pronom relatif*) takovým slovním druhem, jež v sobě spojuje, podobně jako u ostatních evropských jazyků¹, kvality dvou jiných slovních druhů: **zájmena** (*pronom*) a **spojky** (*conjonctif*).² Funkcí relativních zájmen je tak, stejně jako v případě spojky, navázat větu k větě hlavní, avšak na rozdíl od klasických podřadicích spojek zároveň zastávat ve struktuře dané věty, označované jako vedlejší vztažná, větný člen³. Ilustrujme si odlišné fungování spojky a relativa ve větných konstrukcích na následujících příkladech⁴:

(i) *Je dors [parce que [IP* je suis malade]].*

→ *Je suis malade.*

(ii) *C'est la femme [à laquelle [IP* je pense ~]].*

→ *je pense à ~*

1 G. Fiorentino, *European relative clauses and the uniqueness of the Relative Pronoun type*, 2007

2 M. Grevisse, A. Goosse, *Le Bon Usage*, 2008, str 909, § 704

3 Ibid.

4 P. Rowlett, *The Syntax of French*, 2007

S ohledem na tyto odlišnosti tak může ve větě vedlejší vztažné zájmeno anaforicky zastupovat subjekt, objekt nebo přívlastek, tedy nejčastěji jmenovou frázi (*groupe nominal*)⁵, případně doplněk (*attribut*) z věty hlavní⁶, na niž se váže, a tím vedle funkce podřadicí plnit i funkci referenční ke svému **antecedentu**, funkci veskrze zájmennou, stejně tak i respektující číslo a rod v případě jména, jemuž je referentem.⁷

Shrme-li výše zmíněné, vztažná zájmena tak mají dle této tradiční definice disponovat schopností podřazovat (*subordination*), nést rod, osobu a číslo (*attribution*) a zastupovat své řídicí jméno (*représentation*) (E. Schafroth 1995: 363). V případě francouzského jazyka však o zájmenu dostávajícím všem těmto třem požadavkům můžeme hovořit jen u některých z konstituentů, které mluvnické za zájmena obecně považuje.

1. 1. System relativních zájmen v normativní mluvnici

Spisovná varianta francouzštiny dnes v oblasti relativní subordinace disponuje značně heterogenním systémem velkého množství vztažných zájmen vykazujících nejenom různý původ, nýbrž i odlišný charakter, a tedy i výsledné funkce ve vztažných souvětích. P. Guiraud (1966: 40) ve své revoluční práci zabývající se problematikou vztažných zájmen v mluveném jazyce popisuje komplexnost systému relativ v normativní francouzštině následovně: „*D'une part, il (ce système) comporte une forme héréditaire qui, que, etc.; d'autre part, une forme d'origine savante le quel, forme essentiellement littéraire, mais qui cependant s'est infiltrée dans la langue commune en fonction de régime indirect (duquel, auquel, etc.) où elle concurrence de qui, dont, où, etc.*“⁸

Tento různorodý systém relativ je tak dle tradiční klasifikace založen na představě o existenci dvou proforem dle role ve větě vztažné, tedy dle role subjektu – *qui*, nebo objektu – *que*⁹ a dále na formách tzv. *régime indirect*, nepřímého pádu, někdy nazývaného objektivem,

5 J. Gardes-Tamine, *La grammaire française*, 2006, str 56-57

6 V jistých případech se může anafora vztahovat na celou větu hlavní

7 M. Grevisse, A. Goosse, *Le Bon Usage*, 2008, str 909, § 704

8 „*Na jedné straně (tento systém) obsahuje dědičnou formu qui, que; na druhé pak učenou formu le quel, formu v zásadě knižní, která však pronikla do obecného jazyka ve funkci nepřímého předmětu (duquel, auquel, atd.), čímž konkuruje de qui, dont, où atd.*“

9 P. Rowlett, *The Syntax of French*, 2007, str 191

který nabízí velké množství variant od *dont*, *où*, specifických pozůstatků neutra *de quoi* a *à quoi* až po zájmeno variabilní v rodě a čísle – *lequel*¹⁰. Podívejme se, jak tento systém relativ shrnuje normativní mluvnické na základě jejich funkcí:

(i) *Tabulka relativních zájmen Joëlle Gardes-Tamine z La Grammaire 2006, str. 58*

	FONCTION			ANTÉCÉ.	ANIMÉ	INANIMÉ
	SUJET	COMP	PRÉP. C.			
qui	+			+	+	+
	+	+	+	-	+	-
que		+		+	+	+
	+	+		-	-	+
quoi	-	-	+	+/-	-	+ (neutre)
lequel	+	+	+	+	+	+
dont	-	-	de	+	+	+
où	-	-	lieu (temps)	+/-	-	+

Z hlediska morfosyntaxe můžeme francouzská relativa navíc dělit na **zájmena prostá** (*pronoms simples*), která zahrnují tvary *qui*, *que*, *dont*, (*quoi*)¹¹ a vztažné příslovce *où*¹², jež jsou ve všech případech zcela nevariabilní, tj. nevyjadřující rod, osobu ani číslo jména,¹³ jimž jsou referenty, a na **zájmena složená** (*pronoms composés*) vycházející ze zmíněného latinského kalku *ille qualis – lequel*, který vždy rod a číslo referenta změnou vlastního tvaru promítá. Vedle tohoto zájmena a jeho forem (*duquel*, *de laquelle*, *auquel* etc.) normativní mluvnické rozlišuje další složená zájmena, vzniklá na základě spojení zájmen prostých a předložek – *à qui*, *à quoi*, *ce que*, *ce dont*, *à ce que*. Konečně, všechny tyto popsané tvary pak mohou být z hlediska reference dále přerozděleny do dvou jiných separátních skupin: relativa, jež jsou anaforou řídicímu výrazu (*pronoms représentants*), a zájmena, která svůj řídicí výraz

10 P. Guriand, *Le système du relatif en français populaire*, 1966, str 40

11 Tvar *quoi* v současné francouzštině vyžaduje předložku.

12 Tvar *où* bývá pro svůj příslovečný charakter označován jako *adverbe relatif*, případně *adverbe conjonctif*.

13 M. Grevisse, A. Goosse, *Le Bon Usage*, 2008, str 911-912 § 707

postrádají (*pronoms nominaux*).¹⁴

Gramatiky pak často vysvětlují, že i přes neschopnost prostých zájmen reflektovat číslo, osobu a rod, ve větě vztažné, kterou jakékoliv zájmeno vztažné uvádí, všechny větné členy schopné vyjádřit shodu s řídicím jménem (*sloveso, participium*) shodu respektují¹⁵ a tudíž ač se jedná o zájmena nevariabilní, jsou stejně jako zájmena složená nositeli vlastností svého antecedentu¹⁶, protože je relativní subordinace ve francouzštině založena na strategii využívání vztažných zájmen. Tato teorie je však značně zavádějící, jelikož definice vztažného zájmena, jak jsme uvedli výše, jasně vyžaduje, aby zájmeno svým tvarem respektovalo specifika svého řídicí členu. Již z tabulky J. Gardes-Tamine je evidentní, že jedním z mála pravých zájmen ve francouzštině je například tvar *lequel*.

Vyvstává tedy otázka, čím jsou ostatní uvedená relativa. Prozatím nám postačí, oprostíme-li se v počátku této práce od tradičního pojetí vztažných zájmen a přijmeme-li myšlenku, že systém relativní subordinace je i v normativní mluvnici založen na smíšeném typu strategií využívajících jak zájmen, tak i nevariabilních partikulí, jak ostatně hodláme pomocí mluvené francouzštiny prokázat.

1. 3 Alternativní formy subordinace

Ať už tvary uvedené v tabulce J. Gardes-Tamine nazveme obecně jednoduše relativy, v mluvené sféře francouzského jazyka se, bez ohledu na již tak komplikovaný systém, setkáváme s projevy relativní subordinace, které pravidla pro utváření vztažných souvětí z onoho systému vyplývající jednoduše nerespektují a které představují hlavní objekt zájmu našeho výzkumu. Vezmeme-li za příklad věty (a) *l'homme dont je parle* a (b) *la fille à laquelle je pense* spolu se všemi jejich možnými alternativami typu *l'homme de qui je parle*, *l'homme duquel je parle* a *la fille à qui je pense*, tedy věty mluvnickým normám zcela vyhovující, můžeme u rodilých mluvčích zvláště při neplánované výpovědi zaznamenat alternativní subordinální konstrukce založené na nenormativních strategiích jak vztažný vztah

14 M. Grevisse, A. Goosse, *Le Bon Usage*, 2008, str. 911 § 706

15 Ibid.

16 Ibid.

v souvětí vyjádřit:

(a1) <i>l'homme que je parle</i>	(b1) <i>la fille que je pense</i>
(a2) <i>l'homme que j'en parle</i>	(b2) <i>la fille que je pense à elle</i>

Vztažná zájmena zde byla oproti původním konstrukcím systematicky nahrazena relativem, které v normativní mluvnici spojujeme s předmětem přímým. Podíváme-li se zpět na ony výchozí konstrukce (a) a (b), kde za účelem napojení věty vztažné mluvčí využívá **normativní strategie vztažných zájmen**¹⁷, pročež relativa *dont/de qui/duquel* a *à laquelle/à qui* definují vztah mezi větou vedlejší a řídicími jmény *l'homme* a *une fille* z věty hlavní a zároveň **zastupují** tato jména ve větě vedlejší, zjišťujeme, že právě skrze tato relativa a jejich schopnost zastupovat (*représentation*) dochází k restrukturalizaci informačního sledu vnitřní logické struktury vztažných vět.

- (i) *Je parle de cet homme*
 → *l'homme _ je parle ~~de lui~~*
 → *l'homme **de qui/dont** je parle _*
 → *Je parle de cet homme.*

Anaforická funkce relativ je zde očividná. Oproti tomu příklady (a1) a (b1) však představují strategii využívající v obdobné situaci namísto zájmena již zmíněnou **nevariabilní partikuli *que***, v jejímž případě k žádné restrukturalizaci nedochází. Mluvčí tím vytváří větnou konstrukci na základě tzv. **gappingu**, kdy nevariabilní partikule pouze uvádí větu vztažnou, avšak sama o sobě není schopna charakter daného vztahu mezi řídicím jménem a větou vztažnou vyjádřit, čímž vzniká ve struktuře věty vztažné vedlejší tzv. informační mezera, **gap**.

¹⁷ Tvar *dont* je nevariabilní partikulí a není tudíž vztažným zájmenem. Normativní strategii vztažných zájmen zde proto míníme strategii vyžadovanou normativní mluvnicí. Nicméně, tvary *dont* a *que* nepatří do stejné skupiny partikulí, jelikož tvar *dont* plní na rozdíl od partikule *que* roli zástupnou, plynoucí z předložkového spojení *de*

- (ii) *Je parle de cet homme.*
 → *l'homme _ je parle de lui*
 → *l'homme que je parle _*
 → * *Je parle l'homme.*

Zpětnou cestou v grafickém příkladě vidíme, že partikule **que** není schopna anaforicky odkazovat k nějakému řídicímu členu ani jej zastupovat na rozdíl od předchozích relativ (**Je parle l'homme*). Tento specifický druh linearizace, tradičně označovaný za tzv. **redukci pádu**, může být v určitých případech doprovázen jiným jevem ilustrovaným na případech (a2) a (b2), kde resumptivní zájmena **en** a **à elle** syntaktickou mezeru zaplňují, čímž sice dochází k vyjádření vztažného vztahu, avšak ve vlastní struktuře věty vedlejší, a nikoliv skrze tvar jako u relativních zájmen.

- (ii) *Je parle de cet homme.*
 → *l'homme _ je parle de lui*
 → *l'homme que je parle de lui*

Mluvená francouzština tedy vedle normativního systému relativních zájmen nabízí hned několik možných alternativních typů subordinace. Rozhodneme-li se konzultovat tyto strategie s přední normativní literaturou, zjistíme, že, jindy velmi podrobný autor, M. Grevisse se o tomto narušování normy a jejích alternacích v případě relativní subordinace ve své stěžejní práci zabývající se francouzskou mluvnici – *Le Bon Usage* (2008: 920) zmiňuje jen velmi stručně: „*Une tendance populaire largement répandue est d'utiliser que au place de n'importe quel autre relatif*“¹⁸ M. Grevisse tak touto strohou větou shrnuje (morfo-)syntaktický jev, na nějž bývá nahlíženo nejenom gramatiky ale i širokou veřejností¹⁹ jako na negativní, defektivní, téměř vulgární²⁰ proces spojený s lidovou mluvou. Tento

18 M. Grevisse, A. Goosse, *Le Bon Usage*, 2008, str 920 § 717 „*Velmi běžnou a rozšířenou tendencí je užívání que namísto jakéhokoliv jiného relativu*“

19 Viz reakce respondentů během testování v kapitole Dotazník

20 C. Blanche-Benveniste, *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*, str 318

fenomén, portugalskými lingvisty nazývaný *queísmo*²¹, však představuje nedílnou součást strategií vztažných souvětí nejenom současné a historické francouzštiny, nýbrž i románských a potažmo i indoevropských jazyků, které stojí na využívání smíšeného systému relativních zájmen a partikulí.

1. 4 Koexistence subordinačních strategií u jazyků SAE

Výše popsané diverzitě v případě relativní subordinace ve francouzštině je věnována systematická pozornost lingvistů teprve od druhé poloviny 20. století (Guiraud 1966) a dodnes představuje značně neprobádanou oblast francouzské syntaxe²². Tento fakt se tak významně podepisuje i na nekodifikované terminologii a s ní spojeném pojetí vztažného zájmena, kdy notně záleží, zda autor vychází z normativní gramatiky, nebo naopak gramatiky deskriptivní. I tak však narazíme na odlišné chápání relativ i mezi samotnými lingvisty konfrontujícími tradiční pojetí, například v případě definice partikule *dont* (Blanche-Benveniste, Schafroth, Léard, Godard)²³, což však jen potvrzuje aktuálnost této rozvíjející se oblasti vědeckého zájmu. Nicméně většina z těchto předních odborníků lingvistické obce se v zásadě shoduje na obecné klasifikaci v přístupu k větě subordinaci v mluvené francouzštině o dvou základních strategiích: **vztažná zájmena (relativa)** na straně jedné a nevariabilní partikule *que*, nazývaná v chomskyovské generativní gramatice **komplementizérem** [-qu], na straně druhé.²⁴

Existence tohoto specifického dualismu, kdy vedle sebe koexistují komplexní systémy relativních zájmen a partikulí, jimž konkuruje univerzální nevariabilní komplementizér není v porovnání s jinými (indo-)evropskými jazyky ničím výjimečným.²⁵ G. Fiorentino (2007) ve své práci zabývající se podobností a jedinečností vztažných konstrukcí u evropských jazyků spadajících do tzv. skupiny SAE Sprachbund, nalézá podobné jevy nejenom u jazyků románských, ale ve stejné míře i u jazyků germánských a slovanských. Oním zvláštním

21 C. Blanche-Benveniste, *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*, str 318

22 S. E. Wagner (2005) požaduje dlouhodobý výzkum celé jedné generace s ohledem na vliv age-gradingu

23 U uvedených autorů jsme v případě partikule *dont* zaznamenali významné terminologické rozdíly.

24 C. Blanche-Benveniste, *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*, str 319

25 G. Fiorentino, *European relative clauses and the uniqueness of the Relative Pronoun type*, 2007, str 266

elementem v rámci relativní subordinace však není komplementizér, jak by se z pohledu normy mohlo zdát, nýbrž právě vztažné zájmeno. Strategie utváření vztažných souvětí pomocí relativních zájmen, která, jak jsme ilustrovali, rekonfiguruje informační sled výpovědi, je totiž evropským unikátem vlastním výhradně jazykům tvořícím jazykovou skupinu SAE.

Skupina SAE (*Standard Average European*) sdružuje jazyky několika vývojově-genetických skupin, které se v evropském jazykovém prostoru různým způsobem vzájemně ovlivňovaly²⁶. Jedním z výsledků tohoto procesu jsou u jazyků SAE rozvinuté systémy vztažných zájmen, které u ostatních mimoevropských jazyků včetně indoevropských nenalezneme²⁷, čímž tato strategie představuje ve světovém měřítku velmi atypickou subordináční strategii.

(i)	<i>les hommes</i>	[à qui	[<i>tu as donné les livres</i>]]
	<i>the men</i>	[to whom	[<i>you gave the books</i>]]
	<i>muži</i>	[kterým	[<i>jsi dal knihy</i>]]

Příkladem systému relativní subordinace založeného výhradně na využívání komplementizéru a stejně tak i důkazem o negenetickém původu jazyků SAE²⁸, může být perština, jazyk indoevropský, který není členem SAE skupiny, což znamená, že nemá vyvinutý systém relativních zájmen. V perštině jsou proto, jak G. Fiorentino (2007: 264) vysvětluje, věty vedlejší uváděny výhradně pomocí nevariabilní relativní partikule 'ke':
*„When the head noun functions as subject or object in the relative clause, the relative clause introduced by the ke is constructed by the gap strategy. When the head noun functions as an oblique complement in the relative clause, the ke is followed by a pronoun, so the relative clause is constructed by the pronoun-retention strategy.“*²⁹

Partikule [ke] je nám pravděpodobně velmi dobře povědomá, ba dokonce zcela

26 Především díky dominanci latiny.

27 Dalšími typickými atributy jazyka SAE je například existence slovesa 'mít' – to have, avoir, haben.

28 Evropskými jazyky, které nemají vyvinutý systém relativních zájmen a které nejsou členy SAE jsou například keltské jazyky, a to vymřelé i živé (bretonština, irština)

29 „Slouží-li jméno řídicí jako subjekt nebo objekt, je vztažná věta uváděná partikulí 'ke' konstruována na základě strategie gappingu. Je-li řídicí jméno předmětem nepřímým, ve vedlejší větě je 'ke' následováno zájmenem, tudíž takováto věta je konstruována na základě zájmenné retence.“

identický typ strategie založené na partikuli s resumptivním zájmenem, který G. Fiorentino v perštině popisuje, jsme již ve francouzštině identifikovali v předchozí podkapitole v příkladech (a2) a (b2). Nemusíme však zůstat výhradně u těchto dvou jazyků. Tento typ relativní subordinace totiž nalezneme nejenom ve francouzštině, ale ve všech hovorových variantách jazyků SAE jako alternativu vůči jejich systému relativ a stejně tak i jako normativní strategii ve většině ostatních jazyků, což z něj činí nejběžnější formu subordinace strategie vůbec.

(i)	<i>mardhai</i>	[_{CP*} ke	[<i>ketabha-ra be anha dade bud-id</i>]]
	<i>les hommes</i>	[_{CP*} que	[<i>tu a donné les livres (à eux)</i>]]
	<i>the men</i>	[_{CP*} that	[<i>you gave the books to (them)</i>]]
	<i>muži</i>	[_{CP*} co	[<i>jsi jim dal knihy</i>]]

Nelze proto tvrdit, že subordinace pomocí komplementizéru je jakýmsi soudobým defektivním procesem nebo tendencí, jak velmi často zaznívá při popisu tohoto jevu v mluvené variantě francouzštiny. Naopak, jedná se o zcela přirozený způsob navazování vět. Užívání komplementizéru totiž v mluveném jazyce vyplývá z velmi prostých důvodů. Komplementizér, v těchto jazycích často doprovázený resumptivním zájmenem, totiž zajišťuje linearitu výpovědi mluvčího, zatímco vztažná zájmena, jak již víme, rekonfigurují informační linii, což se zdá být výhodné v oblasti písemné, avšak pro neplánovanou výpověď se tato strategie jeví naopak jako velmi nevýhodná.

(ii)	<i>il y a des gens qu'on peut leur faire confiance</i>	→	(Deulofeu 1992: 72)
	<i>il y a des gens auxquels on peut faire confiance</i>	↓	

Konečně, často dehonestující označení komplementizéru jakožto prostředku lidové mluvy (Grevisse) se zvláště v případě francouzštiny jeví jako přehnané, vrátíme-li se naposledy k příkladu z perského jazyka. Je-li pro vedlejší větu řídicím členem předmět přímý, je stejně jako v případě perštiny i ve francouzštině užití nevariabilní partikule zcela normativizováno:

(ii)	<i>l'homme</i>	[_{CP*} que [<i>je vois</i> _]]
	<i>les hommes</i>	[_{CP*} que [<i>je vois</i> _]]
	<i>la voiture</i>	[_{CP*} que [<i>je vois</i> _]]
	<i>les voitures</i>	[_{CP*} que [<i>je vois</i> _]]

1. 5 Podstata diasystemismu francouzských relativ

Z čeho tedy můžeme vycházet, chceme-li popsat nenormativní strategie v oblasti relativní subordinace ve francouzštině v konfrontaci se strategiemi normativními? Za prvé je třeba pojmut fakt, že pojem vztažná zájmena dnes s ohledem na specifický vývoj francouzštiny nezahrnuje pouze pravá vztažná zájmena. Současný normativní systém subordinace je tak založen na několika odlišných procesech. Z tohoto důvodu jsme se v této práci rozhodli po vzoru odborníků důsledně rozlišovat pojem relativum a zájmeno. Vztažné zájmeno je pouze takový tvar, který vyjadřuje všechny tři základní požadavky z obecné definice relativ: schopnost podřazovat (*subordination*) vyjadřovat osobu, číslo nebo rod svého antecedenta (*attribution*) a plnit jeho funkční roli ve větě vedlejší (*représentation*). Ostatní tvary jsou na tomto základě považovány za partikule. Ty se dále liší v rámci možností naší práce na funkční partikuli schopnou zastupovat – *dont*, lokativ *où* a konečně partikuli v roli komplementizéru *que*³⁰. Z této diverzity relativ tedy logicky vyplývá, že systém relativní subordinace v normativní francouzštině není založen pouze na systému relativních zájmen, ale konkrétně na třech různých strategiích dle druhu subordinačních konstituentů. Těmito strategiemi jsou:

1. **strategie vztažných zájmen** plnících všechny tři možné funkce relativ
- *la fille à laquelle je pense* / *les hommes à qui tu as donné les livres*
2. **strategie partikulí** plnících minimálně dvě možné funkce relativ
- *l'homme dont je parle*
3. **strategie komplementizéru** plnícího jedinou funkci relativ, funkci podřadicí
- *l'homme que j'ai vu*

³⁰ V další kapitole naší práce přibude její alternativní tvar *qu-i*.

V hovorové variantě francouzštiny však dochází z praktických a přirozených důvodů k přehodnocování tohoto systému, což se projevuje preferencí linearizačních strategií na úkor strategií rekonfiguračních, tedy preferencí strategie komplementizéru a jeho podtypů na úkor strategií vztazných zájmen a funkčních partikulí.

(i) *la fille **que** j'(y) pense (à elle)* *l'homme **que** j'(en) parle (de lui)*

Na konci této kapitoly bychom rádi závěrem k teorii upozornili na jeden z posledních pojmů týkající se tohoto subordinačního dualismu. Výše na straně 6 jsme uvedli, že tato alternace bývá s oblibou označována za redukci pádu. Chceme-li užívat termín redukce, je ve francouzštině namísto hovořit výhradně o redukci fonetické v případě nenormativní strategie *que*-podmět nebo o redukci předložkových spojení u *à qui, auquel* apod., nikoliv však o redukci flexe, což potvrzuje reflexe C. Blanche-Benveniste (1990: 319): „*Peut-on résumer la question de la réduction à que (en français parlé) en disant que non normatif a évacué les formes de flexion casuelle? Ce serait illégitime: ni les pronoms ni la particule n'ont de marques flexionnelles; ce qui disparaît d'un usage à l'autre, c'est indice d'une relation au verbe que donne la préposition.*“³¹ Tento proces, jež bychom mohli volně nazvat derelativizací, si před následující kapitolou pro přehlednost shrňme do podoby tabulky:

relativa	normativní	nenormativní
subjekt	qu-i	que
objekt	que	
lokativ	où	
předložka de + (à)	dont	
	qui quoi lequel	

31 „*Můžeme shrnout otázku redukce v que, tvrzením, že nenormativní varianta vypustila tvary pádové flexe? Nebylo by to oprávněné, jelikož ani zájmena, ani partikule známky flexe nenesou. To, co se vytrácí, je známka vztahu ke slovesu, který udává předložka*“

2 Subordinační strategie v hovorové francouzštině

Po seznámení se s podstatou vztažných vět ve francouzském jazyce se ve druhé kapitole této práce detailně věnujeme jednotlivým strategiím relativní subordinace vyskytujícím se v mluvené variantě francouzštiny v nesouladu s její variantou normativní. Podkapitoly jsou strukturovány dle jednotlivých typů, které jsme schopni v hovorové francouzštině identifikovat, přičemž postupujeme systematicky na základě specifik jednotlivých typů a podtypů od strategií prostě redukčních, zájmeně-resumptivních až po strategie kumulační. V závěru této části představujeme kompletní seznam všech možných nenormativních subordinačních strategií, které je francouzský jazyk schopen nabídnout.

Prvním námi podrobně řešeným projevem narušení normy v této práci je redukce relativa *qui* ve větách typu *l'homme qu'est là n'est pas beau* nebo *tous ceux qu'auront réussi pourront partir* (Léard 1982: 106). Její interpretace totiž představuje jeden z největších úspěchů soudobého studia relativní subordinace v mluvené francouzštině, o němž se zasloužili především dva přední lingvisté, C. Blanche-Benveniste a J. M. Léard a jež považujeme za výchozí bod pro detailnější výzkum v oblasti systému relativních zájmen v mluvené francouzštině a vyplývajících nenormativních subordinačních strategií.

2.1 Redukce partikule *qui*-subjekt

Již jsme se několikrát zmínili, že při studiu relativní subordinace ve francouzštině nelze operovat s terminologií normativní mluvnice ani běžnou kategorizací vztažných relativ. J. M. Léard a C. Blanche-Benveniste během své dlouholeté práce představili tento přístup v praxi, když prokázali, že je nezbytně nutné ve francouzském jazyce rozlišovat dvě homonymní vztažná relativa [ki], která mluvnice tradičně považuje za jedno a totéž: zájmeno *qui* a partikuli *qu-i*. Jejich odlišný charakter se totiž právě v mluvené variantě na rozdíl od písemného jazyka výrazně projevuje:

- (i) *l'homme à qui je parle*
l'homme qu-i parle

Tato myšlenka je postavena na skutečnosti, že se v jiných románských jazycích neseťkáváme s opozicí relativ *qui*-podmět a *que*-předmět nevykazujících rod ani číslo, čímž tato zájmenná opozice představuje jedno z největších specifíků francouzštiny v rámci srovnávací gramatiky románských jazyků. V normativních variantách portugalštiny nebo španělštiny, jak uvádí Blanche-Benveniste (1990), se tak ve větách vztažných, v nichž by se zájmeno dle tradičního pojetí ujímalo role podmětu nebo předmětu, setkáváme pouze s jednou relativizující nevariabilní partikulí *que* :

- (ii) a. *un homme **que** j'ai vu* *un hombre **que** ví* *um homem **que** vi*
 b. *une chose **que** j'ai vue* *una cosa **que** ví* *uma coisa **que** vi*
 c. *! l'homme **qu-i** parle* *el hombre **que** habla* *o homem **que** fala*

Mluvená francouzština však shodně s normativními variantami těchto dvou jazyků vykazuje jistou míru podobnosti v případě, následuje-li za partikulí *qu-i* vokálem začínající sloveso, kdy ve tvaru této partikule může následně proti normě dojít k redukci fonému [i]:

- (iii) *des choses **qu-i** arrivent* → *des choses **qu'**arrivent*

Abychom však mohli tvrdit, že skutečně existují dvě vztažná relativia *qui* a *qu-i*, z čehož jedno je partikule a druhé zájmeno, je nutné ono pravé zájmeno *qui* identifikovat. Opět nám pro ilustraci poslouží španělská a portugalská mluvnice, a to konkrétně v případech, kde se v těchto jazycích setkáváme se vztažnými zájmeny, jejichž tvary jsou shodné s tvary zájmen tázacích: *quien* (*quién*) ve španělštině nebo *quem* v portugalštině³². Porovnejme tedy obdobné konstrukce na příkladech (iv) ve španělštině a (v) ve francouzštině.

- (iv) a. *el médico **a quien** hé consultado*
 b. ***Quién** ha venido?*
 (v) a. *une fille **à qui** on peut parler longtemps*
 → * *une fille **à qu'**on peut parler longtemps*

32 Blanche C. Blanche-Benveniste, *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*, str 323 - 327

b. *Qui est venu ?*

→ **Qu'est venu ?*

Ve větách (a.) a (b.) ve francouzštině nikdy k redukci fonému [i] tak jako ve větě (iv) nedochází, přestože v obou dvou případech zájmenu *qui* předcházejí vokály³³. Tvar *qui* ve větě (a.) se tak chová podobně jako tvar tázacího zájmena *qui* ve větě (b.). Můžeme tedy pozorovat, že v konstrukcích, kde se například ve španělštině vyskytuje zájmeno *quien*, redukce *qui* ve francouzštině zásadně neprobíhá. Zároveň v daných případech (a.) v obou jazycích zájmena *qui* a *quien* splňují, stejně jako ta v případech (b.), tři základní požadavky na vztažné zájmeno, které jsme uvedli již v úvodu této práce, a konkrétně především požadavek č. 2, rozlišující zájmena a partikule – *attribution*. Zájmeno *qui*, jemuž je španělským ekvivalentem *quien*, oproti partikuli *qu-i* totiž jasně životnost svého řídicího jména vykazuje.

Logicky by tím k takovému plnohodnotnému zájmenu měla existovat alternativa neutra. Blanche-Benveniste (1990: 321) na toto téma při popisu partikule *que* dodává: „*La particule ne peut occuper à elle seule une place de construction verbale, et de ce fait, elle n'intervient jamais dans les emplois interrogatifs. On considère que dans les emplois relatifs français, le que de « celui que j'ai vu » est une particule solidaire de celui, tandis que dans « qu'ai je vu? », le que est un pronom interrogatif marqué du trait [- humain], qui s'oppose au [+ humain] de « qui ai-je vu? »*“³⁴ Z toho vyplývá, že zcela obdobná situace je i v případě dalších dvou homonym *que*-zájmeno a *que*-partikule, kterou jsme jako normatizované užití komplementizéru ve francouzštině identifikovali již v předchozí kapitole (*l'homme que je vois* →)

Stojíme tedy před realitou, kdy ve francouzštině relativum *qu-i*, jehož řídicí člen ve větě hlavní je vnímán ve větě vedlejší jako podmět, je partikulí, stejně jako partikule *que* zastupující ve větě vedlejší předmět. Vedle těchto dvou partikulí pak v systému relativ figurují

33 Paul Rowlett, *The Syntax of French*, 2007, str 191

34 „*Partikule nemůže sama osobě zaujímat místo ve verbální konstrukci, a proto nikdy nefiguruje v užitích tázacích. V užitích vztažných považujeme que v « celui que j'ai vu » za partikuli spojenou se celui, kdežto v « qu'ai je vu? » je que zájmenem tázacím vyjadřujícím rod neživotný, které je protikladem zájmenu životnému v « qui ai-je vu? »*“

jejich homonyma, pravá zájmena: *qui* pro rod životný a *que (quoi)*³⁵ pro neutrum.

(vi) *l'homme qu-i parle* **Qui** ai-je vu?
l'homme que j'ai vu **Qu'**ai-je vu? (**A quoi** pensé-je?)

Tento princip je tak v podstatě identický s principem predikativity, jímž J. Léard (1982) obdobně dokazuje existenci čtyř odlišných forem, tzv. forem predikativních QUI/QUOI³⁶ nesoucích rod, tedy plnohodnotných zájmen, a forem nepredikativních *qui/que*, které Blanche-Benveniste nazývá partikulemi *qu-i* a *que*. Pro zpřehlednění této situace jsme se rozhodli nabídnout následující tabulku založenou na teoriích obou těchto lingvistů.

relativa	francouzština	španělština	portugalština
zájmena/predikativy rod + rod -	QUI QUE/(QUOI)	QUIEN QUE	QUEM QUE
partikule/ne-predikativy	qu-i que	que	que

2. 1. 1 Vývojově-historický kontext redukce qu-i

Nyní se můžeme ptát, proč existují ve francouzštině dvě nevariabilní partikule, když v jiných sesterských jazycích je partikule jen jedna, ba dokonce přímo zakotvená v jejich normativní variantách. Odpovědí nám je velmi specifická péče jazykovědců o francouzský jazyk v minulosti, jejichž zásahy do jeho struktur dlouhodobě ovlivňovaly jeho charakter, čímž jej odlišili od zbytku románské jazykové rodiny. Mimo jiné, však oním níže popsaným zásahem uměle vytvořili další oblast, kde se fenomén *que* logicky zcela přirozeně projevuje.

35 Ve francouzštině nelze pojit neutrum *que* ani partikuli *que* s předložkami, v obou případech je nutná transformace – *à quoi* a *à ce que*.

36 J. M. Léard evidentně volí grafickou úpravu QUI/QUOI, tedy konkrétně *quoi*, z toho důvodu, aby odlišil zájmeno *que* od partikule *que*, kdežto C. Blanche-Benveniste naopak graficky odlišuje homonyma *qui* a *qu-i*.

S tímto problémem související teorie flexe a její ztráta ve francouzském jazyce je značně diskutabilním tématem a jednotliví autoři se k ní staví různě. Důkazy však nevyvratitelně potvrzují, že partikule *que* v roli subjektu ve francouzštině je užívána od 15. století³⁷. P. Guiraud (1966: 44) vysvětluje: „(...) *au milieu du XVIe siècle, la flexion est* (en français) *en pleine décomposition et l'emploi de que est en train de se généraliser en fonction de sujet et de régime indirect. Que est en passe de devenir la norme et le fait est enregistré par les grammairiens et philologues de l'époque.*“³⁸ Je vhodné zmínit, že v oné době můžeme vedle strategie *que*-podmět velmi snadno identifikovat i absolutní většinu ostatních subordináčních strategií, včetně strategií založených na resumptivních zájmenech, které jsou typické i pro mluvenou francouzštinu dnešní doby. Nicméně přes jakkoliv podobný vývoj s ostatními románskými jazyky konkrétním zásahem jazykovědce Maupase a dalších filologů, podobně jako v případě umělého prosazení shody v přičestí minulém Vaugelasem, byla strategie *que*-podmět koncem 16. století ve spisovné francouzštině prohlášena za striktně nenormativní³⁹ a byl vynucen návrat ke strategii *qui*-podmět více se podobající flektivní strategii v latině. Tento vývoj se však nepodařilo zcela potlačit a proto dnes ve větách typu *c'est des choses qu'arrivent* často dochází k jevu, kdy je normativní partikule *qu-i* nahrazována komplementizérem *que*. Tato strategie založená na redukci fonému [i] je tak pro nás prvním typem narušování normy v oblasti relativní subordinace:

typ 1a: *la femme [qu-i [est venu]]* → *la femme [qu-[est venu]]*

Z Guiraudova historického komentáře taktéž vyplývá, že ve francouzštině bylo do 16. století zcela přirozené užívání partikule *que* ve všech případech, kde se dnes vyskytuje partikule *qu-i* bez ohledu na to, zda po ní následoval vokál.

(i) *Le sang ne devoyt mentir* (Guiraud 1966: 44)
Les princes que jamas n'ont craicnte

37 Guiraud, Delofeau,

38 „*V polovině 16. století je flexe (ve francouzštině) v naprostém rozkladu a rozšiřuje se užívání que ve funkci podmětu a nepřímého režimu. Que směřuje k tomu, aby se stalo normou a tento fakt, potvrzují i jazykovědci oné doby.*“

39 P. Guiraud, *Le système du relatif en français populaire*, 1966, str 44

V současné francouzštině tento typ v případech *dimanche que vient* nebo *je vous écris une lettre que je pense vous fera plaisir* představuje jev, který byl, ač dnes nespisovný, v historické francouzštině běžný, a jak jsme uvedli výše, v portugalštině a španělštině je zcela normatizován.

typ 1b: *dimanche [qu-i [vient]]* → *dimanche [que [vient]]*

2. 2 Lokativ où

Vedle *qu-i* obsahuje systém relativ i další partikule, jimž v mluvené variantě konkuruje partikule *que*. Lokativ *où* v rámci svého vývoje získal a uchoval schopnost být anaforou nejenom místní, ale i časovou a situační, protože má jeho užití velký rozptyl od vět typu *le lieu où nous habitons* po *l'heure où nous nous levons* (Léard 1982). Nicméně již ve staré francouzštině, byla vzájemná konkurence s *que* natolik silná, že během pozdějšího definování norem došlo k víceméně umělému ustanovení, kdy partikule *que* je normou v případě, je-li řídicím členem věty vztahné časové element neurčitý, například *un jour*, avšak pakliže je člen definován, normou se stává užití partikule *où*, tedy *le jour où*. Jak uvádí C. Blanche-Benveniste, toto pravidlo víceméně není dodržováno a dnes se jednoduše setkáváme s jedinci, kteří nadužívají jednu nebo druhou partikuli, přičemž užívání *où* v obou případech se zdá správnější z hlediska normy většině mluvčích. Mimo normu však přetrvává tato alternace i ve větách místních (*la ville que j'habite*, *la société que nous vivons*). Druhým základním v naší práci prezentovaným typem narušení normy v oblasti subordinace je tedy nahrazení lokativu *où* komplementizérem *que* v případě, je-li řídicí jméno definováno členem určitým ve větách místních i časových.

typ 2: *le lieu [où [j'habite]]* → *le lieu [que [j'habite]]*

2. 3 Partikule que a nulové vyjádření vztahu

Nejvýraznějším typem nenormativní strategie v západních románských jazycích⁴⁰ a de

⁴⁰ C. Blanche-Benveniste, *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*

facto i ve všech evropských jazycích SAE⁴¹, je užití komplementizéru bez vyjádření vztahu mezi řídicím členem a větou vztažnou, v jejíž struktuře vzniká informační mezera **gap**. Nositeli těchto vztahů jsou ve francouzštině zájmena schopná napojovat k sobě předložky (*à laquelle, de qui atd.*), nebo adekvátní partikule s omezeným polem užití (*dont*). V případě strategie 3 však partikule *que*⁴² uvádí pouze vztažnou větu, čímž sice splňuje první požadavek na relativum, tedy schopnost vyjádřit podřadící vztah, avšak skrze svůj nevariabilní charakter nejenže nenese vlastnosti nějakého řídicího členu z věty hlavní a neovlivňuje členy uvnitř věty vztažné, nýbrž ani nezaujímá v rámci struktury dané věty místo žádného plnohodnotného členu⁴³. Podívejme se na dva následující příklady:

- (i) *l'homme [que [je parle _]]* (ii) *l'homme [que [je vois _]]*
 → **Je parle l'homme.* → *Je vois l'homme*

V případě věty (ii) se jedná, jak jsme již uvedli, o normativované užití partikule *que* u přímého režimu. Sloveso *parler*, je-li v logické struktuře následováno objektem, však vyžaduje buď spojku *de*, která by se v normativní variantě projevila jako *l'homme dont je parle* nebo *l'homme duquel je parle*, a nebo spojku *à*, s níž by obdobná věta vypadala *l'homme à qui je parle* nebo *l'homme auquel je parle*. Nicméně konstrukce (i) tuto logiku nerespektuje a konečný nepřímý vztah vyplývající z valence slovesa tak zůstává nevyjádřený. Tento příklad je o něco více extrémní kvůli nevyjasněnému kontextu výpovědi než konstrukce, z nichž je díky jejich charakteru podobný vztah, ač taktéž nevyjádřený, o něco více zřejmý:

- (ii) *la chose **que** j'ai besoin (dont j'ai besoin)* (Blanche-Benveniste 1992: 331)
*la façon **qu'**on les traite (dont on les traite)*
*celle **que** je t'ai parlais (dont/de laquelle je t'ai parlais)*

41 G. Fiorentino, *European relative clauses and the uniqueness of the Relative Pronoun type*, 2007

42 V naší práci činíme rozdíl mezi obdobným jevem v případě nahrazení partikule *qu-i*, ačkoliv se de facto při redukci jejího fonému jedná o obdobný proces jako u strategie typu 3. Dle našeho názoru však předchází typ představuje natolik zvláštní problém, že je nutné vzhledem k vývoji v jiných románských jazycích nahlížet obecně na strategii *qu-i* a její narušování ve francouzštině jako na specifický typ.

43 Vztažné zájmeno sice reálně onu pozici, kde tato mezera v tomto případě vzniká, taktéž nezaplňuje, ale svým charakterem logickou strukturu věty v podstatě nezpřetrhává, pouze redefinuje.

Strategie typu 3, tedy nulové vyjádření vztahu mezi větou hlavní a závislou je, jak se zdá na základě výzkumů C. Blanche-Benveniste a J. M. Léarda, vázána především na frekventované vazby nebo slovesa, jejichž valence je víceméně zřejmá – *avoir besoin de, parler de, se souvenir de, penser à*, přičemž zcela obdobnou situaci spojenou s komplementizérem *que* redukujícím předložkové vazby nalezneme opět ve španělštině i portugalštině. P. Giancarli (2005: 87) charakter této strategie shrnuje následovně: „*Cette variante (...) permet de transformer le régime indirecte en régime directe,*“ ale jak dodává, „*l'ellipse de la préposition ne permet pas toujours de savoir la nature du rapport que le co-énonciateur est censé reconstruite (...)*“⁴⁴

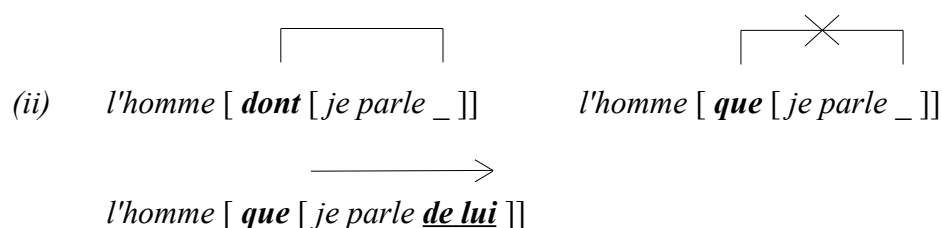
2. 4 Partikule *que* a resumptivní zájmena

Se čtvrtou nenormativní strategií se setkáváme napříč všemi evropskými jazyky, a dokonce i mimo skupinu SAE. Jedná se o nejčastější formu relativní subordinace a nejširší skupinu podtypů, sdružující velké množství alternativ v závislosti na bohatosti zájmen pravých v daném jazykovém systému. Tuto strategii podobnou strategii předchozí, kdy komplementizér nahradí v souvětí vztažné zájmeno, odlišuje zásah do struktury věty podřadné, která u typu 3 zůstává nezměněna. Vztah, který by v normativní výpovědi demonstrovala adekvátní forma relativa, jež byla nahrazena nevariabilním komplementizérem *que*, je tak (znovu-) vyjádřen ve větě vedlejší pomocí resumptivního zájmena ve vhodném tvaru odpovídajícím popisovanému vztahu.

Typ 4: a.	<i>une personne qui est inconsciente mais</i>	(Godard, 2005: 9)
	<i>qu'elle a la respiration</i>	
b.	<i>l'homme que je l'ai vu</i>	(Guiraud, 1966: 42)
c.	<i>l'homme que je lui ai dit de venir</i>	(Guiraud, 1966: 42)
d.	<i>le village que tu en viens</i>	(Pierrard, 1988: 23)
e.	<i>le gars que je te parlais de lui</i>	(Léard, 1982: 122)
f.	<i>Y a un des mes frères que son garçon se fiancé</i>	(Schafroth)

⁴⁴ „*Tato varianta dovoluje transformovat režim nepřímý v režim přímý (...) Vypuštění předložky však nedovoluje vždy rozpoznat podstatu vztahu, který je spolu-mluvčí nucen zrekonstruovat.*“

Podtržená zájmena tak ve větách podřadných zaplňují logickou mezeru, která vzniká nejenom při aplikaci nenormativní strategie nulového vyjádření vztahu č. 3, ale teoreticky i při relativní subordinaci dodržující normu, kde je její výsledný efekt na strukturu upozaděn vlastnostmi relativna.

Strategie komplementizéru s resumptivem představuje celkově pět alternativních řešení v závislosti na typu doprovodného zájmena. Ve větě (4a) tak zájmeno *elle* anaforicky zastupuje řídicí jméno z věty hlavní ve větě vedlejší a v její struktuře zaujímá z pohledu syntaxe roli subjektu. V příkladu (4b) zase zájmeno *le* slouží ve větě vedlejší jakožto předmět přímý a ve větě (4c) zájmeno *lui* jako předmět nepřímý. Specifickým podtypem je (4d), kde se opět setkáváme s předmětem nepřímým avšak zastoupeným zájmeny *en* a *y*, a to i v případě, jsou-li jejich řídicí členy životné:

(iii) <i>le gars que j'<u>y</u> parle</i> <i>l'homme que je vous <u>en</u> parle</i>	(Léard 1982: 122) (Guiraud 1966: 44)

V rámci obdobné strategie vyjádření nepřímého předmětu zájmenem existuje ještě třetí varianta, kdy je konkrétní vztah uveden explicitně pomocí vhodné předložky. Tímto způsobem (4e) by tak předchozí konstrukce v příkladu (iii) vypadaly následovně:

(iv) <i>le gars que je parles <u>à lui</u></i>   <i>l'homme que je vous parle <u>de lui</u></i>

Konečně posledním podtypem strategie s resumptivním zájmenem je konstrukce (4f), kdy řídicí vztah k členu z věty hlavní definuje posesivum v rámci struktury věty vedlejší.

2. 5 Partikule que a predikativní koncové tvary

Čtvrtý typ však není jedinou strategií, jež je postavena na zaplnění informační mezery – **gapu**. Tato mezera může být vyplněna nejenom zájmeny, ale i příslovci a v určitých případech dokonce samostatně stojícími předložkami. Nesamostatné předložky se na konci vedlejší věty vztažné dnes zcela běžně vyskytují například v anglickém jazyce a v jeho mluvené variantě nepředstavují nijak překvapivou konstrukci:

- (i) *the book* [_{CP*} **that** [*I found the picture in Ø]* (Fiorentino 2007: 269)
the man [_{CP*} **that** [*I gave the book to Ø]*

Třebaže se může zdát, že takováto strategie je za hranicí možností francouzského jazyka, J. M. Léard a P. D. Giancarli tento typ strategií ve francouzštině identifikují, a zvláště pak v její quebecké variantě:

- (i) *l'homme* [_{CP*} **qu-** [*il est venu avec Ø]* (Giancarli 2005, 93)
le mur [_{CP*} **que** [*je suis dessus*] (Léard 1982: 123)

Nicméně, aplikace této strategie v případě francouzštiny přeci jenom souvisí s poněkud komplikovanějším systémem, než jak je tomu například v anglickém jazyce. Ačkoliv jsme se rozhodli odlišovat tyto dva podtypy, oba jsou na sobě v podstatě závislé. J. M. Léard (1982: 123) vysvětluje: „*Il se trouve qu'en français les prépositions qui constituent le niveau le plus abstrait des relations (temporelles, spatiales ou abstraites) ne possèdent pas d'équivalent prédicatif.*“⁴⁵ Jedná se tak konkrétně o tři předložky *à*, *de* a *par*⁴⁶, které ani například v akademické francouzštině⁴⁷ nelze umístit do koncové pozice. Pakliže však existuje opozice předložka – příslovce, je velká pravděpodobnost, že ono odvozené příslovce lze umístit na konec věty za použití strategie 5b, tedy stejným způsobem, jak bylo prokázáno ve

45 „*Ve francouzštině předložky, které vyjadřují vztahy nejširší abstraktnosti (časové, místní nebo abstraktní) nemají predikativní ekvivalenty.*“

46 J. P. Léard jako jistou možnost v případě předložky *par* uvádí „*les rivières qu'on dû passer à travers*“

47 P. D. Giancarli, *Orphelinat des prépositions en Chiac du Canada (passif et proposition en qu-) et comparaison avec l'anglais et le Français*, 2005

francouzštině 16. století⁴⁸. Tyto opozice jsou následující:

(ii)	<i>sur</i>	→	<i>dessus</i>	(iii)	<i>pour</i>	→	?
	<i>dans</i>	→	<i>dedans</i>		<i>avec</i>	→	?
	<i>avant</i>	→	<i>devant</i>		<i>contre</i>	→	?
	<i>derrière</i>	=	<i>derrière</i>				

Typ 5a, tedy předložky schopné v mluvené francouzštině zaujmout finální pozici ve větě vztažné, tak zahrnuje podle obou lingvistů výhradně *avec*, *pour* a *contre*, jež jsou zároveň těmito lingvisty považovány za odlišné od předložek *à* a *de*, které disponují podstatnými gramatickými vlastnostmi (schopnost transformovat se v *y*, *en* atd). P. D. Giancarli (2005: 93) vysvětluje, že předložky *avec*, *pour* a *contre* „*n'ont pas de forme adverbiale formellement distinctes*, avšak „*possèdent un double statut*“⁴⁹, čímž tvrdí, že jejich koncové tvary jsou ve skutečnosti homonymní predikativní tvary příslovečné, de facto příslovce. V této práci však nechceme bortit představy o chápání předložek ve francouzštině, proto se spokojíme se dvěma podobnými typy jedné strategie.⁵⁰ Závěrem k této strategii jsme však nuceni podotknout, že ač běžná francouzština nebo standardní, jak bylo řečeno, vylučuje konstrukci typu *l'homme que je parle à/de*, F. Gadet se přesto podařilo zaznamenat tento typ s finálními předložkami *à* a *de* na ostrově Prince Eduarda u tamních mluvčích⁵¹:

(iii) ? *la fille que j'ai donné la job à Ø*

2. 6 Kumulace vztahů v jedné konstrukci

Posledními strategiemi v oblasti relativní subordinace v mluvené francouzštině jsou typy tzv. kumulační. Principem těchto strategií je, jak název napovídá, několikanásobné vyjádření jednoho a téhož vztahu mezi řídicím členem a větou podřadnou v téže konstrukci. Kumulační typ (6) je založen na přítomnosti vztažného zájmena nebo vhodných partikulí s

48 P. D. Giancarli, *Orphelinat des prépositions en Chiac du Canada (passif et proposition en qu-) et comparaison avec l'anglais et le Français*, 2005, str 94

49 „*avec, pour a contre n'ont pas de formes adverbiales formellement distinctes (...) ont un double statut*“

50 Obdobnou situaci můžeme pozorovat i v češtině: „Proběhli kolem nás“ a „Proběhli kolem před půl hodinou“.

51 F. Gadet, *La variation de tous les français*, 2007, str 164

tvary odpovídacími normě spolu s resumptivním zájmenem ve větě vztažné. Vztah mezi řídicím členem a větou je tak vyjádřen dvakrát⁵²; pomocí relativa a zároveň skrze resumptivní zájmeno, jejichž tvary vyjadřují identické vztahy mezi řídicím jménem a větou vedlejší:

- (i) *mon cher Émile **dont** je suis sans nouvelles **de lui*** (Godard 2005: 14)
- l'homme **dont** je vous **en** parle* (Guiraud 1966: 40)

Posledním námi prezentovaným typem je užití dvou relativ v jedné konstrukci, kdy mluvčí použije v konstrukci z pohledu normy vhodné relativum, které jr však následováno komplementizérem *que*.

- (ii) *le gars **pour qui que** je travaille* (Léard 1982)
*le lieu **où que** j'habite*
*l'homme **auquel que** tu penses* (Guiraud 1966: 42)

Tento typ kumulace je však omezen, jelikož u nepredikativních partikulí *qu-i*, *que* a *dont* nelze komplementizér *que* napojit:

- (iii) * *le chat **qu-i que** dort* (Léard 1982)
 * *le chat **que que** j'ai vu*
 * *le chat **dont que** la queue est noire*

2. 7. Dodatek k nulovému komplementizéru

V odborné literatuře ani u velmi obsáhlých prací se nesetkáváme v rámci popisu relativní subordinace v mluvené francouzštině, se subordinační strategií, kterou běžně zaznamenáváme v současné angličtině, tedy založené na nulovém komplementizéru.

⁵² Nebo vícekrát jako v extrémním případě *l'homme dont je vous en parle de lui*.

- (i) *the book* [_{CP*} Ø [*I read*]] (Fiorentino 2007: 269)
the book [_{CP*} Ø [*I found the picture in Ø*]]

U této strategie mluvíme o tzv. vztažných větách kontaktních, tedy konstrukcích, které postrádají vyjádření subordinace pomocí relativu. Doposud jsme se tak setkávali i v případě komplementizéru se strategiemi, ve kterých mluvčí jasně oznamuje, ať už v případě zájmen, nebo partikulí, vztah subordinace mezi řídicím členem z věty hlavní a větou vedlejší, což je samotnou podstatou relativ a vztažných vět. V prvním příkladě však pozorujeme prostou apozici věty vztažné k řídicímu jménu bez jakéhokoliv vyjádření tohoto primárního vztahu. Ve francouzštině se podobné struktury jako v první větě zdají být extrémní, posuďme: ? *l'homme je parle, est là*. Druhá věta s finální předložkou však poukazuje na alternativní lineární konstrukci, a jak jsme se již zmínili, francouzština preferuje strategie s resumptivními tvary. J. Deulofeu tak při osvětlování fungování komplementizéru, jako příklad dialektismu bez delšího výkladu uvádí následující větu:

- (ii) *il y a des gens _ on peut **leur** faire confiance* (Deulofeu 1992: 72)

Ačkoliv se nám nepodařilo prokázat ani pomocí literatury, ani výzkumem existenci s nulovým vyjádřením jakéhokoliv vztahu, existence strategie s nulovým komplementizérem za vyjádření subordinačního vztahu pomocí resumptiva se nám zdá být relevantní, a proto ji do našeho kompletního přehledu strategií zahrnujeme, což potvrzuje nejenom J. Deulofeu, ale i náš sekundární výzkum (*la meuf tu parles d'elle*).

2. 8 Přehled nenormativních subordinačních strategií

Výše jsme se věnovali všem možným typům nenormativních relativních konstrukcí v oblasti hovorové francouzštiny. Tento alternativní systém subordinace k systému normativnímu je založen na principu linearitu, čímž vykazuje jisté strukturální prvky. Této podstaty jsme mohli využít a na základě odborné literatury jsme obohatili přehled subordinačních strategií E. Schafroth o poznatky C. Blanche-Benveniste a J. M. Léarda včetně našich vlastních a vytvořili jsme kompletní seznam nenormativních strategií, které

hovorová francouzština nabízí, a jež jsme v dané podobě v literatuře nezaznamenali. Tento konkrétní přehled nám byl zároveň východním bodem při realizaci našeho výzkumu a při výběru jednotlivých testovaných konstrukcí.

(i) *kompletní seznam nenormativních subordinačních strategií ve francouzštině*

strategie prostě-redukční:

typ 1: redukce partikule *qu-i*-subjekt

1a: redukce *qu-i* před vokálem

1b: redukce *qu-i* před konsonantem

typ 2: partikule *que* + vztažné věty místní a časové (definovaný člen řídicí)

typ 3: partikule *que* + nulové vyjádření vztahu

strategie s resumptivy:

typ 4: partikule *que* s resumptivním zájmenem

4a: *que* + osobní zájmeno

4b: *que* + zájmeno v roli přímého předmětu (*le, la atd.*)

4c: *que* + zájmeno v roli nepřímého předmětu (*lui, leur atd.*)

4d: *que* + zájmeno v roli nepřímého předmětu s vyjádřeným vztahem (*à lui, de lui atd.*)

4e: *que* + zájmeno *en/y*

4f: *que* + posesivní zájmeno

typ 5: partikule *que* s predikativy

5a: *que* + samostatně stojící koncová předložka

5b: *que* + příslovce

strategie kumulační:

typ 6: vztažné zájmeno + znovu-vyjádření vztahu ve struktuře věty vztažné

typ 7: několikanásobné vyjádření subordinace

strategie kontaktní:

typ 0: nulové vyjádření subordinace

?? 0a: Ø CP

0b: Ø CP + resumptivní zájmeno

3 Výzkum

Vzhledem k velmi malému počtu doposud proběhnutých výzkumů a zvláště s přihlédnutím k jejich rozporupným výsledkům, jsme se rozhodli provést výzkum vlastní a podrobit teorii praxi. Stěžejní částí našeho výzkumu bylo testování 25 konstrukcí, vybraných na základě naší tabulky, na 164 mluvčích pomocí internetového dotazníku, jehož realizaci předcházela sondáž 4 internetových diskusních fór a konzultace s 5 primárními frankofonními mluvčími. Během vypracovávání dotazníku jsme pracovali s hned několika následujícími hypotézami, které jsme se snažili potvrdit nebo naopak vyvrátit během vyhodnocování přijatých odpovědí (cca 4100).

3. 1 Hypotézy

3. 1. 1 Vliv generace a komunit

V otázce výskytu alternace normativních strategií relativní subordinace ve francouzštině a jejích příčin ze sociolingvistického hlediska není společnost ani vědecká obec jednotná. Vezměme za příklad strategii komplementizéru s resumptivními zájmeny. Narazíme-li na reflexi této strategie, ať už u rodilých mluvčích nebo ve vědeckých pojednáních, jedni tvrdí, že se jedná o výsledek velmi špatného vzdělání (E. Schafroth), jiní se hlásí k vlivu dialektismů a diatopické teorii (J. Deulofeu, P. Guiraud), ostatní naopak tvrdí, že se jedná jednoduše o výsledek subordinace strategické volby s ohledem na situaci, na niž diastratické faktory nemají významný vliv (C. Blanche-Benveniste, G. Fiorentino).

Jediný vědecký konsenzus představuje quebecká varianta francouzštiny. Vědci se shodují, že tato varianta oproti evropské postoupila v toleranci strategií využívajících komplementizér mnohem dále a dnes je naopak strategie zájmen v tamní běžné mluvě spíše vzácností (J. M. Léard). To ostatně potvrzuje i analýza kanadských korpusů E. Schafroth (1995: 366), ilustrující souměrnou distribuci nenormativních strategií v tamní frankofonní společnosti bez ohledu na vzdělání, věk nebo pohlaví. Vědecká shoda ohledně této jazykové tolerance v quebecké francouzštině je nicméně výjimkou.

Situace v evropské francouzštině je velmi nejasná, jelikož názory vědců i jejich výzkumy se diametrálně rozcházejí. Například E. Schafroth (1995: 367) provedla obdobný výzkum tentokrát v rámci korpusů francouzských a došla k názoru, že počet výskytů narušení normy v evropské variantě představuje v průměru jen 1 % z celkové zaznamenané relativní subordinace, jehož příčinou jsou z 90 % mluvčí žijící na okraji společnosti. Oproti tomu však C. Blanche-Benveniste (1990: 324) na základě analýz korpusů dochází k názoru, že věk, pohlaví nebo vzdělání má na strategickou volbu nulový vliv. Tato překvapivě se rozcházející tvrzení nás dovedla s ohledem na možnosti internetového dotazníku k zohlednění prvních dvou faktorů. Jelikož jsme se obávali, aby respondenti nucením uvádět své vzdělání nebo zaměstnání nereagovali negativně, rozhodli jsme se ve vyhodnocování ze sociolingvistického hlediska zohlednit věk, tedy zda má vliv generační vývoj spojený s tlakem na jedince ohledně dodržování jazyka se zvyšujícím se věkem nebo v zaměstnání, a dále velikost bydliště za účelem detekce tendencí spojených s izolovaností nebo naopak propojeností komunit.

3. 1. 2 Vliv regionálních variant

Zmínili jsme se, že se můžeme setkat s diatopickým vysvětlením v rámci nerovnoměrné distribuce. Konzultujeme-li však přední odbornou literaturu hlouběji, zjišťujeme, že odborníci tuto alternativu nanejvýš zmiňují, ale podrobněji se vliv regionálních jazykových variant na výskyt komplementizéru v moderní francouzštině (J. Deulofeu) prokázat nesnaží. Jako vysvětlení tohoto nezájmu nám může posloužit opět práce E. Schafroth, která shrnuje, že obdobné nenormativní konstrukce nalezneme jak v jazycích d'oïl a d'oc, tak, i podle Blanche-Benveniste, téměř ve všech románských jazycích. Lingvisté proto k problému nenormativních konstrukcí v galo-románských jazycích a dialektech přistupují jako k všeobecnému faktu a vzájemné působení probíhající v současné době ponechávají stranou. Nám se nicméně tento problém jevil jako velmi zajímavý, pakliže by na jednom území vedle francouzštiny koexistoval jiný románský jazyk nebo dialekt bez striktní normativní formy. Lze totiž předpokládat, že ať už bilingvní mluvčí, nebo jen lidé, v jejichž okolí do nedávné minulosti jistý dialekt dominoval, by mohli být aktivní i pasivní znalostí tammím dialektem nebo jazykem ovlivnění a mohli by aplikovat stejnou strategii i ve francouzštině, nebo být tolerantnější k pro francouzštinu nenormativním strategiím. Tyto

podmínky splňuje například region Rhône-Alpes.

Ve všech dialektech jazyků d'oil i d'doc lze vystopovat v rámci jejich vývoje konkurenci komplementizéru *ke* a partikule *qui/cui/ki* (*cas-sujet*). Nicméně ve franko-provensálštině se setkáváme v rámci jejího vývoje pouze s jednou relativizující partikulí *ke/que*. V příručkách pro studium frankoprovensálštiny⁵³ (www.patoisvda.org) se dozvídáme: „*Le pronom relatif que s'emploie pour le sujet et pour le complément d'objet direct*“, ba dokonce:“ (*..*) *on ne trouve pas (en franco-provençale) de phrases utilisant les pronoms relatifs complément indirect. Pour rendre les phrases qui contiennent, en français ou italien, ces pronoms, il serait souhaitable d'en modifier la structure (...)*.“⁵⁴ Tento fakt by se tak v oblastech jako Rhône-Alpes nebo Franche-Comté, tedy v oblastech, kde se tradičně frankoprovensálskými dialekty hovořilo, mohl v relativní subordinaci v mluvené francouzštině vůči jiným regionům projevit. Z výše popsaných důvodů jsme se tedy rozhodli v našem výzkumu zkoumat výkyvy v celkových tendencích i z hlediska diatopického. Mimo Rhône-Alpes jsme pak zaměřili naši pozornost i na oblast Bretaně, kde přítomnost bretonštiny, která jakožto keltský jazyk nezná relativní zájmena, může mít vliv na realizaci konstrukcí.⁵⁵

3. 1. 3 Strategické preference

Konečně stěžejním cílem výzkumu je potvrdit vědecké názory a hypotézy s ohledem na strategické preference frankofonních mluvčích, tj. preference strategie s nulovým vyjádřením vztahu v případě, je-li valence slovesa nebo předložkového spojení zřejmá, a naopak preference resumptivních zájmen v konstrukcích neustálených.

53 http://www.patoisvda.org/gna/allegati/4-les-pronoms-fra_630.pdf

54 „Zájmena *que* se užívá pro podmět i předmět přímý. (...) (Ve franko-provensálštině) nenacházíme věty využívající zájmen nepřímých. Pro překlad vět obsahujících taková zájmena z francouzštiny nebo italštiny je žádoucí transformace jejich struktur.“

55 G. Dottin se v *Observations sur la traduction du breton en français, extraites du corrigé des exercices bretons* zmiňuje o užití konstrukce *l'homme que je parle de lui* pod vlivem bretonštiny

3. 2 Primární výzkum

3. 2. 1 Analýza diskusních fór a přehled testovaných konstrukcí

Před samotnou realizací a zveřejněním našeho dotazníku jsme se v první fázi našeho výzkumu rozhodli prakticky prověřit konstrukce představené odbornou literaturou i jejich možné modifikace a vybrat nakonec takové konstrukce, jež by se jevíly jako spíše obhajitelné nežli kontroverzní. Z tohoto důvodu jsme provedli zkušební sondáž internetových prohlížečů a v druhé testovací fázi jsme následně předložili zčásti úplný seznam k posouzení pěti primárním testovaným subjektům k analýze jejich reakcí.

V případě prvopočátečního testování konstrukcí na internetu nám pro praktickou konzultaci byla neocenitelným zdrojem čtyři francouzská diskusní fóra - *www.aufeminin.com* a *www.forum.doctissimo.com*, jejichž diskutéry byly především ženy, a *www.jeuxvideo.com* spolu s *www.jeux2foot.com*, kde převládaly příspěvky mužů. Ačkoliv byl u mnohých konstrukcí výskyt v rámci internetu, tedy dnes nejběžnější oblasti písemného projevu, spíše vzácný, pakliže jsme některou i z velmi raritních nenormativních konstrukcí v internetových vyhledávacích nalezli, byla velmi vysoká pravděpodobnost, že se jednalo o konstrukce v příspěvcích zveřejněných na minimálně jednom z těchto čtyř internetových fór, především pak na *aufeminin* a *forum.doctissimo*. Tato čtyři fóra z našeho pohledu působí do jisté míry jako do budoucna popsání-hodný fenomén nejenom v oblasti relativní subordinace, ale celkové tolerance k narušování mnohých syntaktických norem.

V následující části práce tak stručně představujeme konstrukce užití v internetovém dotazníku s komentářem k jejich výskytu na internetových fórech a určením jejich typizace. Námi identifikované konstrukce byly na internetovém vyhledávači *www.google.com* k nalezení ke dni 22. 3. 2013.

Typ 1a: Věta (1): *Écoute, c'est des choses qu'arrivent.*

Typ 1b: Věta (2): *Je te le dis, cet homme que vient le lundi, est un détraqué.*

Pro typ (1a) jsme se rozhodli nepoužít v literatuře nejčastěji představovanou redukci *qu-i „qu'est“*, která se i na internetu projevila jako zcela běžný jev, nýbrž jsme se rozhodli vybrat konstrukci, ve které redukce fonému nastupuje po vokálu *a*, čímž jsme chtěli prokázat, že redukce není spojena výhradně s tvarem *est*. Konstrukci „*choses qu'arrivent*“ jsme potvrdili na všech čtyřech zmíněných fórech a i vzhledem k celkově velmi vysokému výskytu na internetu jsme se jí rozhodli do našeho dotazníku začlenit. Pro typ (1b) jsme pak zvolili konstrukci *que* se slovesem *venir*; podobně jako P. Guiraud, jelikož jsme ji identifikovali jak na *forum.doctissimo*⁵⁶, tak v podobě „*mec que vient*“ na fóru *aufeminin*⁵⁷: „(...) *le mec que vient de rencontrer en boite m'a pas rappelé ?*“ A opět na fóru *doctissimo*: „*Y'a un mec que vient d'inviter (...)*“⁵⁸

Typ 2: Věta (3): *Je sais pas où est le bar qu'il est allé hier soir.*

V případě typu (2) jsme se nakonec rozhodli pro méně pravděpodobnou konstrukci, abychom skutečně ověřili její funkčnost. Z tohoto důvodu jsem vybrali větu místní reálnou oproti častému spojení „*la société que nous vivons*“, které se nám podařilo nalézt jak na fóru *aufeminin*⁵⁹, tak i na *forum.doctissimo*⁶⁰. Nakonec se nám na *aufeminin* přímo konstrukci s „*le bar que je vais*“ najít podařilo.⁶¹

Typ 3: Věta (4): *C'est un voyage que je rêve depuis longtemps.*

Pro eliminaci konstrukcí „*que je rêve de faire*“ jsme vyhledávali konstrukci „*que je rêve depuis*“. Na fóru *doctissimo* jsme identifikovali větu „*ce que je rêve depuis si longtemps*“⁶² a na *aufeminin* „*une destination que je rêve depuis des années*“⁶³. Samotnou

56 http://forum.doctissimo.fr/grossesse-bebe/fertilite-infertilite/nvelle-besoin-comprendre-sujet_178692_1.htm

57 http://forum.aufeminin.com/forum/couple1/_f153385_p4_couple1-Les-mecs-et-leur-egoisme.html

58 http://forum.doctissimo.fr/psychologie/ceibat/experience-adopteunmec-sujet_173480_298.htm

59 http://forum.aufeminin.com/forum/sante13/_f15715_sante13-Mauvaise-estime-de-moi-et-pas-de-confiance-en-moi.html

60 http://forum.doctissimo.fr/medicaments/antidepressseurs-anxiolytiques/dois-prendre-effexor-sujet_162312_1.htm

61 http://forum.aufeminin.com/forum/quebecoises/_f91_quebecoises-Qu-est-ce-que-vous-dites-si.html

62 http://forum.doctissimo.fr/forme-beaute/chirurgie-esthetique/complication-liposuccion-lifting-sujet_206665_1.htm 22. 3. 2013

63 http://forum.aufeminin.com/forum/f343/_f7535_f343-Envie-de-changer-de-vie.html 22. 3. 2013

konstrukci s řídicím jménem *voyage* jsme zaznamenali celkem čtrnáctkrát na různých fórech a tudíž jsme ji vyhodnotili jako zařazení-hodnou.

Věta (5): *Franchement, la façon qu'il parle, m'énerve.*

Věta (6): *Si la situation s'améliore pas, je vais aller chercher ailleurs ce que j'ai besoin.*

Tyto obraty, které odborníci považují za jedny z nejčastějších, co se nulové anafory týče, jsme potvrdili v různých modifikacích velkým množstvím nálezů. Jejich přítomnost v jazyce byla proto z našeho pohledu nepopiratelná. Námi vybrané konstrukce jsou pak převzaty z konkrétních nálezů na *forum.doctissimo*⁶⁴ a *entremamans*⁶⁵.

Věta (7): *A: " Celle-ci ?" B: " Non, la table que j'ai mis le livre !"*

Pro tuto konstrukci jsme se rozhodli z důvodů, abychom potvrdili premisy lingvistické obce, že nulové vyjádření vztahu je víceméně vázáno na ustálená spojení a slovesa s jasnou valencí, kdežto během neplánované výpovědi mluvčí zvolí spíše konstrukci zájmenné retence. Již průzkum internetu s minimálním výskytem obdobných konstrukcí prokázal vzácnost těchto struktur.

Typ 4a: Věta (8): *C'est moi que je le dis.*

Věta (9): *Perso, c'est toi que tu parles sans cesse*

Věta (10): *C'est nous qu'on l'a fait.*

Ohledně obratu (8) jsme zaznamenali zajímavý příspěvek v diskusním fóru *Français notre belle langue*: „*C'est moi que je le dis est une construction employée par les enfants ou par des gens qui n'ont qu'une très faible culture linguistique.*“⁶⁶ Je pravda, že tuto konstrukci na fórech nalezneme velmi často ve spíše emotivních výpovědích. Příkladem může být opět fórum *aufeminin* a příspěvek jedné z diskutérek: „*Abracadabra ! C'est moi que je le dis. T'es*

64 http://forum.doctissimo.fr/psychologie/insomnie-sommeil/arret-cannabis-infernales-sujet_149389_2.htm

65 <http://www.entremamans.org/t14815-j-ai-besoin-de-faire-l-amour>

66 <http://www.achyra.org/francais/viewtopic.php?p=24134>

pas sorcière toi ! Non, mais ! Webmaster, webmaster, y a une dérangée du ciboulot qu'a me copie mes formules magiques !“ . Neznámý autor se pak na dalším fóru snaží parodovat jistý druh knih a jejich autory typu: „*Si vous faites ceci, ça veut dire ça ! La preuve ? C'est moi que je le dis !*“, čímž se očividně snaží využít této konstrukce ke zevtipnění své poznámky. V další amatérské jazykovědné debatě ohledně této konstrukce nicméně neznámý autor tvrdí, že se jedná o projev marseilleského dialektu.⁶⁷ Na 20 dalších diskutujících se však shoduje, že konstrukce *moi que je* je přítomna napříč všemi frankofonními regiony a není nijak neobvyklá. Jelikož se dokonce i několik vědců v názoru na znovu-vyjádření subjektu rozchází, automaticky jsme tyto případy do našeho dotazníku zahrnuli, zvláště když se během průzkumu internetu jen samotná nemodifikovaná konstrukce *c'est nous qu'on l'a fait* projevila jako jeden z nejčastějších námi testovaných typů.

- Typ 4b: Věta (11): *Écoute, écoute ! C'est la chanson que je l'adore !*
- Typ 4c: Věta (12): *J'ai rencontré un homme qu'il lui ressemble beaucoup.*
 Věta (13): *L'homme que je lui ai dit de venir, il est là-bas.*
- Typ 4d: Věta (14): *C'est l'homme que je vous ai déjà parlé de lui.*
 Věta (15): *Voilà Paul, mon pote, que je séjourne chez lui, quand je suis à Milan.*

Pro zahrnutí resumptiva v přímém předmětu v podobě (4b) jsme se rozhodli na základě námi ověřených výskytů „*chanson que je la/l'*“, jedním z nichž je například „*une chanson, que je la connais par cœur*“⁶⁸ na *jeux2video.com*. Konstrukce (4c) jsme převzali od P. Guirauda a E. Schafroth, jelikož jejich obdoby „*le mec/un mec/l'homme que je lui*“ se nám podařilo ověřit vícekrát,⁶⁹ mimo jiné opět na *jeux2video.com*.⁷⁰ V případech (4d) jsme však již vycházeli výhradně z prací dvou výše zmíněných lingvistů, poněvadž jejich dohledatelnost byla s ohledem na možnosti internetového prohlížeče velmi složitá.

- Typ 4e: Věta (16): *Comment ? C'est l'homme que je vous en parle tout le temps!*
 Věta (17): *Le premier voyage que je m'en souviens, est celui en H. A.*

⁶⁷ <http://fr.lettres.langue.francaise.narkive.com/r6EaMcA4/cousings-cousignes-salut>

⁶⁸ <http://www.jeuxvideo.com/forums/1-26100-10339-1-0-1-0-les-rappels-de-concerts-en-mode-maitre.htm>

⁶⁹ <http://www.jeuxvideo.com/forums/1-24070-14104-1-0-1-0-facebook.htm>

⁷⁰ <http://www.jeuxvideo.com/forums/1-23918-1837177-1-0-1-0-discutons-des-problemes-de-mw3.htm>

Věta (18): *Elle est belle, la ville que tu en viens?*

Věta (19): *Oui, c'est un magasin qu'on y trouve de tout !*

Typ 4f: Věta (20): *Cet homme que j'ai oublié son nom, me salue chaque matin*

Abychom se vyhnuli konstrukcím „*c'est à mon copain que j'en parle*“, zvolili jsme k vyhledávání konstrukci typu „*le mec que je vous en parle*“, kterou jsme potvrdili na *jeuxvideo.com* včetně jejích dalších modifikací „*j'ai rencontré des mec(s) que je m'en souviens plus*“. Ačkoliv jsme k případu (18) M. Pierrarda nenalezli žádnou analogii, rozhodli jsme se jej spíše pro zajímavost v seznamu ponechat. Větu (19) s resumptivním *y* jsme pak převzali přímo z diskuze na *forum.doctissimo.com*⁷¹, přičemž konstrukci (20) a její obdoby „*mec/homme/ que j'ai oublié son nom*“ jsme potvrdili opět hned několikrát⁷²

Typ 5a: Věta (21): *Elle est belle, la fille qu'il sort avec.*

Věta (22): *Il est méchant, le mec qu'elle travaille pour.*

Typ 5b: Věta (23): *La chaise que je suis assis dessus, madame, y a du chewing-gum !*

Na základě teorie predikativity a příkladů J. M. Léarda a D. Giancarliho, jsme vyhledávali i koncová příslovce a předložky, jejichž užití jsme s předložkou *avec* potvrdili na *forum.doctissimo*: „*c'est pas parce qu'il dis ma chérie à une autre meuf qu'il sort avec*“ a s předložkou *pour* v různých modifikacích, například: „*il est toujours facile d'influencer le type que je travaille pour avec la réputation*“⁷³ Větu (23) jsme na internetu konečně našli přímo v této podobě v jedné ze stížností učitelek na mluvu nezletilých.⁷⁴

Typ 6: Věta (24): *C'est un livre dont j'en ai lu que deux chapitres. Il est vraiment mauvais !*

Typ 7: Věta (25): *Si, si ! Le jour où qu'il est parti, il faisait beau, en fait, trop beau.*

71 http://forum.doctissimo.fr/grossesse-bebe/mamans-ville-par-ville/Strasbourg/magasin-baby-walz-sujet_12054_1.htm

72 <http://www.jeuxvideo.com/forums/1-23903-31371-2100-0-1-0-le-cafe-noir.htm>

73 <http://www.fruitymag.com/la-mort-s38459.htm>

74 <http://www.neoprofs.org/t8833-abordez-vous-la-proposition-relative-en-6>

Kumulační typ (6) s relativem *dont* a zájmenem *en* jsme identifikovali v obrovském množství případů, zvláště v podobě „*dont j'en ai envie*“ nebo „*dont j'en ai besoin*“, nicméně jsme nakonec pro ověření zvolili neustálené spojení. Konečně poslední a sedmý typ jsme vybrali na základě studie J. M. Léarda a námi ověřených případů pomocí konstrukce „*le jour où qu'il est*“ s verbem v indikativu.

3. 2. 1. 1 Dodatek ke strategii kontaktního typu

V předchozí kapitole jsme do kompletního seznamu zahrnuli i již popsany kontaktní typ strategie, konkrétně s nulovým komplementizérem a resumptivním zájmenem, na nějž mimoděk upozornil J. Dealofeu ve své práci. Ačkoliv byla identifikace této strategie velmi obtížná, jsme si jisti, že minimálně ve dvou případech se o ni v konstrukcích „*le type tu parles de lui*“⁷⁵ a v další na jeux2video.com „*Et la meuf tu parles d'elle?*“⁷⁶ skutečně jedná. Vzhledem k její specifičnosti a minimálnímu základu v literatuře jsme se tuto strategii rozhodli z našeho dotazníku vypustit.

75 <http://www.clan-phoenix.org/viewtopic.php?f=56&t=4325&st=0&sk=t&sd=a&start=60>

76 <http://www.jeux2foot.com/forum/post-1217153.html>

3. 2. 2 Kompletní seznam testovaných konstrukcí

- Typ 1a: Věta (1): *Écoute c'est des choses qu'arrivent*
- Typ 1b: Věta (2): *Je te le dis, cet homme que vient le lundi, est un détraqué.*
- Typ 2: Věta (3): *Je sais pas où est le bar qu'il est allé hier soir.*
- Typ 3: Věta (4): *C'est un voyage que je rêve depuis longtemps.*
Věta (5): *Franchement, la façon qu'il parle, m'énerve.*
Věta (6): *Si la situation s'améliore pas, je vais aller chercher ailleurs ce que j'ai besoin.*
Věta (7): A: " Celle-ci ? " B: " Non, la table que j'ai mis le livre ! "
- Typ 4a: Věta (8): *C'est moi que je le dis.*
Věta (9): *Perso, c'est toi que tu parles sans cesse*
Věta (10): *C'est nous qu'on l'a fait.*
- Typ 4b : Věta (11): *Écoute, écoute ! C'est la chanson que je l'adore !*
- Typ 4c: Věta (12): *J'ai rencontré un homme qu'il lui ressemble beaucoup.*
Věta (13): *L'homme que je lui ai dit de venir, il est là-bas.*
- Typ 4d : Věta (14): *C'est l'homme que je vous ai déjà parlé de lui.*
Věta (15): *Voilà Paul, mon pote, que je séjourne chez lui, quand je suis à Milan.*
- Typ 4e: Věta (16): *Comment ? C'est l'homme que je vous en parle tout le temps !*
Věta (17): *Le premier voyage que je m'en souviens, est celui en Haute-Arde.*
Věta (18): *Elle est belle, la ville que tu en viens ?*
Věta (19): *Oui, c'est un magasin qu'on y trouve de tout !*
- Typ 4f: Věta (20): *Cet homme que j'ai oublié son nom, me salue chaque matin dans la rue.*
- Typ 5a: Věta (21): *Elle est belle, la fille qu'il sort avec.*
Věta (22): *Il est méchant, le mec qu'elle travaille pour.*
- Typ 5b: Věta (23): *La chaise que je suis assis dessus, madame, y a du chewing-gum !*
- Typ 6: Věta (24): *C'est un livre dont j'en ai lu que deux chapitres. Il est vraiment mauvais !*
- Typ 7: Věta (25): *Si, si ! Le jour où qu'il est parti, il faisait beau, en fait, trop beau.*

3. 3 Dotazník

3. 3. 1 Realizace dotazníku a testování pěti primárních subjektů

V druhé fázi testování jsme po detailní konzultaci odborné literatury a internetové sondáži předložili pěti subjektům francouzského původu na 50 konstrukcí, přičemž jejich reakce měly být stěžejními pro užší výběr testovaných konstrukcí. Je nutné dodat, že při prvním kontaktu těchto pěti primárních testovaných subjektů (tři muži a dvě ženy francouzského původu⁷⁷ bez významného jazykovědného základu krátkodobě žijící v Praze) s navrženými větami se bez ohledu na pohlaví nebo věk testované subjekty shodně vyjadřovaly velmi negativně k existenci komplementizéru ve francouzštině. Nicméně po našem vysvětlení řešeného problému, byly během druhého testu reakce na stejné větné konstrukce, avšak s obměněnými slovy, v polovině případů o 40 % pozitivnější. Z tohoto důvodu jsme se jak v úvodním emailu tak i v samotném dotazníku snažili jasně a srozumitelně vysvětlit podstatu výzkumu a škálu možného ohodnocení vět jsme rozšířili ze tří možností (*acceptable*, *bizarre*, *inacceptable*) na pět s následujícím popisem:

« **OK** » désigne, sans aucune spécification, que vous trouvez la phrase proposée naturelle et courante et que vous la diriez sans réfléchir.

« **acceptable, familier** » désigne des expressions que vous associez avec le langage familier, mais qui sont normales et acceptables

« **acceptable, mais rare** » désigne ce que vous entendez sporadiquement, ce qui est, selon vous, associé à une certaine situation de conversation (exagération) ou à certains groupes de gens (métiers, argot)

« **bizarre, très rare** » désigne ce que vous trouveriez surprenant durant une conversation et ce que vous n'avez peut-être pas ou jamais entendu, mais vous le trouveriez compréhensible quand même

« **inacceptable** » cela veut dire que la phrase proposée est, selon vous, complètement contre la nature de la langue

Přesto jsme později po zveřejnění dotazníku obdrželi několik velmi negativních písemných reakcí, zvláště z oblasti Île-de-France, kdy testované subjekty přistupovaly k

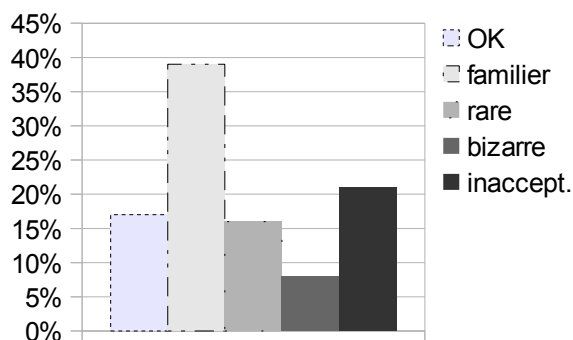
⁷⁷ Regionální původ pěti primárních subjektů: 1. a 2. Île-de-France, 3. Akvitánie, 4. Rhône-Alpes, 5. Midi-Pyrénées

našemu dotazníku a řešené látce značně emotivně. Tento fakt byl evidentní již při testování prvních pěti subjektů, kdy mluvčí původem z Paříže razantně odmítal navržené věty jako zcela nereálné, a to i při opakovaném testu s obměněnými příklady. Rozhodnutí zaměřit náš dotazník i na regionální původ jednotlivých subjektů a rozdíly mezi jednotlivými kraji se projevilo jako správné, stejně tak i rozdělení s ohledem na velikost aglomerace.

3.3.2 Relevance a odchylky výsledků

S ohledem na charakter našeho výzkumu a jeho realizaci, kdy nebylo možné korigovat instruktáž ani samotný průběh vyplňování přímo na místě s respondenty, a vzhledem k již zmíněné emotivnosti některých z našich respondentů je při manipulaci s konečnými výsledky našeho výzkumu nutné zaujmout realistický postoj. Rozhodli jsme se proto před následující prezentací výzkumu navrhnout čtenářům, jak lze v konečné fázi k výsledkům přistupovat. Jako výchozí bod k posouzení relevance výsledků výzkumu obecně berme za příklad výsledky z konkrétního případu, kdy byla v rámci francouzské společnosti posuzována míra akceptability věty „*Écoute, c'est des choses qu'arrivent*“.

34 ze 164 respondentů v tomto případě odpovědělo, že navržená věta je *nepřijatelná (inacceptable)*, čímž rozhodli na základě osobního pocitu, že daná věta je zcela v rozporu s podstatou francouzského jazyka. Nicméně je nutné podotknout, že pravděpodobnost, že dotyční respondenti v

životě nezaznamenali toto spojení nebo jinou alternativu, kdy dochází k redukci fonému [i] a zároveň jej nepovažují za minimálně srozumitelný, je značně nízká a jejich objektivní přístup k našemu výzkumu je tedy velmi diskutabilní. Tento fakt podporují i další výsledky, kdy dotyčných 34 respondentů v 86 % případů odpovědělo taktéž zcela negativně. Jen ve 14 % případů ohodnotili příklady v absolutní většině možností jako *zvláštní (bizarre)*, z čehož nejvyšší míry akceptability dosáhla věta obsahující kumulaci „*C'est le livre dont j'en ai lu que deux chapitres*“, kdy 7 respondentů z dotyčných 36 se výjimečně vyjádřilo nějakým

způsobem kladně. Zcela obdobné tendence vysledujeme, vycházíme-li opět z první věty s redukcí fonému, i u respondentů, kteří zvolili možnost „*bizarre*“, tedy krajní mez přijatelnosti a srozumitelnosti. V ostatních případech těchto 13 subjektů taktéž ve většině vyhodnocovalo ostatní věty jako nepřijatelné a míra akceptability překročila 10 % opět až v případě věty spojené s kumulací zájmen.

Při posuzování výsledků tak čtenář musí brát v potaz omezení vyplývající z možností internetového dotazníku, tedy ze skutečnosti, že nejsme schopni zamezit neobjektivním a emotivním odpovědím. Přesto jsme se pokusili identifikovat okolo 47 respondentů (29 % všech odpovědí), kteří se jeví buď jako ideální mluvčí z pohledu normativní mluvnice, nebo jako velmi zaujaté subjekty s ohledem na předchozí výzkumy odborníků. Tato námi prezentovaná možná realistická odchylka se však nepodepisuje na níže popsaných výsledcích ani v procentuálních grafických zobrazeních a slouží jen k lepší orientaci v nich.

3. 3. 3 Profil účastníka výzkumu

Abychom dosáhli co největšího rozptylu v rámci regionů, odeslali jsme mimo jiné náš dotazník do více než 600 turistických center a radnic po celé Francii a Belgii. Jelikož, jak předpokládáme, byla velká většina našich respondentů zaměstnanci turistických center a radnic, náš průměrný respondent nejspíše dosáhl středního vzdělání a s velkou pravděpodobností i vzdělání vysokoškolského.

3. 3. 4 Souhrnné výsledky dotazníku s ohledem na věk a bydliště

Našeho výzkumu se v konečné fázi zúčastnilo 164 rodilých mluvčích, přičemž 157 respondentů uveřejnilo v úvodu dotazníku velikost komunity/sídla, v níž žijí. 28 z nich (18 %) označilo místo svého bydliště za spadající do skupiny *vesnice/osada/venkov*. 50 dotázaných (32 %) pak pocházelo z *měst nad 2000 obyvatel*, dalších 31 (20 %) z *měst nad 100 000* a 47 (37 %) uvedlo, že bydlí v městech nad *400 000 obyvatel*. Svůj věk se nám rozhodlo poskytnout 155 dotázaných, z nichž 51 % (79 lidí) se přihlásilo do věkové kategorie 15–25 let, 30 % (46) do kategorie 25–35 let a zbylé kategorie jsme byli nuceni v grafických

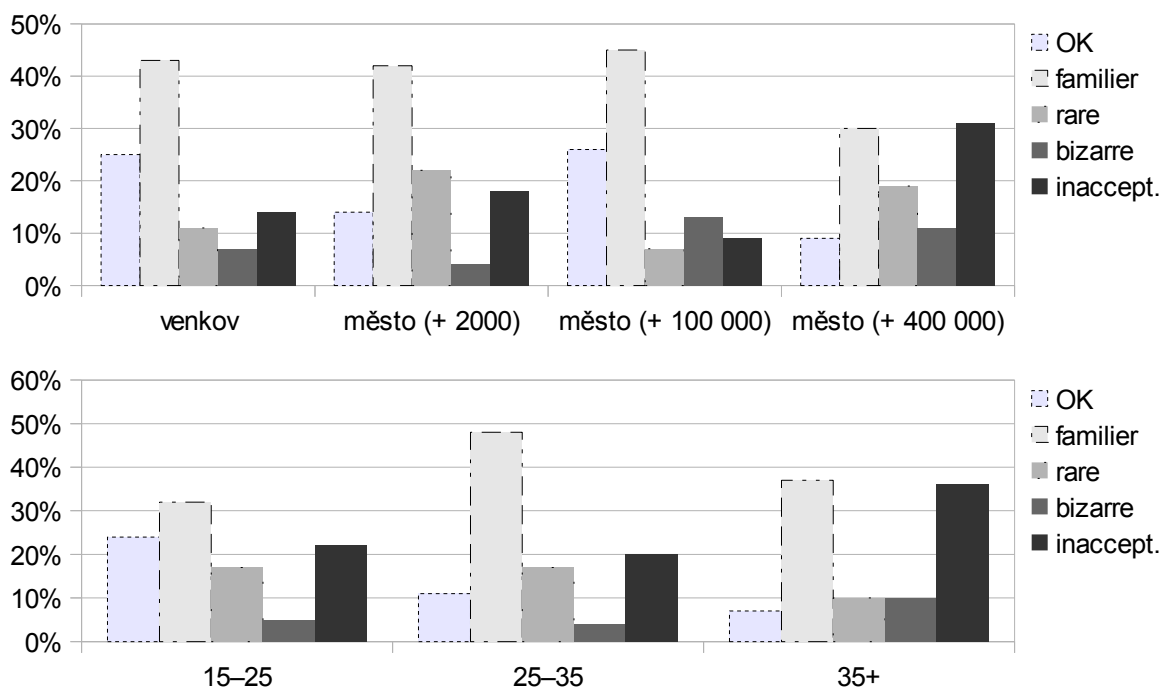
přehledech kvůli příliš velkému rozptylu sloučit do jedné věkové skupiny nad 35 let.

Ke každé testované větě jsou proto k dispozici tři procentuální grafy. První ilustruje výsledky a tendence podle velikosti sídla respondentů, druhý pak dle jejich věku a třetí poskytuje souhrnný přehled všech 164 obdržených odpovědí.

Typ 1a – redukce partikule *qu-i*-subjekt před vokálem

Věta (1): *Écoute c'est des choses qu'arrivent !*

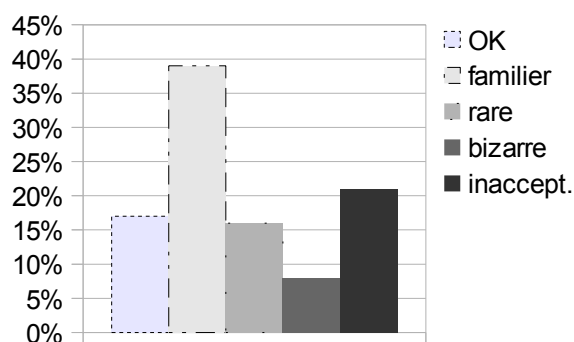
Věta (1) reprezentuje vůbec první typ nenormativních strategií popsanych v naší tabulce, kdy sloveso začínající samohláskou redukuje koncový foném v podmětné partikuli *qu-i*. Příklad s touto redukcí *qu-i* zaznamenal ze všech ostatních konstrukcí během našeho výzkumu nejvyšší míry akceptability napříč všemi testovanými skupinami. Podívejme se na konkrétní výsledky s ohledem na velikost sídla a věk:

Téměř jedna čtvrtina obyvatel venkova (24 %), měst nad 100 000 obyvatel (26 %) a

lidí ve věku 15–25 let (24%) považuje užití této redukční konstrukce v běžné komunikaci za zcela v pořádku. Napříč francouzskou společností 30 až 50 % respondentů hodnotí popsanou větu jako v pořádku, spojenou s běžnou neformální komunikací, a za přijatelnou, ale již méně běžnou ji považuje okolo jedné pětiny mluvčích. Za minimálně srozumitelnou ji pak považuje jen 10 % lidí ve společnosti bez ohledu na věk nebo velikost sídla. Věta (1) se nicméně jeví jako nepřijatelná nejvíce obyvatelům metropolí nad 400 000 obyvatel a mluvčím starším 35 let. Konečně, s ohledem na věk, si můžeme povšimnout tendence, kterou prokážeme i ve velké většině následujících případů, kdy s vyšším věkem ubývá pozitivních odpovědí a zvyšuje se podíl nepřijatelnosti.

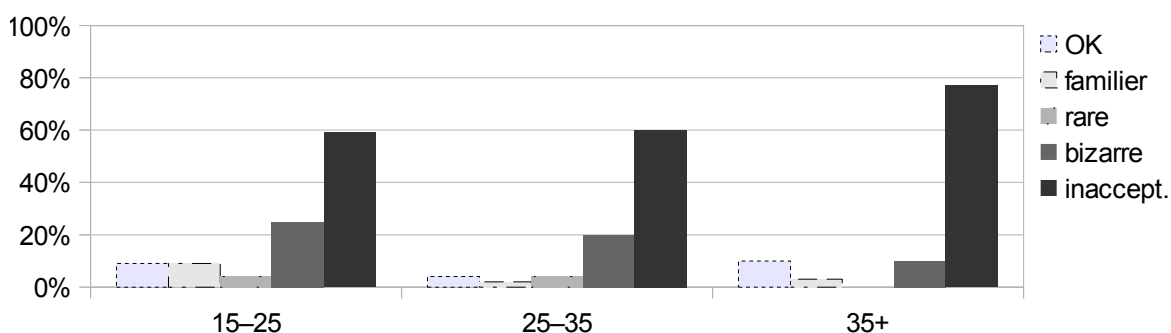
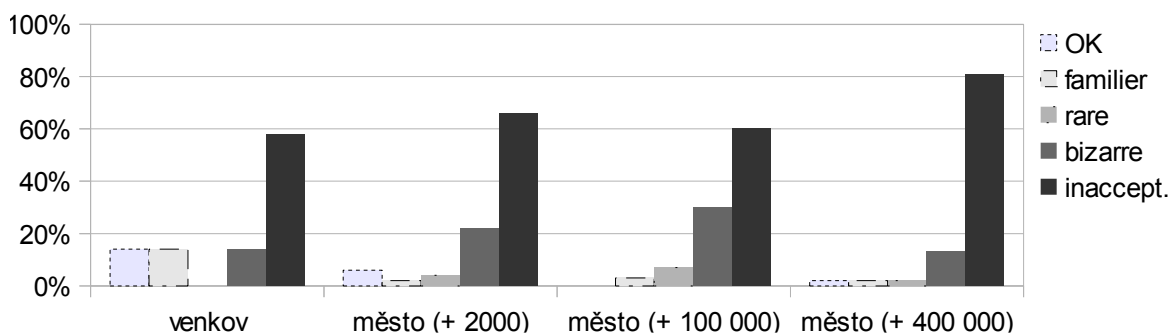
Podíváme-li se na celkový souhrn všech výsledků, 17 % respondentů zvolilo hodnocení zcela normální (*OK*), na 39 % pak považuje danou větu za běžnou (*familier*) a 15 % za méně častou avšak přijatelnou (*rare*). Pouze 8 % ji posoudilo jako překvapivou a 21 % jako zcela

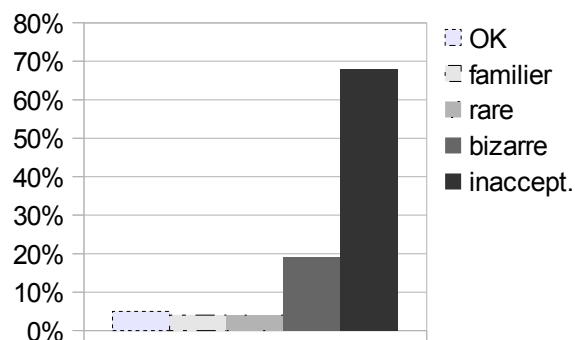
nepřijatelnou. Souhrnná míra přijatelnosti této konstrukce tedy dosáhla 71 % a tím i nejvyššího zaznamenaného bodu. Důvodem tak pozitivního výsledku oproti zbylým větám může být fakt, že tato konstrukce je natolik běžným a ustáleným spojením, že i víceméně konzervativní mluvčí nereagují zamítavě a hodnotí více objektivně oproti konstrukcím, které jsou vázány na určitý kontext nebo situaci.

Typ 1b - redukce qu-i před konsonantem

Věta (2): *Je te le dis, cet homme que vient le lundi, est un détraqué.*

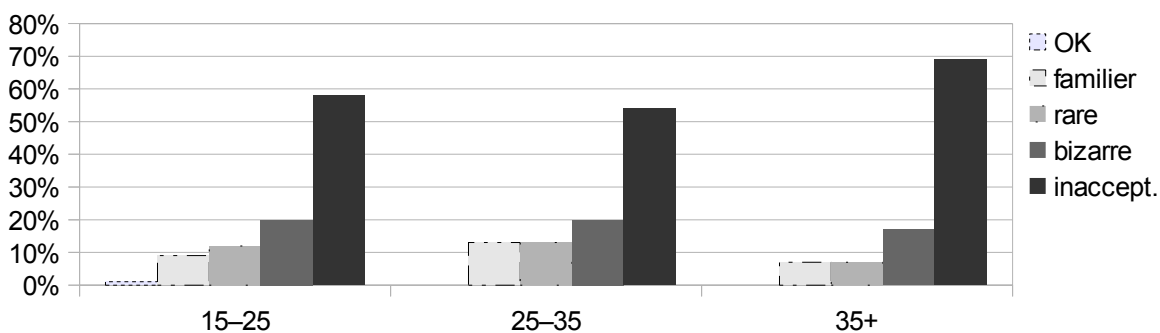
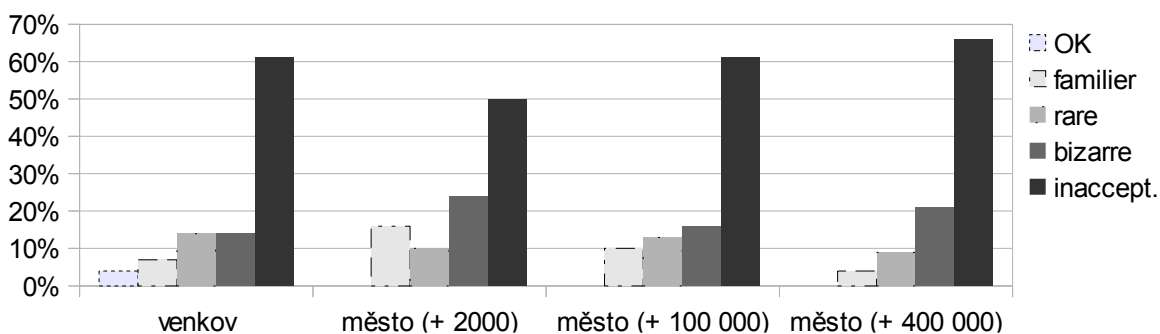
V případě druhého typu redukce *qu-i*, kdy dochází k potlačení fonému [i] před slovesem začínajícím souhláskou, míra akceptability výrazně klesá a za nepřijatelnou danou konstrukci považuje více než 68 % dotázaných. Lidé nad 35 let (77 %) a obyvatelé měst nad 400 000

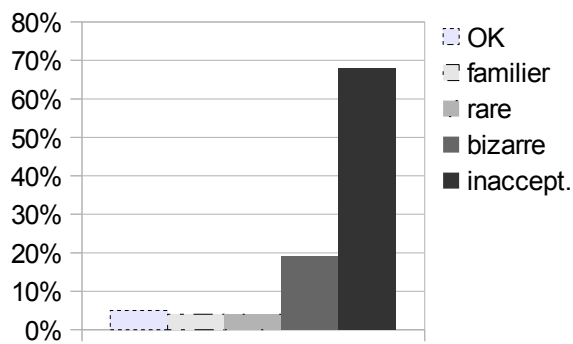
obyvatel (81 %) se i zde staví k dané konstrukci více odmítavě než zbytek respondentů. Za povšimnutí pak stojí, že na venkově shodně 14 % obyvatel ohodnotilo větu jako zcela v pořádku a 14 % jako v pořádku, ale neformální. Celkově je tak rozdíl v přijatelnosti mezi typem (1a) a (1b) velmi výrazný.

Typ 2 – nahrazení lokativu où partikulí que u definovaného členu

Věta (3): *Je sais pas où est le bar qu'il est allé hier soir.*

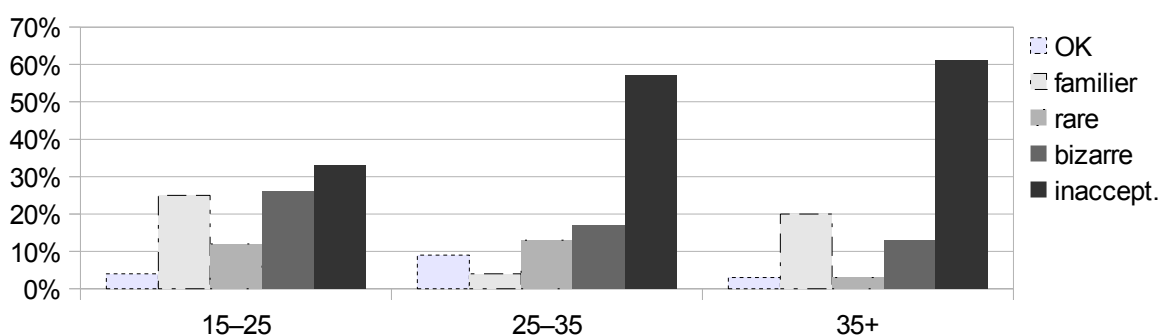
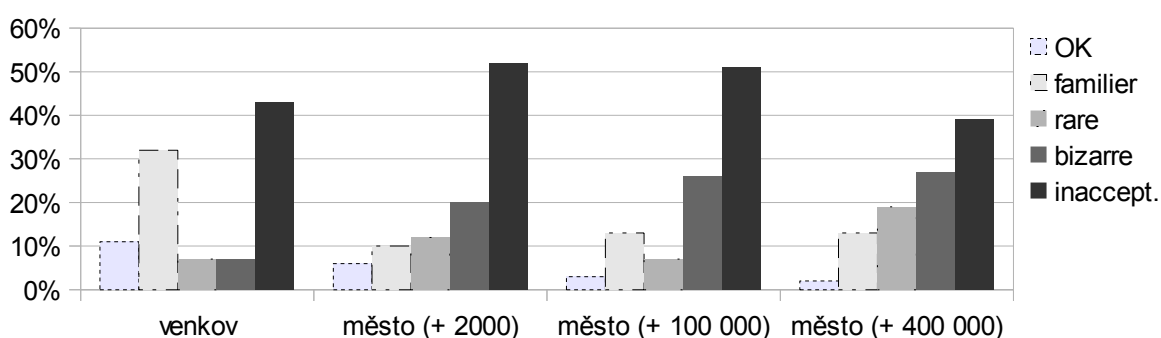
Konstrukce za využití komplementizéru ve větě vedlejší vztažné místní byla nejméně přijatelná pro obyvatele velkých měst, zatímco na venkově u lidí mladších 25 let jsme zaznamenali několik respondentů, jimž se věta (3) jevila jako zcela v pořádku. Tato věta obstála s menšími odchylkami jen u necelé čtvrtiny testovaných (23 %) a celkově ji zamítlo na 77 % respondentů.

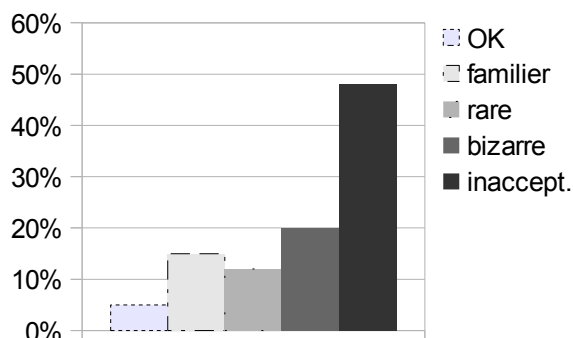
Typ 3 – partikule *que* s nulovým vyjádřením vztahu ve struktuře věty

Věta (4) : *C'est un voyage que je rêve depuis longtemps.*

Následující grafy znázorňují výsledky týkající se, dle názorů vědecké obce, nejčastější redukce relativa v mluvené francouzštině. Jedná se o popsany typ (3), který v tomto případě představuje redukci partikule *dont* nebo vztažného zájmena *duquel*, a to bez resumptivního zájmena v závislé větě vztažné.

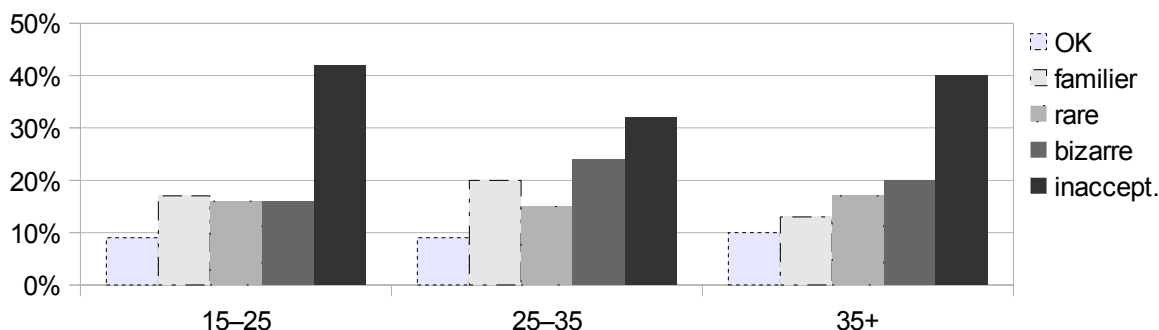
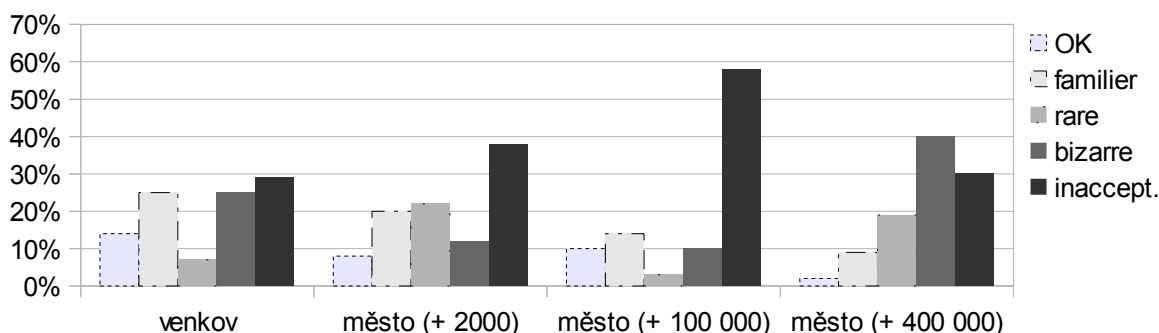
Za obvyklou považují tuto konstrukci nejvíce obyvatelé venkova, kteří v 11 % odpovědí zvolili hodnocení *OK* a v 32 % pak *acceptable*, *familier*. Ve větších městech přijatelnost oproti venkovu ovšem radikálně klesá. Věk respondentů také prozrazuje, že otevření této konstrukci jsou zvláště lidé mladší, kdy za běžnou ji označila jedna čtvrtina dotazovaných do 25 let, kdežto

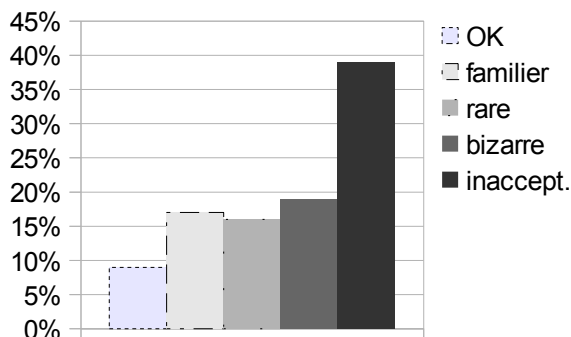
lidé nad 35 let byli mnohem zamítavější (61 %). Souhrnný výsledek přijatelnosti je tedy 32 % oproti zbylým dvou třetinám negativních hodnocení.

Věta (5) *Franchement, la façon qu'il parle, m'énerve.*

Nyní se podívejme na případ věty (5), která představuje spolu s větou předchozí (4) a následující (6) jednu a tutéž nenormativní subordinaci typu 3, avšak obsahuje, stejně jako věta následující (6), na rozdíl od předchozí věty (4) redukci dvou velmi častých spojení *la façon dont* a *dont j'ai besoin*.

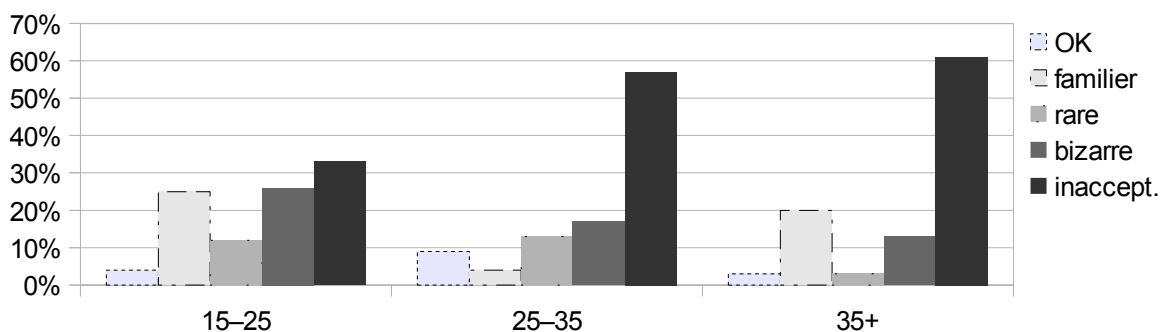
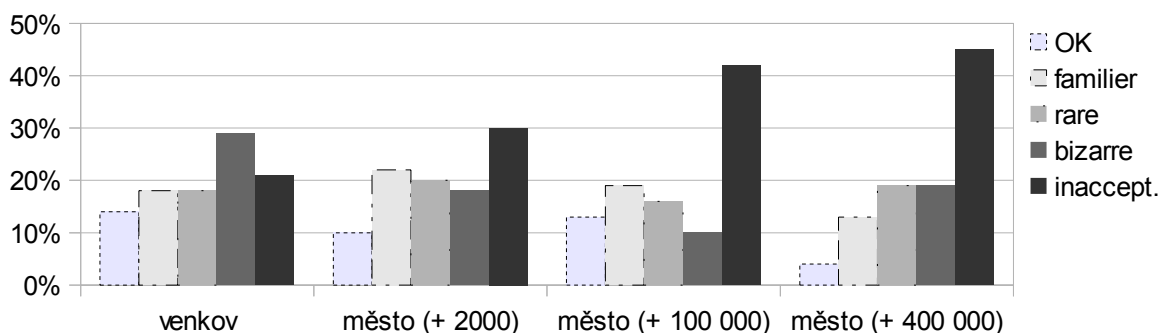
Srovnáme-li výsledky s větou předchozí, zaznamenáme výrazný nárůst přijatelnosti, která v konečné fázi dosahuje souhrnně 42 %, což je téměř dvojnásobek oproti větě (4). Při bližším zkoumání dále zjistíme, že nejběžnější je

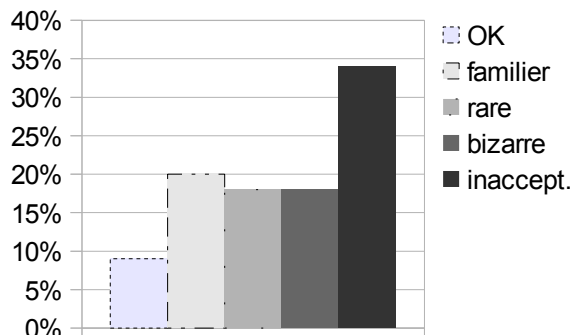
konstrukce *la façon que* opět na venkově a ve větších městech je opět méně přijatelná. S 42 % se tak evidentně prokazuje vliv pevných obrátů v případech výskytu nenormativní subordinace.

Věta (6) *Si la situation s'améliore pas, je vais aller chercher ailleurs ce que j'ai besoin.*

O to víc potvrzuje tuto teorii již předeslaná věta (6) reprezentující jednu z dalších redukcí partikule *dont* komplementizérem *que*, a to konkrétně v obratu *dont j'ai besoin*.

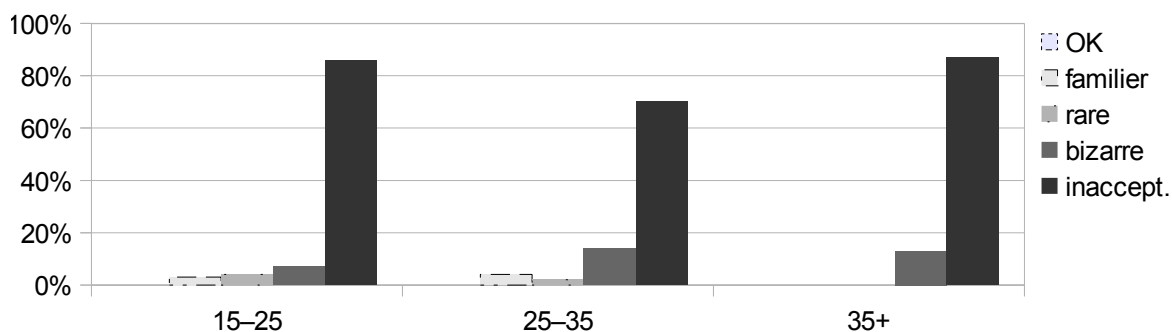
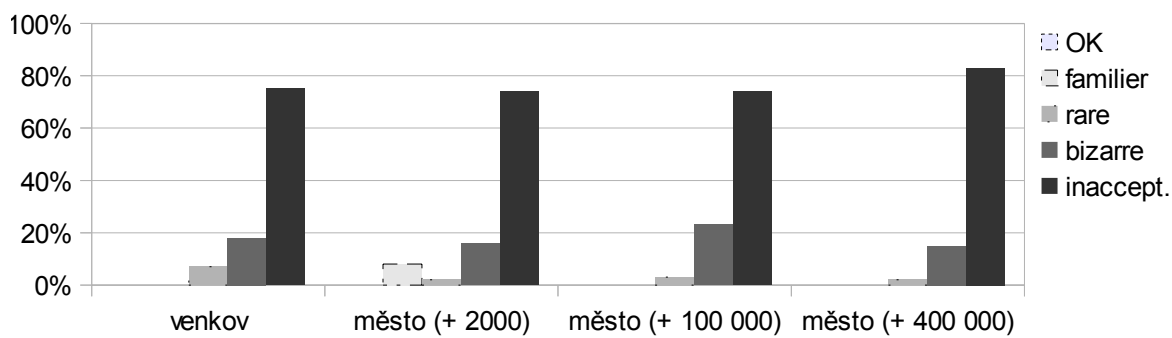

Venkov představuje oblast, kde danou konstrukci *ce que j'ai besoin* považuje za zcela nepřijatelnou pouze třetina respondentů (34 %), avšak přesně celá polovina (50 %) ji naopak chápe do různé míry jako v pořádku. Ačkoli ve velkoměstech a s narůstajícím věkem míra akceptability opět klesá, tento typ konstrukce obstál v celkovém měřítku u 47 % jako normální a jen 37 % jej označilo za zcela nepřijatelný. Pouhých 18 % zvolilo možnost zvláštní a překvapivý.

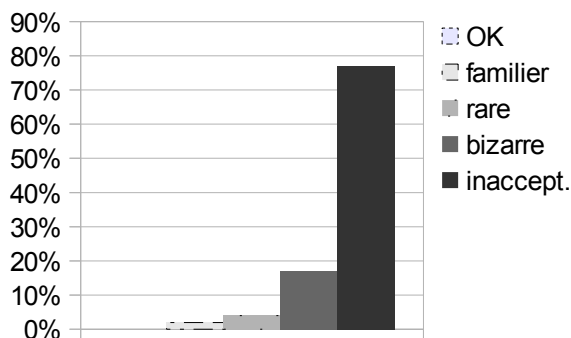

Věta (7) A: « Celle-ci ? » B: « Non, la table que j'ai mis le livre ! »

Případ věty (7) je na rozdíl od předchozích vět typu (3) založen na nenormativním nahrazení konstrukce *předložka + zájmeno*, přesněji *sur laquelle*, nevariabilní partikulí s nulovým resumptivním zájmenem ve větě vztažné.

Tato konstrukce neobstála nejenom ve větších městech, ale tentokrát ani na venkově. Jen ve městě nad 2 000 obyvatel 8 % dotazovaných vyhodnotilo podobné subordinační konstrukce jako normální, i když neformální, jinde je však případný výskyt odpovědi *acceptable*, *familier* velmi

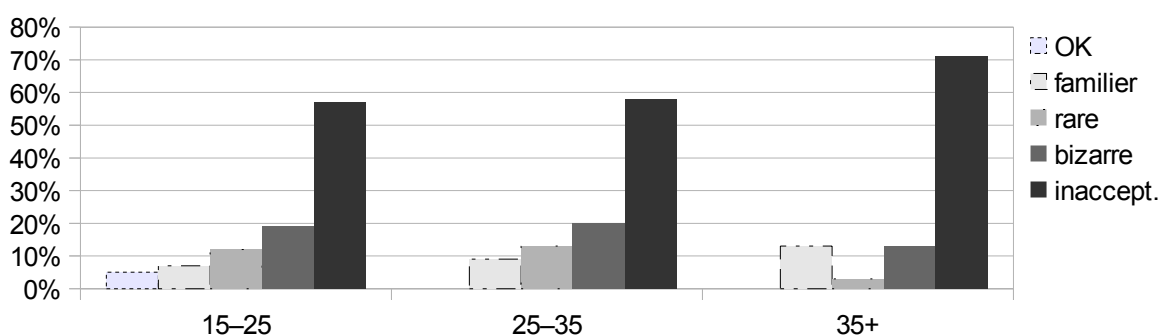
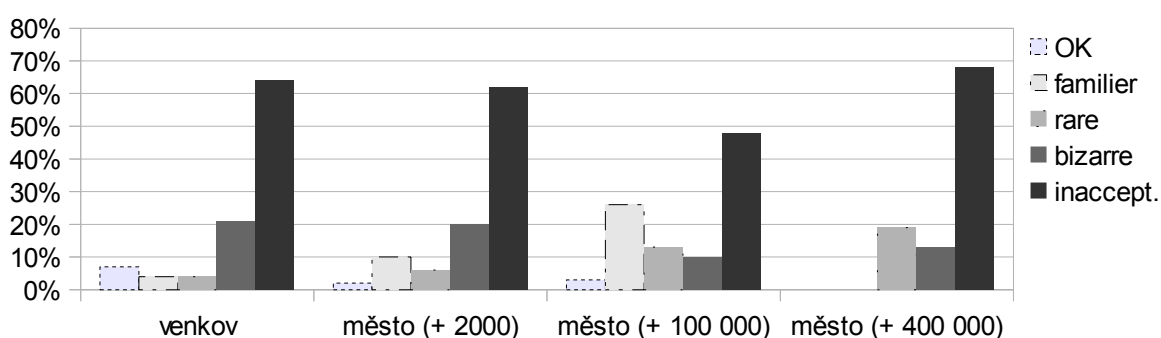

zanedbatelný, podobně jako u odpovědi *acceptable*, *mais rare*. Odpovědi *inacceptable* jsme obdrželi v 77 % případů. I zde se tím potvrzuje premisa nepravděpodobnosti typu (3) u nečekaných spojení a sloves s nejasnou valencí.

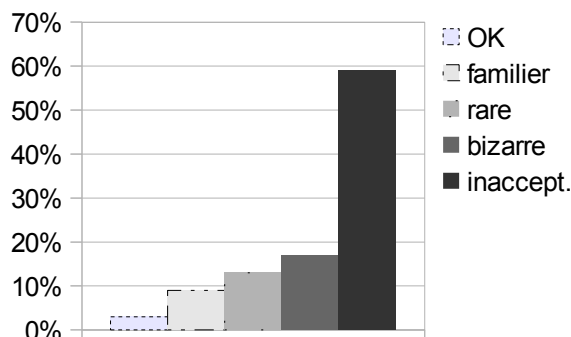
Typ 4a – partikule *que* s resumptivním zájmenem v podmětu

Věta (8): *C'est moi que je le dis.*

Prvním příkladem redukce relativa doprovázeného resumptivním zájmenem je dle naší tabulky znovu-výjádření osobního zájmena v roli podmětu ve větě vztahné, v tomto případě pomocí osobního zájmena první osoby v daném tvaru – *je*.

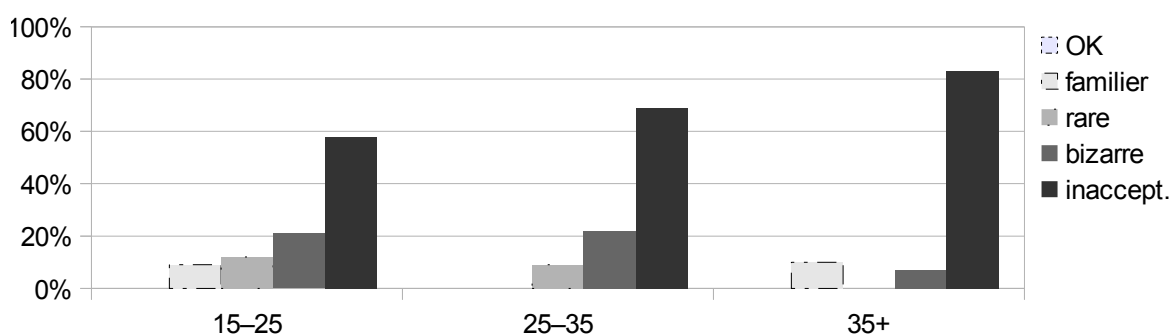
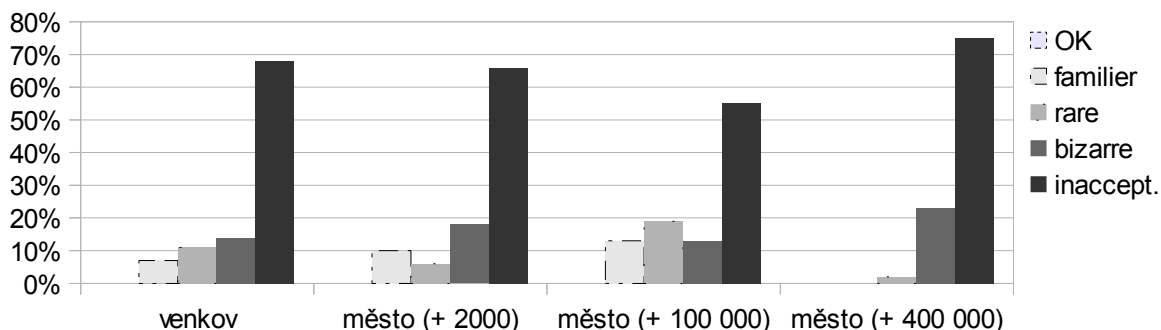

Ohodnocení *OK* zvolila napříč sídly a věkovými kategoriemi pouze 3 % mluvčích, nejvíce potom lidí z malých vsí a venkova (8 %). Možnost *acceptable*, *familier* zaznamenala nejvyšší podíl ve městech nad 100 000 obyvatel, kde ji zvolila čtvrtina tamních respondentů (26

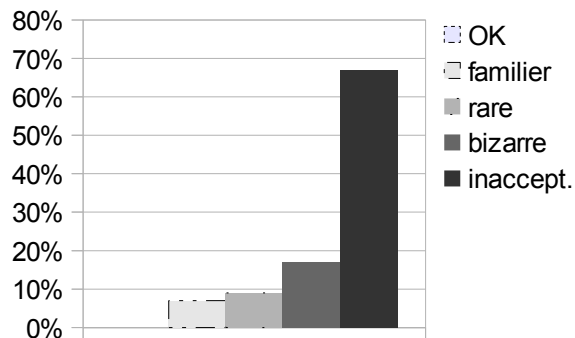

%) a kde konstrukci *moi que je* považuje za nepřijatelnou nejméně ze všech dotázaných (48 %). Dle druhého grafu míra přijatelnosti tradičně klesá se zvyšujícím se věkem.

Věta (9): *Perso, c'est toi que tu parles sans cesse.*

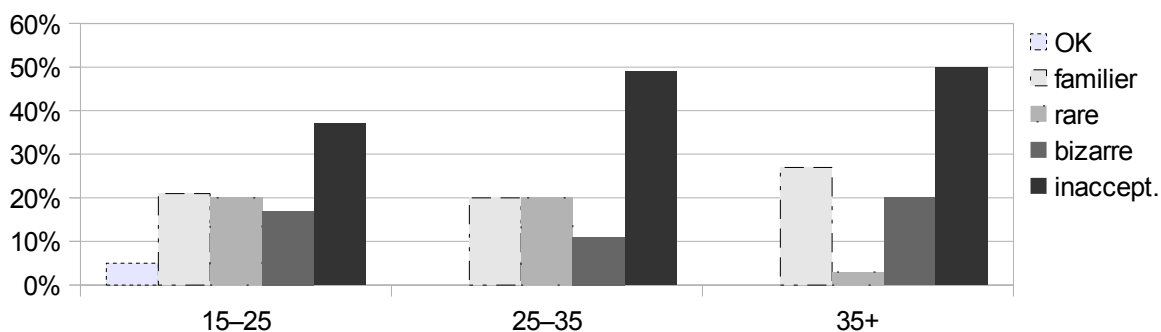
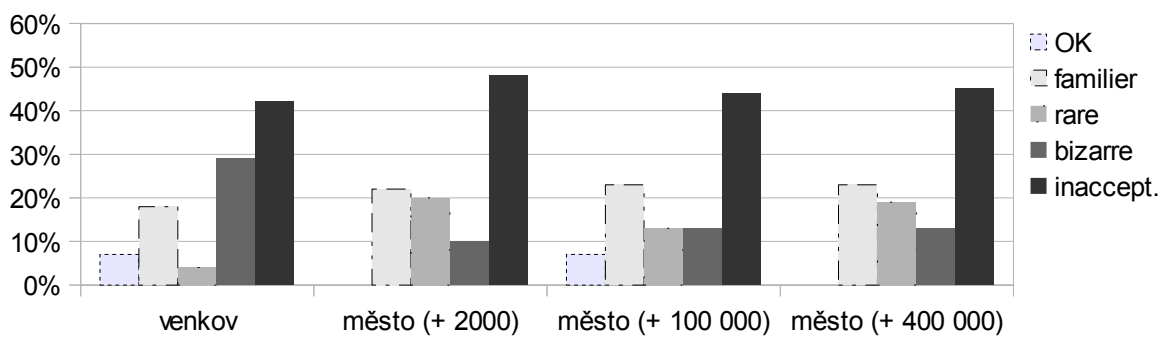

Obměněný typ konstrukce nalezneme taktéž ve větě (9), kde je subjektem druhá osoba čísla jednotného. Nicméně konstrukce *toi que tu* neobdržela žádné hodnocení *OK*, tudíž si vedla nejhůře ze tří námi testovaných případů typu (4a). Nejvíce pozitivních hodnocení přišlo opět jako u věty (8) z měst nad 100 000 obyvatel a celková tendence úbytku přijatelnosti je obdobná jako ve výše zmíněném případě (8). Jen 16 % respondentů ohodnotilo větu jako přijatelnou.

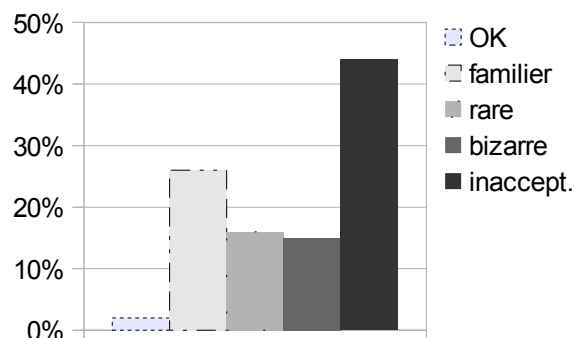

Věta (10) *C'est nous qu'on l'a fait.*

Zcela odlišné výsledky však můžeme překvapivě, vzhledem k předchozím větám, pozorovat u obdobného znovu-vyjádření subjektu zájmenem ve větě (10) v případě spojení *nous qu'on*.

Tato konstrukce zaznamenala oproti předešlým dvěma alternativám výrazný nárůst kladných hodnocení. Jako zcela v pořádku ji vidí 7 % obyvatel vsí a taktéž 7 % obyvatel měst nad 100 000 obyvatel. Především se však, napříč všemi skupinami mluvčích, téměř 26 % dotázaných se domnívá, že daná věta je v

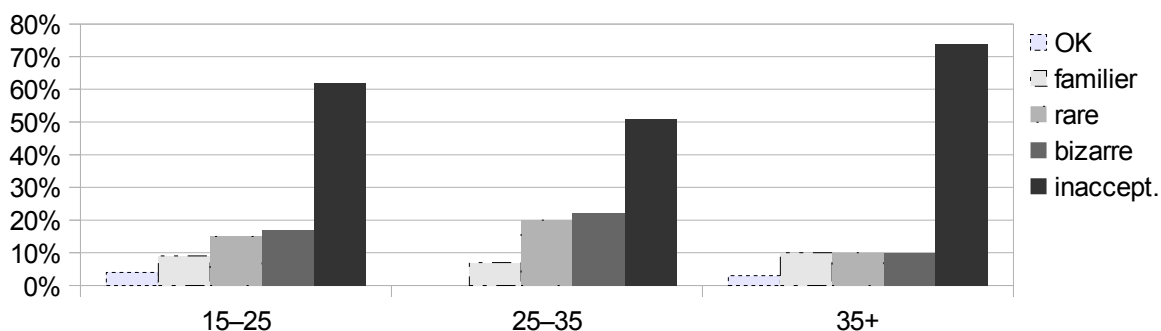
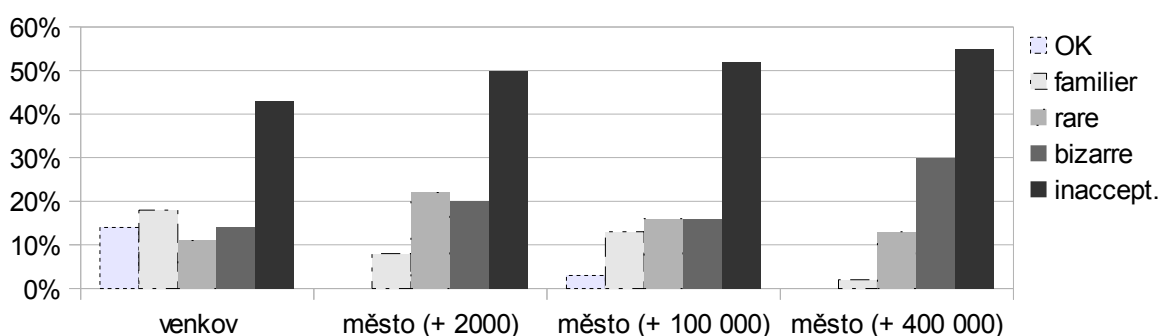

pořádku, i když spojená s neformálním stylem, a 16 % pak, že je věta přijatelná, ale její výskyt je spíše vzácný. Pro 44 % všech dotázaných zvláštní je tak tato představená věta víceméně přijatelná, pro 15 % z nich zvláštní a pro 44 % zcela nepřijatelná. Jak si vysvětlit rozdíl mezi 16 % u věty (9) a 44 % u věty (10)? Pravděpodobně stejně jako v případech vět

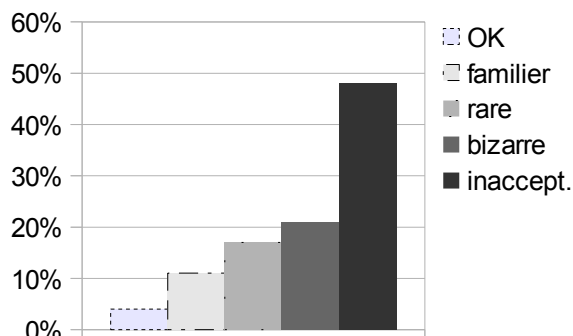
(1), (5) a (6). Respondenti jsou v podstatě nuceni volit hodnocení odpovědněji u konstrukcí ustálených, u kterých nemá smysl spekulovat nad jejich přijatelností. Předchozí průzkum ostatně potvrdil, že se jedná o velmi běžnou konstrukci.

Typ 4b – partikule *que* s resumptivním zájmenem v roli přímého předmětu

Věta (11): *Écoute, écoute ! C'est la chanson que je l'adore !*

Venkov se, jak dokládají i tyto výsledky, nadále drží v popředí s největším počtem kladných odpovědí. Pro nenormativní konstrukci partikule a resumptivního zájmena v roli přímého předmětu *la* zvolilo 14 % tamních respondentů možnost *OK* a 18 %

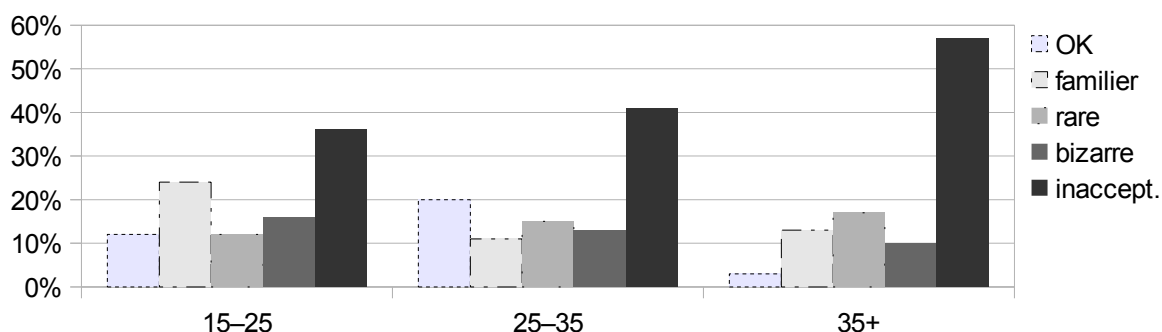
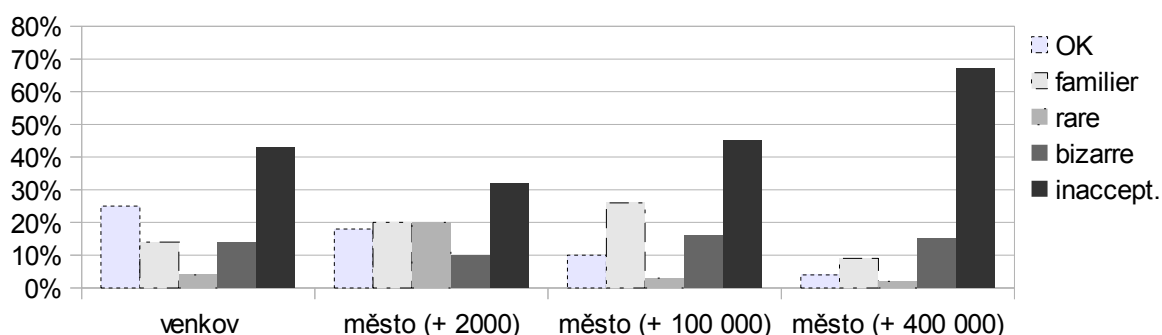
acceptable, familier. Nejvíce záporných hodnocení jsme opět obdrželi z velkých měst (55 %) a od lidí vyššího věku (74 %), přesto i 62 % lidí ve věku 15 až 25 let hodnotilo záporně. Celkově volilo u věty 48 % rodilých mluvčích možnost *inacceptable*, dále 21 % *bizarre, très*

rare, a konečně 31 % rodilých mluvčích se věta (11) jevila jako v pořádku.

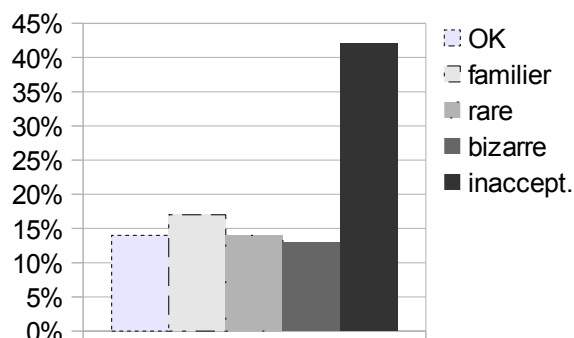
Typ 4c – partikule *que* a znovu-vyjádřený předmět nepřímý

Věta (12): *J'ai rencontré un homme qu'il lui ressemble beaucoup.*

Další typ konstrukce v mluvené francouzštině představuje komplementizér *que* spolu s nepřímým předmětem zastoupeným osobním zájmenem, kterým je v naší testované větě (12) zájmeno třetí osoby čísla jednotného – *lui*, nahrazující předložkové spojení *à qui* nebo *auquel*.

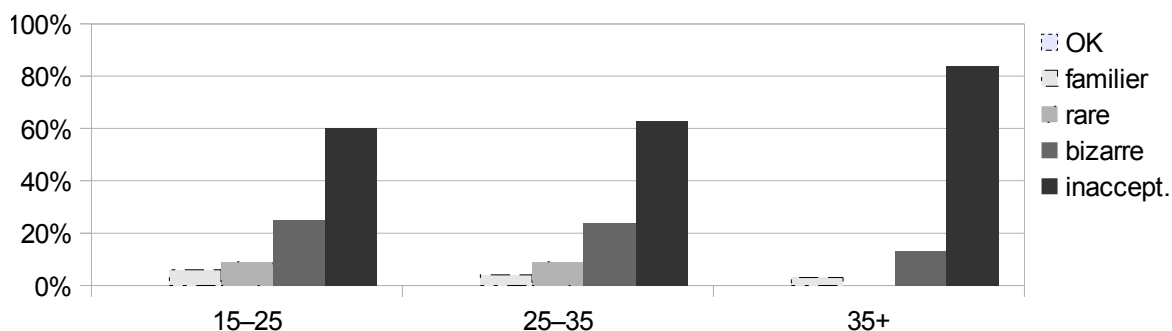
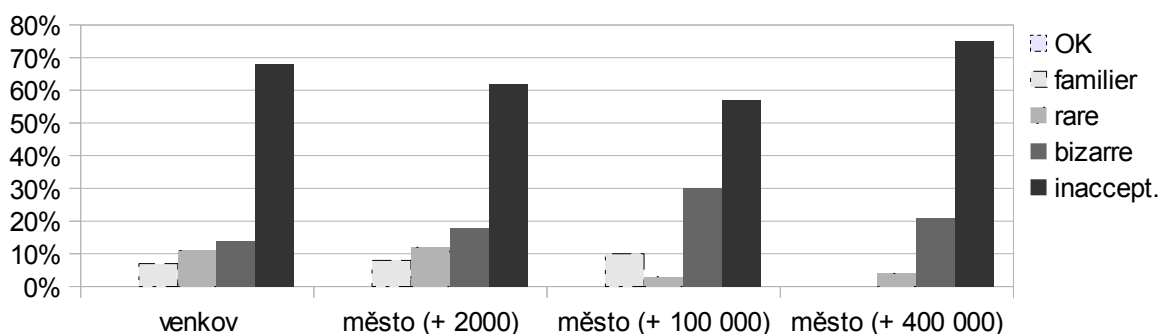
Na venkově se opět shledáváme s nejpříznivějším výsledkem v případě možnosti *OK*, kterou zvolilo 25 % dotázaných. Ve městě nad 2000 obyvatel, zvolilo možnost *OK* 18 % lidí a 20 % jich vybralo možnost *acceptable*, *familier*. V případě měst nad 100 000 obyvatel hodnotilo větu (12) jako přijatelnou 39%

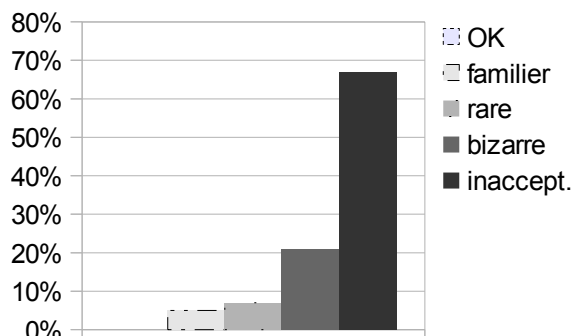
účastníků. Nejmenší toleranci vůči nenormativní strategii typu (4c) projevila opět velká

města. Již tradičně se dle grafu demonstrujícího vliv věku na rozhodování ohledně přijatelnosti nenormativních konstrukcí lidé nad 35 let v 57 % vyjádřili negativně, kdežto lidé nižšího věku hodnotili pozitivněji. Bez ohledu na velikost sídla nebo délku věku považuje větu (12) za přijatelnou téměř polovina všech dotázaných (47 %). Nicméně, jak uvidíme na následujícím případě, s velkou pravděpodobností lze tuto konstrukci různě interpretovat.

Věta (13): *L'homme que je lui ai dit de venir, il est là-bas.*

Podle výsledků druhá konstrukce se zájmenem *lui* stejně pozitivně jako konstrukce předchozí před respondenty neobstála. Možnost zcela v pořádku – *OK* nevolil nikdo z účastníků výzkumu a počet odpovědí *acceptable*, *familier* se pohyboval průběžně pod 10 % bez ohledu

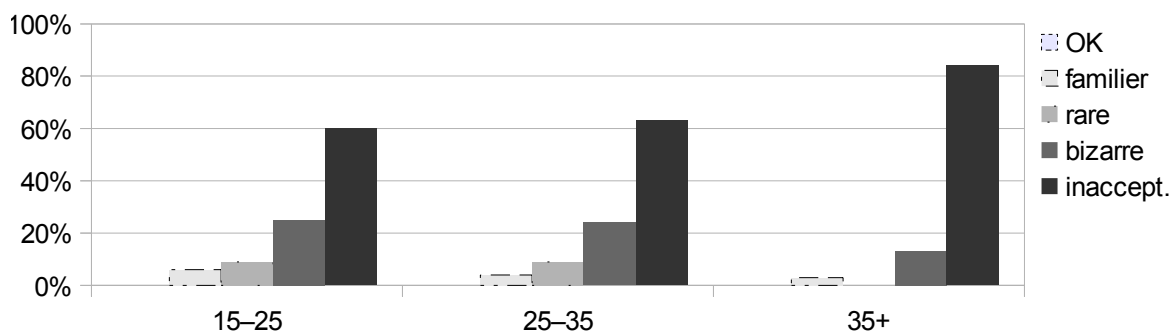
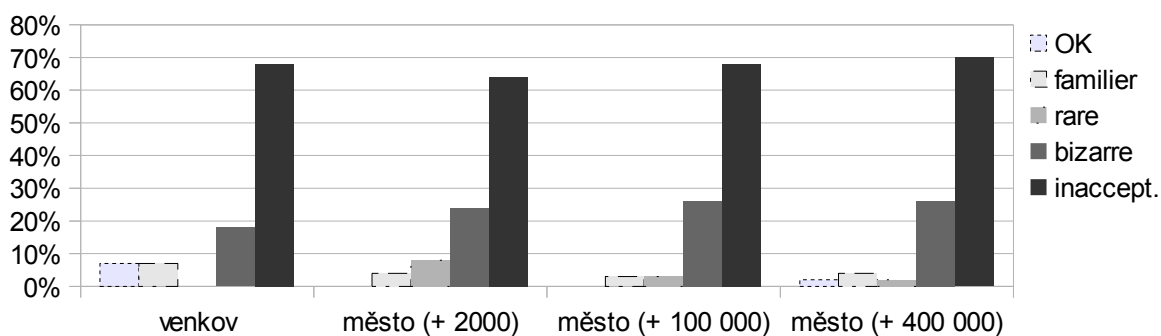
na původ nebo věk. Jen ve městech nad 100 000 obyvatel oné hranice jedné desetiny dosáhl. Jak si tedy takový rozdíl vysvětlit? Vzhledem k pozitivním výsledkům u konstrukcí s resumptivním zájmenem v roli subjektu docházíme k závěru, že s největší pravděpodobností

respondenti považovali ve větě (12) za resumptivní zájmeno *il*, a nikoliv zájmeno *lui*, a proto by předchozí věta měla být spíše řazena do skupiny (4a).

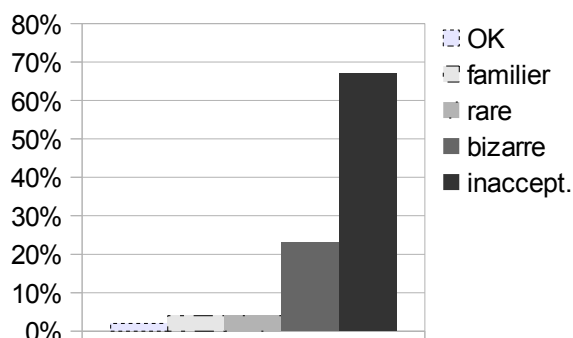
Typ 4d – partikule *que* a resumptivní zájmeno s explicitním vztahem

(14) *C'est l'homme que je vous ai déjà parlé de lui.*

Následující výsledky se týkají typu subordinace, kdy je věta závislá uváděna komplementizérem opět doprovázeným osobním zájmenem v nepřímém tvaru, avšak na rozdíl od předchozího typu (4c) je zde vztah nepřímého předmětu k řídicímu členu vyjádřen explicitně osobním zájmenem – *lui*, a odpovídající spojkou – *de*.

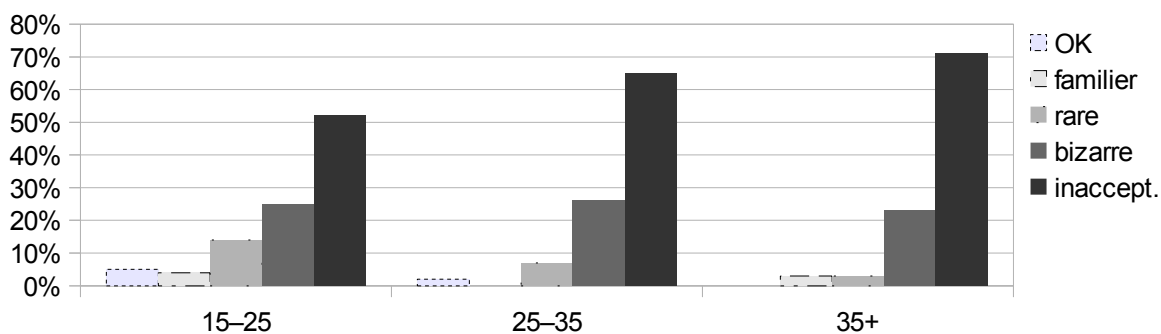
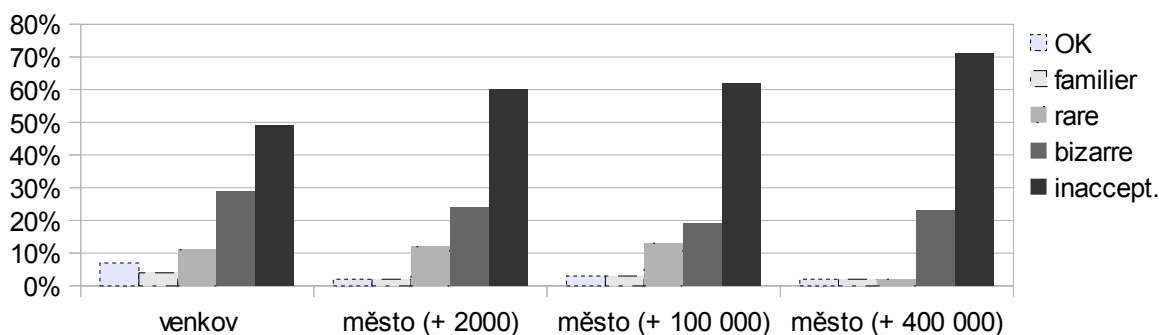

U této konstrukce jsme oproti předchozí nezaznamenali významné rozdíly s ohledem na původ obyvatel, až na obyvatele venkova, kteří shodně v 7 % hodnotili větu jako zcela v pořádku a v 7 % jako *accetable*, *familier*. Věk mluvčích

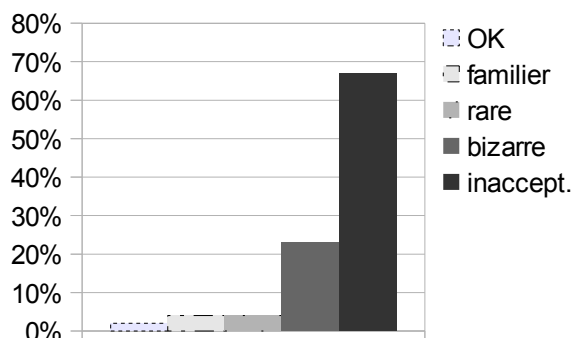

však ukazuje, že lidé mladší jsou opět méně radikální, jelikož lidé nad 35 let u dané konstrukce nezvolili v žádném z případů ani jednu ze tří možností přijatelnosti.

Věta (15): *Voilà Paul, mon pote, que je séjourne chez lui, quand je suis à Milan.*

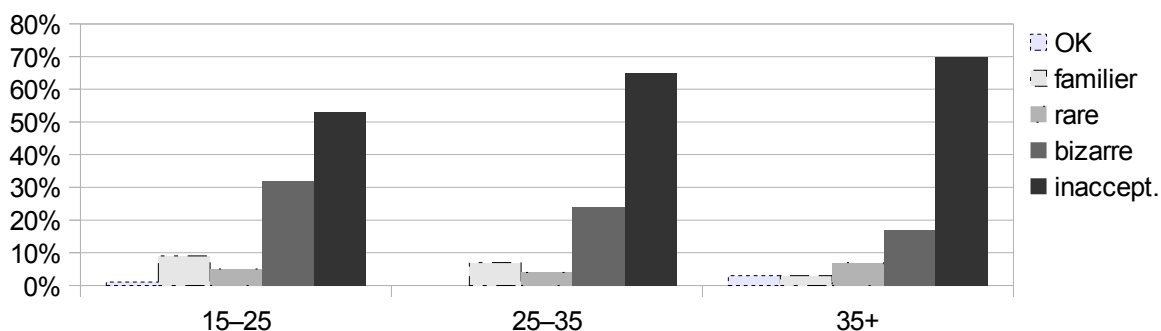
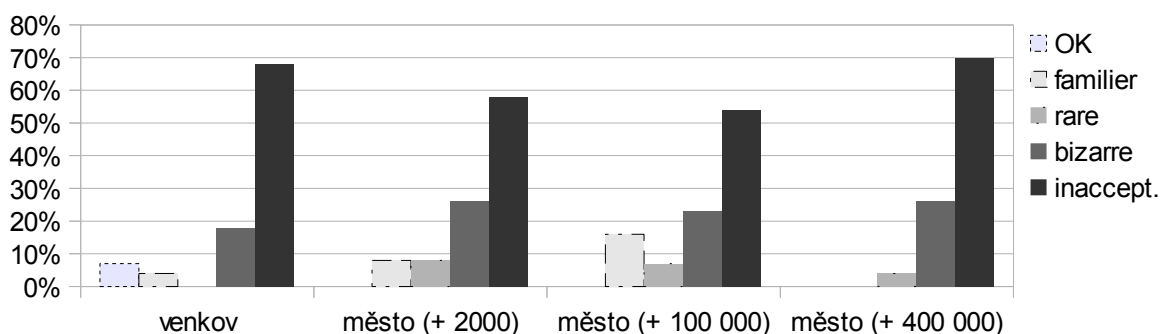
O něco pozitivněji hodnotili účastníci výzkumu stejnou konstrukci ve větě (O) založenou na předložce *chez* a zájmenu *lui*. Identifikujeme zde stejné tendence jako u vět výše popsanych, tj. více pozitivních odpovědí na venkově a u lidí mladších, kdežto nejméně ve městech nad 400 000 obyvatel a u lidí starších 35 let.

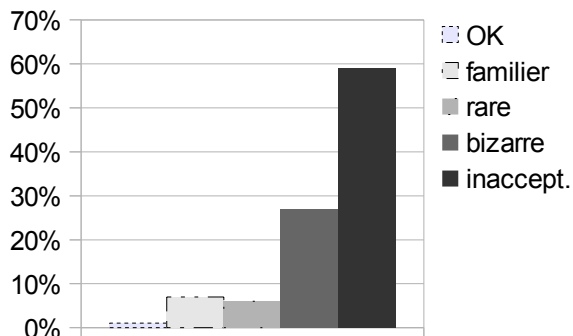
Typ 4e – partikule *que* s resumptivním zájmenem *en*

Věta (16): *Comment ? C'est l'homme que je vous en parle tout le temps !*

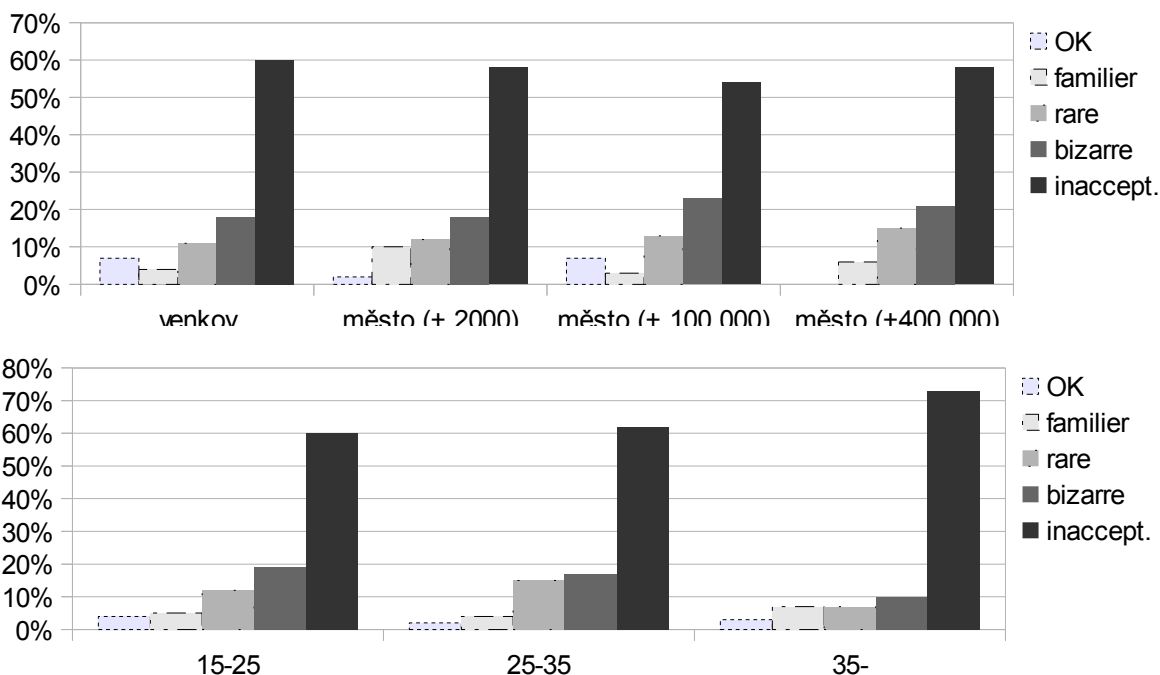
Typ (4e) je další ze zvláštních strategií, kdy je nepřímý předmět bez ohledu na rod, osobu nebo číslo nahrazen zájmenem *en*, předchází-li jeho řídicímu jménu v logické struktuře jeho vztahu a slovesa v případě samostatné věty předložka *de*.

Graf zobrazující hodnocení dotázaných dle jejich původu tentokrát zaznamenává menší výkyvy, kdy sice na venkově zvolilo 7 % možnost OK a 4 % *familier*, avšak ve městě nad 100 000 obyvatel zvolilo *familier* 16 % lidí a 54 % *inacceptable*, tedy nejméně ze všech ostatních kategorií. Věk potvrzuje již několikrát popsany jev a ani zde z tendence nevybočuje.

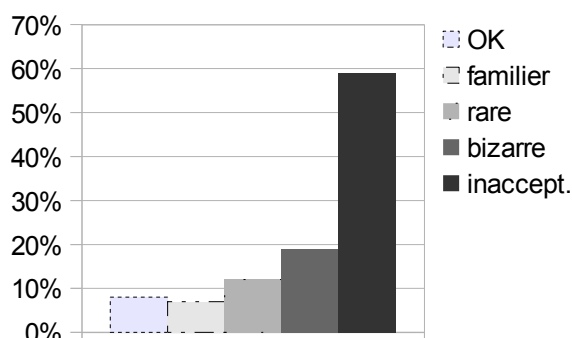

Věta (17): *Le premier voyage que je m'en souviens, est celui en Haute Ardèche.*

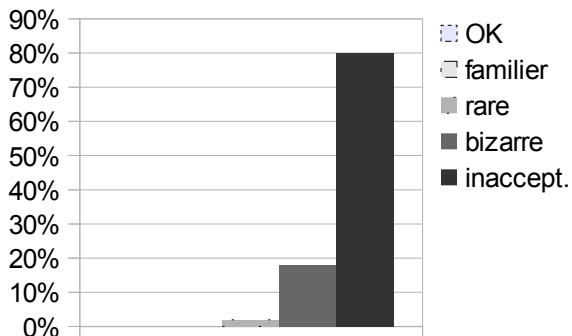
Oproti předchozí větě stejné konstrukce jsou výsledky o něco více pozitivní. Opět je nejméně záporných odpovědí ve městech nad 100 000 obyvatel, avšak celkově rozhodlo 8 % respondentů, že nabízená konstrukce je zcela v pořádku a 7 % taktéž v neformálním mluvě. Pro 27 %

lidí je tato věta v různé míře přijatelná, tedy o 13 % více než věta (16), což si vysvětlujeme možnou rolí životnosti objektu ve větě (16) a neživotností v této.

Věta (18): *Elle est belle, la ville que tu en viens?*

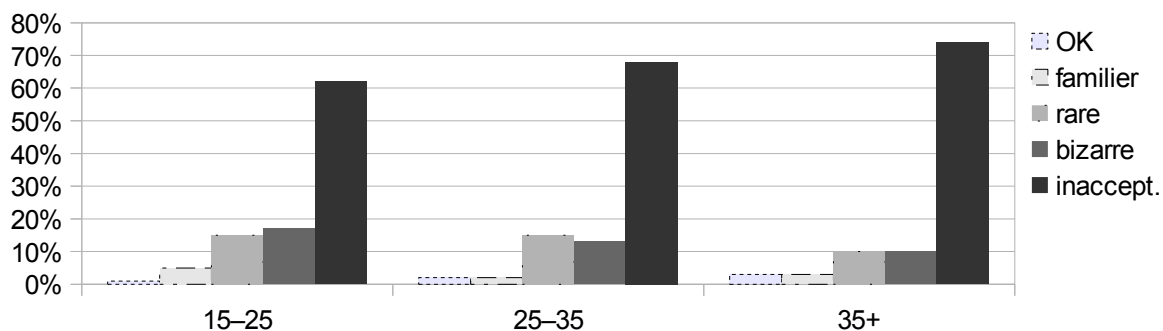
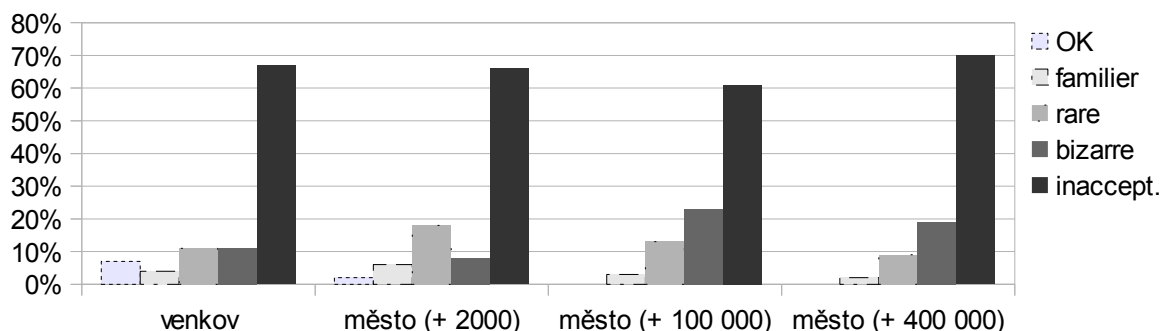
Další věta vycházející ze stejné subordinační strategie však obdržela veskrze negativní hodnocení až na několik

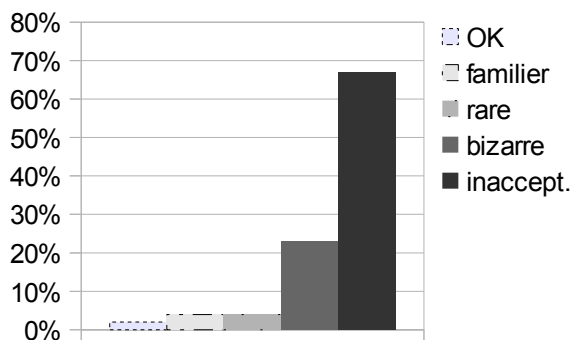
málo odpovědí (2 %) označujících tuto formaci za přijatelnou, ale vzácnou. 18 % všech mluvčích ohodnotilo větu jako zvláštní a 80 % jako nepřijatelnou.

Typ 4e– partikule que a resumptivní zájmeno y

Věta (19): *Oui, c'est un magasin qu'on y trouve de tout !*

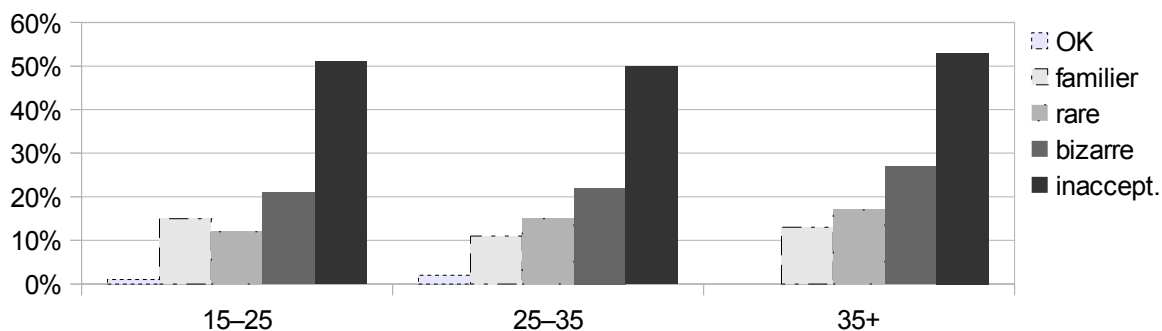
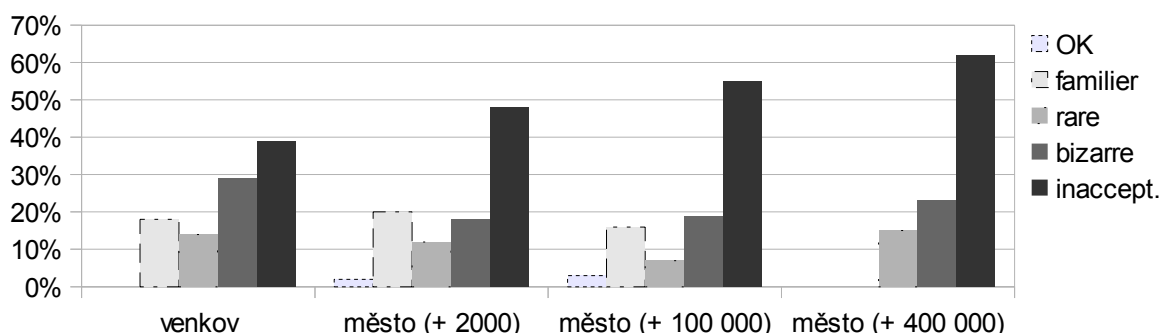
Výsledky spojené s větou (19) nesou velmi obdobné rysy jako u věty (16) a (17) typu (4e). Stejně tak platí pravidla z předchozích příkladů, tedy nejvíce odpovědí *OK* na venkově a nejvíce odpovědí *inacceptable* u lidí nad 35 let.

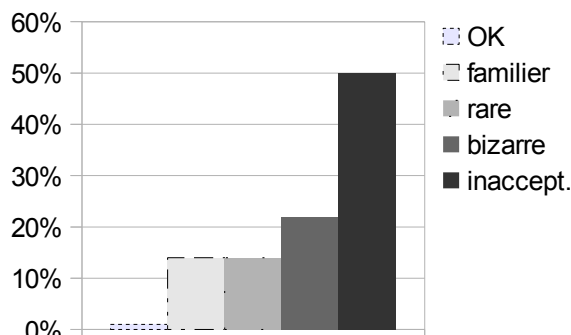
Typ 4f – partikule que s resumptivním posesivním zájmenem

Věta (20): *Cet homme que j'ai oublié son nom, me salue chaque matin dans la rue.*

U konstrukce typu (4f), založené na užití resumptivního zájmena, přesněji zájmena přivlastňovacího, nesoucího znak osoby řídicího členu, ve větě vedlejší jsme zaznamenali zajímavé výsledky.

Rozdíl mezi venkovem a velkými městy je konkrétně u tohoto typu velmi znatelný, cca 20 % v opačnosti názorů na přijatelnost dané konstrukce, a i zde samozřejmě venkov představuje oblast pro tuto nenormativní strategii více příznivou. Taktéž 1 pětina obyvatel měst

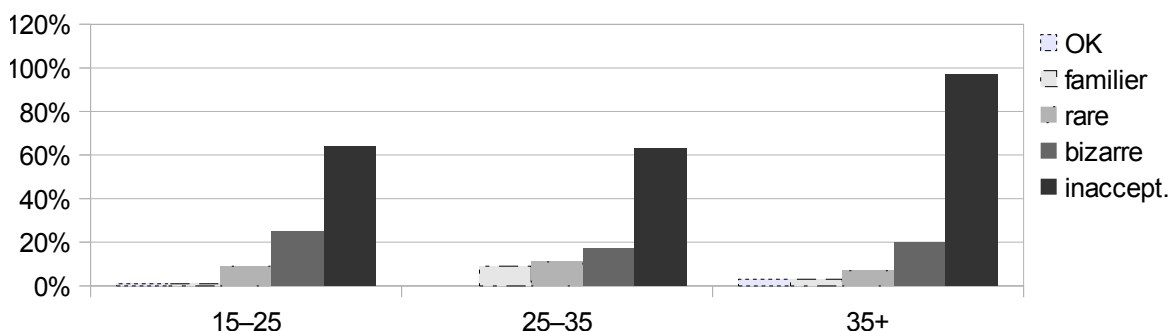
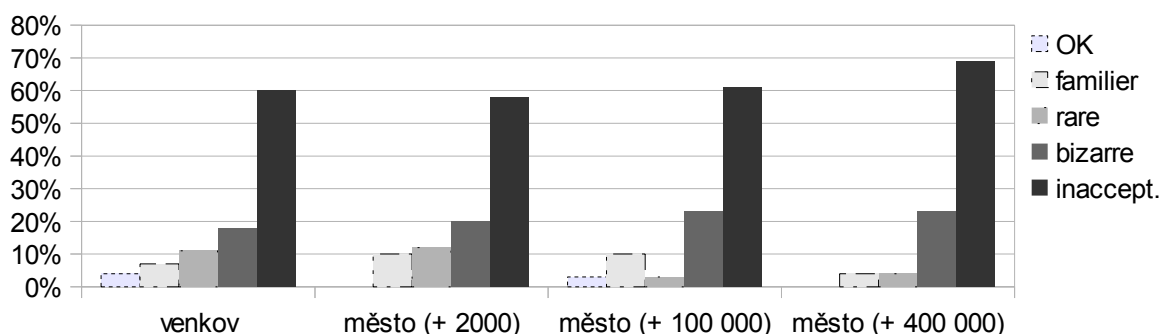

pod 400 000 obyvatel považuje větu s resumptivním přivlastňovacím zájmenem za přijatelnou pro neformální komunikaci a za různě přijatelnou ji celkově považuje na 29 % dotázaných.

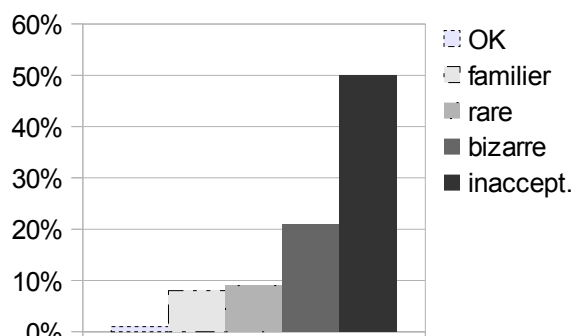
Typ 5a – partikule que s koncovou předložkou

Věta (21): *Elle est belle, la fille qu'il sort avec.*

Jednou z námi testovaných a více neobvyklých konstrukcí z pohledu předchozích výzkumů, je typ (5a) sestávající z komplementizéru a nesamostatné předložky, nicméně v daném případě stojící samostatně bez znovu-vyjádřeného řídicího členu na konci věty závislé.

Většina odborníků na danou problematiku se této alternativě příliš nevěnuje. Z tohoto důvodu pro nás bylo překvapením zjistit, že ač v malém počtu, našli se i ve Francii respondenti, kteří danou konstrukci považují za normální. 4

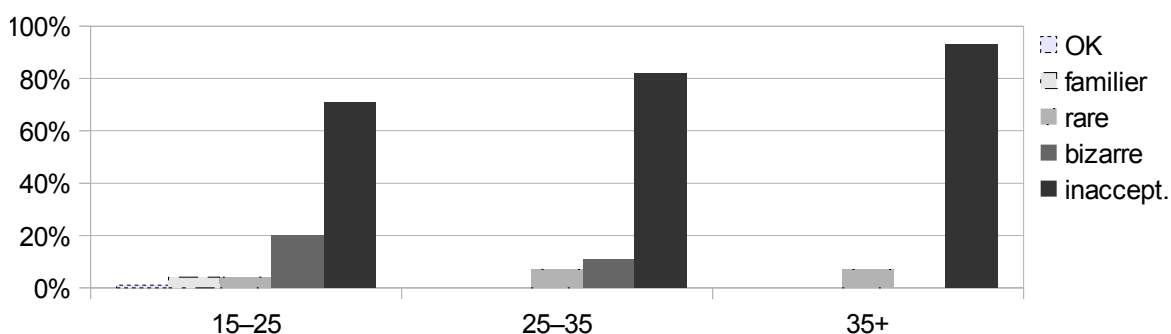
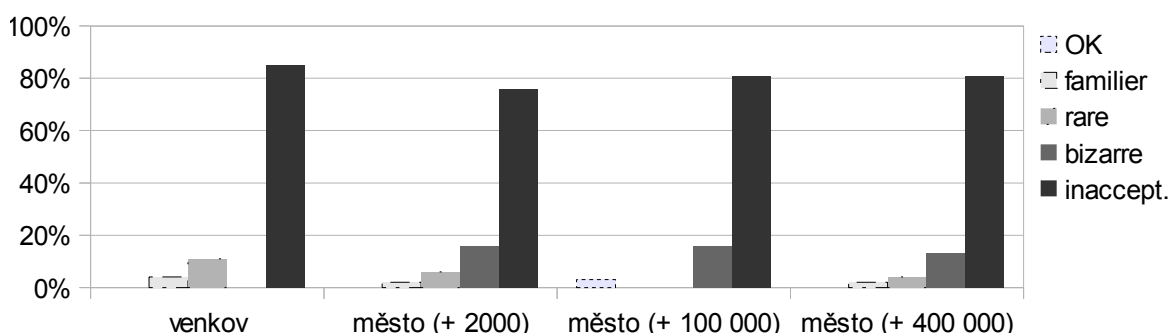

% obyvatel venkova a 3 % obyvatel větších měst totiž zvolilo hodnocení *OK*, tj. zcela normální. Na 7 % lidí z venkova a 10 % obyvatel měst pod 400 000 obyvatel pak hodnotilo větu s nesamostatnou předložkou *avec* na konci věty jako běžnou v neformálním styku. Celkově označilo větu za přijatelnou 18 % dotázaných, 21 % jako zvláštní a vzácnou a rovná

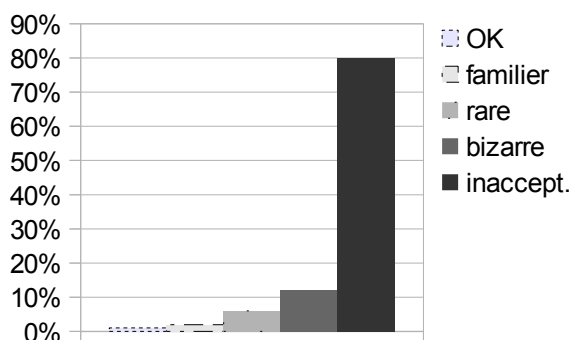
polovina respondentů (50 %) za nepřijatelnou v jakékoliv situaci.

Věta (22): *Il est méchant, le mec qu'elle travaille pour.*

S ohledem na hodnocení předchozí věty (21) jsou v podstatě druhým překvapením následující výsledky.

Věta (22) je totiž založena na identickém typu konstrukce jako věta (21). Jediným rozdílem mezi nimi je volba koncové předložky, v tomto případě *pour*. Výsledky se však od hodnocení stejné konstrukce s předložkou *avec* zřetelně rozcházejí. Oproti příkladu (21) je tato

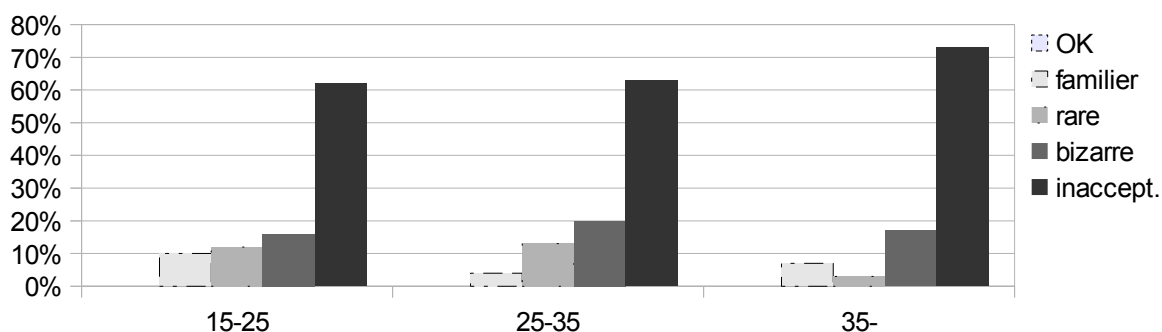
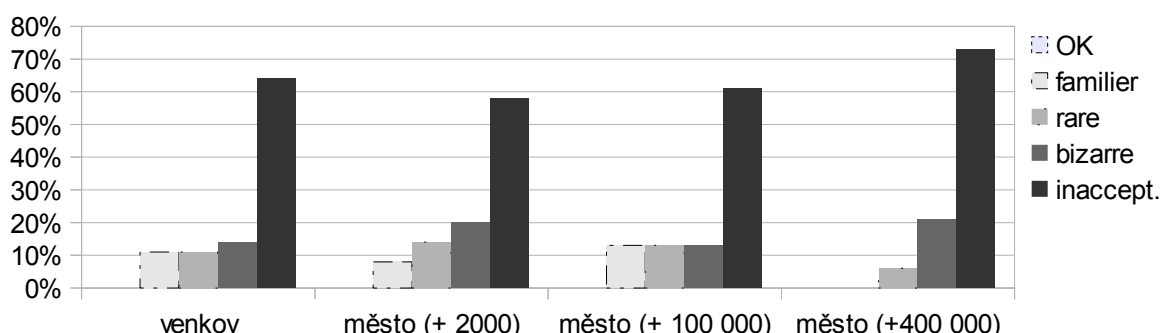
věta, ačkoliv jsme narazili na několik málo pozitivních odpovědí, nepřijatelná až pro 80 % dotázaných napříč všemi skupinami. Zdá se tak, že tato konkrétní konstrukce s předložkou *pour* se jeví v běžné komunikaci v pevninské francouzštině jako velmi málo funkční spolu s

dalšími nepravděpodobnými koncovými resumptivními předložkami jako *de a à*.

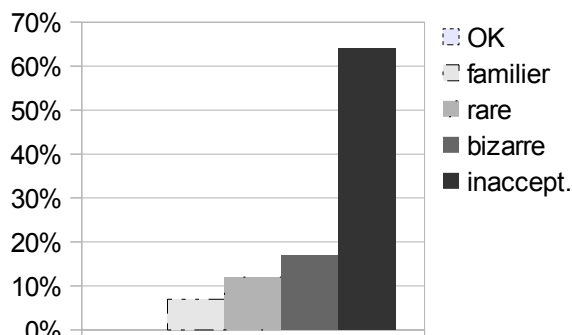
Typ 5b: partikule *que* a příslovce

Věta (23): *La chaise que je suis assis dessus, madame, y a du chewing-gum !*

Typ (5b) je strategie založená na vyjádření vztahu k řídicímu členu vložím příslovce místa do struktury věty vedlejší. Zde ve větě (23) je jím příslovce *dessus*.

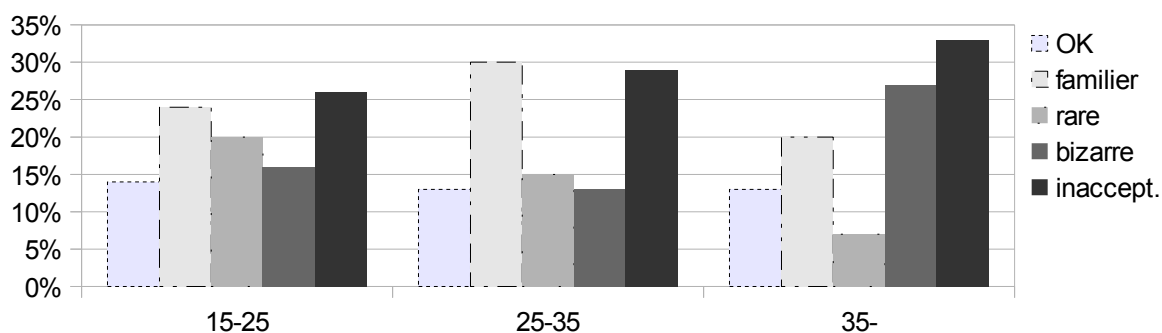
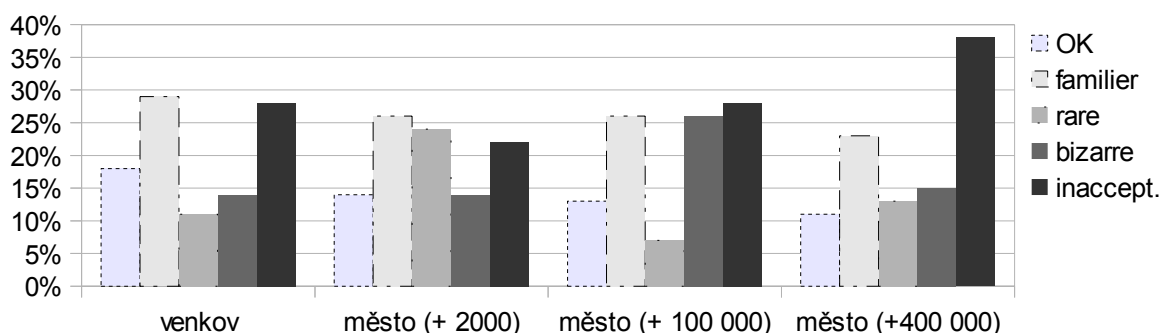
Tento typ konstrukce nevyvolal větší nebo překvapivé rozdíly ve výsledcích. Souhrnně ji respondenti vyhodnotili v 19 % jako přijatelnou, tudíž procentuálně stejně jako v případě věty (21) s resumptivní předložkou *avec*. 64 % ji považuje v komunikaci za zcela nepřijatelnou a z toho obyvatelé velkých měst a lidé starší 35 let se jeví opět konzervativnějšími.

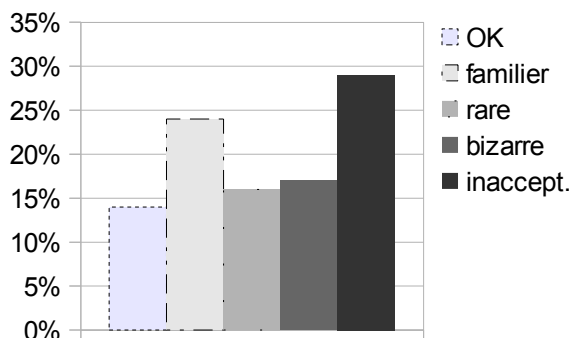
Typ 6 – několikanásobné vyjádření vztahu

Věta (24): *C'est un livre dont j'en ai lu que deux chapitres. Il est vraiment mauvais !*

Jak již bylo zmíněno, velká většina vědců se také vyhýbá hodnocení konstrukcí typu (6), kdy mluvčí dvojnásobně vyjádří vztah mezi řídicím členem a větou vztaznou jak vhodným relativem, tak i libovolným resumptivním zájmenem, jelikož jej v mluvené řeči považují za jev hyperkorekce vázaný například na stresovou situaci. My jsme jej nicméně do našeho výzkumu pro ilustraci zahrnuli a výsledky jsou z našeho pohledu rozhodně zajímavé.

Nejčastěji tuto konstrukci jako zcela přirozenou vyhodnotili obyvatelé venkova (18 %), ale ani ve městech neklesl počet odpovědí *OK* pod 10 %. Napříč sídly pak jedna čtvrtina účastníků (24 %) považuje větu (23) za přijatelnou a běžnou v neformálním styku. Ze všech dotázaných jen 29 % z nich označuje větu za jakkoliv

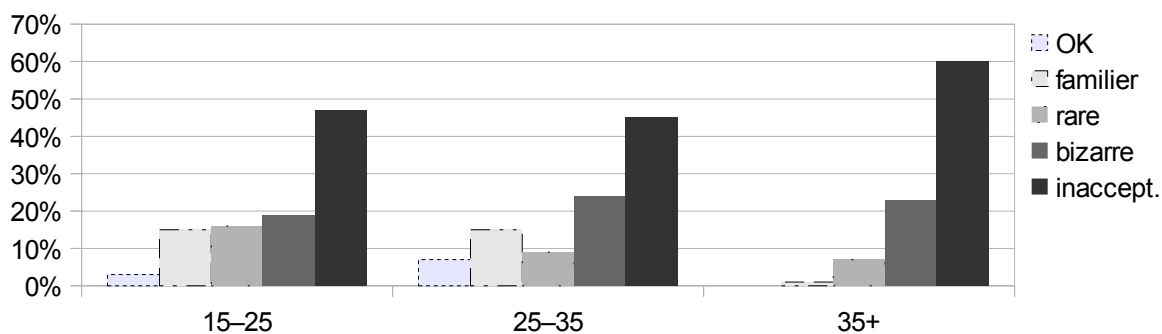
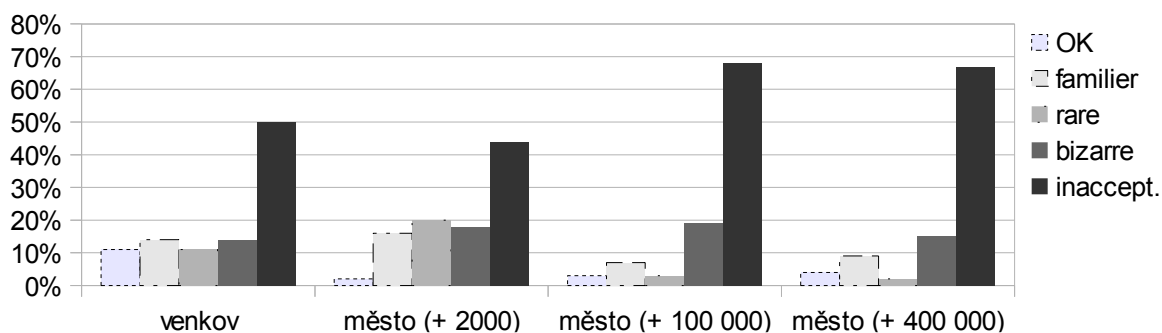

nepřijatelnou a s ohledem na věk se jen mírně potvrzuje opakovaná tendence, kdy mladší lidé jsou k narušení normy více tolerantní. Celkově je tato věta přijatelná až pro 54 % mluvčích. Pravda je, že s ohledem na předchozí výsledky jsme v tomto případě neočekávali natolik vysokou míru přijatelnosti. Chápeme to však jako projev toho, že se lidé tím, že v daném případě je zájmeno zachováno, domnívají, že je věta přijatelnější než předchozí, kde vhodné zájmeno chybí. Odborná literatura tyto pleonasmy nicméně přechází, proto je pro nás natolik pozitivní hodnocení překvapením.

Typ 7 – kumulace relativ

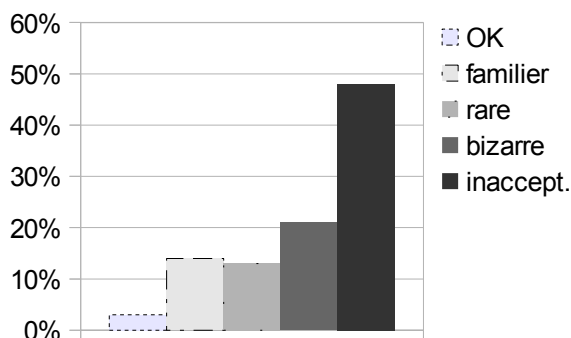
Věta (25): *Si, si ! Le jour où qu'il est parti, il faisait beau, en fait, trop beau.*

Poslední námi testovaná věta obsahuje málo probádaný typ nenormativní relativní subordinace, jenž kombinuje vztažné zájmeno a komplementizér. Pro náš výzkum jsme vybrali kombinaci *où que*.

Již zcela tradičně se zvyšující se velikostí sídla ubývá kladných odpovědí. Na venkově je tak kumulační tvar *où que* zcela v pořádku pro 10 % dotázaných a pro dalších 14 % neformální obrat.

Podobná je situace i ve městech do 100 000 obyvatel, kde je tento tvar přijatelný až pro 38 % dotázaných a zcela nepřijatelný jen pro 44 %. V rámci celé společnosti je nepřijatelný pro 48 % dotázaných a velmi překvapivý pro 21 %, přijatelný pak pro 31 % ostatních. Nejméně kladných hodnocení, co se věku týče, jsme obdrželi od účastníků starších 35 let.

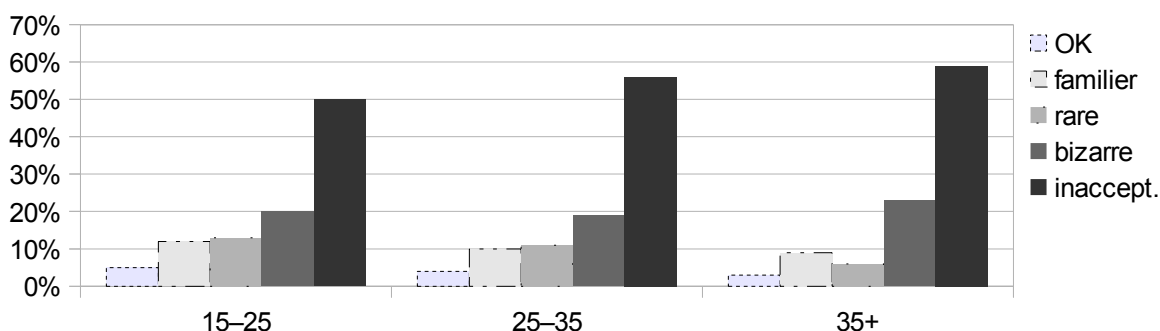
3. 3. 4. 1 Zhodnocení celkové tendence s ohledem na věk a bydliště

Výsledky prokázaly že strategie (1a), kdy dochází k redukci partikule *qu-i* před vokálem, je v rámci frankofonní společnosti zcela běžným a přijatelným jevem. Oproti tomu její alternativa typu (1b) již představuje problém pro téměř tři čtvrtiny dotázaných. Obdobně málo přijatelný se jeví i typ (2) vytvořený nahrazením příslovce *où* partikulí *que* u věty místní reálné. V případě typu (3) již výrazně klesá míra nepřijatelnosti pod 50 %, dochází-li k nahrazení partikule *dont* nebo vztažného zájmena *lequel* partikulí *que*. O to víc jsou výsledky pozitivní, proběhne-li redukce v častých spojeních jako *dont j'ai besoin* nebo *la façon dont*, u nichž klesl počet negativních odpovědí pod 40 % a dokonce i 35 % procent. Nicméně u nahrazení spojení předložky a zájmena jednou nevariabilní partikulí jsme již natolik pozitivní výsledky neobdrželi, čímž se potvrzuje naše hypotéza ohledně preferencí typu (3) u logických a běžných valencí před neočekávanými redukcemi spojkových spojení.

Mezi prvními případy námi testovaných resumptivních zájmen bylo znovu-vyjádření subjektu ve větě vedlejší vztažné. Nejhůře si vedlo spojení *toi que tu*, o něco lépe pak *moi que je*. Konstrukce *nous qu'on* však již rozdělila francouzskou společnost, kdy 44 % respondentů ji označilo jako v pořádku a 44 % za nepřijatelnou. Podobně další typ (4b) s přímým předmětem zastoupeným zájmenem *la* hodnotila negativně jen polovina respondentů (48 %). Celková nepřijatelnost konstrukcí s resumptivními zájmeny v roli nepřímého předmětu typu (4c), (4d), (4d) a (4f) se více méně pohybovala mezi 60 a 70%, až na větu (12), již označilo na

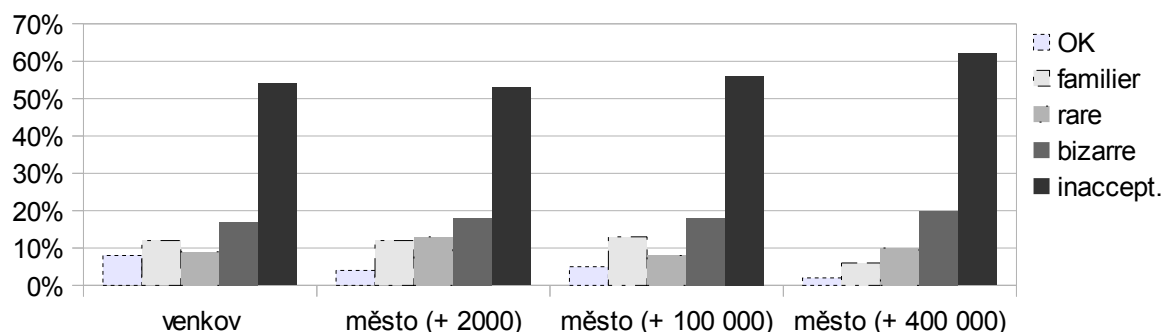
47 % dotázaných za přijatelnou. O něco méně lépe si vedla konstrukce s resumptivním přivlastňovacím zájmenem, kterou pozitivně ohodnotilo 29 % účastníků. U 5. typu nenormativních strategií jsme zaznamenali velký rozdíl v přijatelnosti mezi finální předložkou *avec a pour*, kdy předložku *avec* na konci věty oproti *pour* hodnotilo méně radikálně až 30 % účastníků. V rámci celé společnosti pak byly specifické typy (6) a (7), které jsou u jiných jazyků spíše vzácností, proti našemu očekávání s ohledem na malou pozornost jim věnovanou v literatuře, hodnoceny veskrze pozitivně více než polovinou účastníků výzkumu.

Již v průběhu prezentace výsledků jsme taktéž identifikovali dvě tendence, totiž že velikost sídla a věk částečně ovlivňují míru akceptability spojenou s narušováním normy. Potvrdila se tím tak naše první hypotéza, kdy jsme předpokládali, že lidé mladší budou k nenormativním konstrukcím oproti jedincům starším tolerantnější. Za účelem shrnutí této tendence jsme provedli průměr získaných odpovědí ze všech věkových kategorií.

V konečné fázi, ač nejsou rozdíly extrémně markantní, si lze tohoto vývoje snadno povšimnout. Ze tří možností označujících různou míru přijatelnosti si vybrali lidé ve věku 15–25 let v 30 % případů, lidé ve skupině 25–35 let z 25 % a lidé starší 35 let zvolili pozitivní hodnocení už jen v 18 % případů, tedy téměř o polovinu méně často než lidé do 25 let. Pro *inacceptable* se pak celkově rozhodovaly skupiny ve stejném pořadí v 50 %, v 56 % a v 59 % všech zaznamenaných případů.

Stejně tak lze na následujícím průměru demonstrovat odlišné posuzování přijatelnosti s ohledem na izolovanost/velikost bydliště respondenta.

Největší počet kladných odpovědí jsme zaznamenali na venkově a ve městech pod 100 000 obyvatel (shodně 29 %), o něco méně pak ve městech mezi 100 a 400 000 obyvateli (26 %) a nejméně ve městech nad 400 000, konkrétně 18 %, kde souhrnně volilo *inacceptable* až 62 % dotázaných.

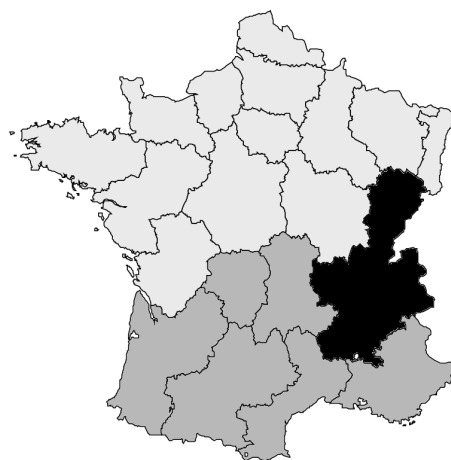
Nicméně, ačkoliv jsou tyto dvě tendence prokazatelné, rozdíly nejsou natolik markantní, abychom mohli mluvit z hlediska relativní subordinace i o té nejmenší možné celoplošné diglosii na francouzském území. Tím míníme například situaci v České republice, kde jedním ze znaků obecné češtiny je vedle duálu nahrazujícího plurál i komplementizér *co* v konkurenci ke vztažným zájmenům. Naopak, i když jsou přítomné, rozdíly se v průměru pohybují okolo 10 %. Venkov a lidé mladší 25 se tedy jeví jako více tolerantní k narušování normy, ale výsledky našeho výzkumu spíše než na velké rozdíly ukazují na podobné tendence a situace napříč celou francouzskou společností, čímž potvrzujeme spíše teorii C. Blanche-Benveniste než teorii E. Schafroth.

3. 3. 5 Regionální odlišnosti

Vzhledem k velkému množství původních jazyků na území, jemuž dnes francouzština dominuje, a především proto, že jsme se v odborné literatuře nesečkali s žádným podobným výzkumem, jsme účastníky požádali, aby vedle věku a velikosti bydliště uváděli i svůj rodný kraj. Následující grafy tak zohledňují odpovědi na základě regionálního původu mluvčích. Celkem jej uvedlo 158 dotázaných:

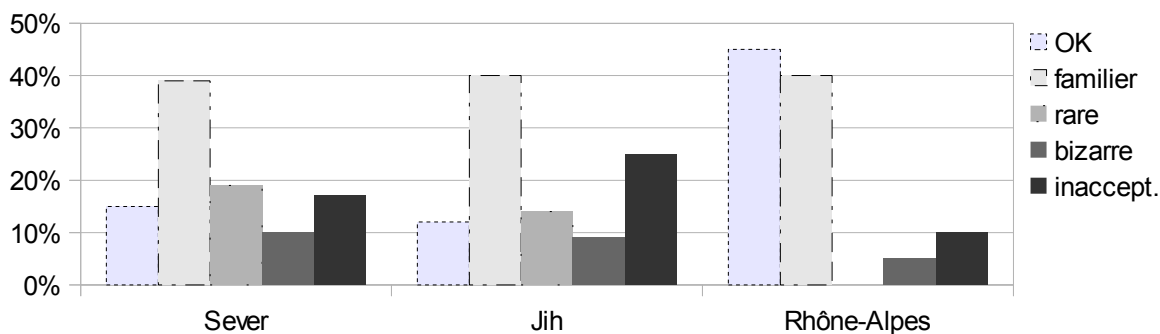
<i>Alsace</i>	5	3 %	<i>Languedoc-R.</i>	2	1 %
<i>Aquitaine</i>	13	8 %	<i>Limousin</i>	3	2 %
<i>Auvergne</i>	2	1 %	<i>Lorraine</i>	2	1 %
<i>Basse-Normandie</i>	3	2 %	<i>Midi-Pyrénées</i>	11	7 %
<i>Bourgogne</i>	17	11 %	<i>Nord-Pas-de-Cal.</i>	10	6 %
<i>Bretagne</i>	11	7 %	<i>Pays de la Loire</i>	4	3 %
<i>Centre</i>	3	2 %	<i>Picardie</i>	2	1 %
<i>Champagne-Ard.</i>	1	1 %	<i>Poitou-Charentes</i>	2	1 %
<i>Corse</i>	1	1 %	<i>Provence-Alpes-C.</i>	12	8 %
<i>Franche-Compté</i>	3	2 %	<i>Rhône-Alpes</i>	21	13 %
<i>Haute-Normandie</i>	2	1 %	<i>Belgique</i>	7	4 %
<i>Île-de-France</i>	18	12 %	<i>Réunion</i>	3	2 %

S ohledem na nepoměrné počty respondentů v rámci jednotlivých regionů jsme nicméně nuceni vytvořit tři velké regionální skupiny. První zaujímá oblast severní Francie, respektujíc původní rozšíření jazyků d'oil (*světle šedá*). Druhá skupina, jihofrancouzská, sdružuje regiony, kde se vyskytovaly nebo dodnes vyskytují komunity hovořící jazyky d'oc (*tmavě šedá*), a konečně třetí skupina je tvořená víceméně respondenty z regionu Rhône-Alpes

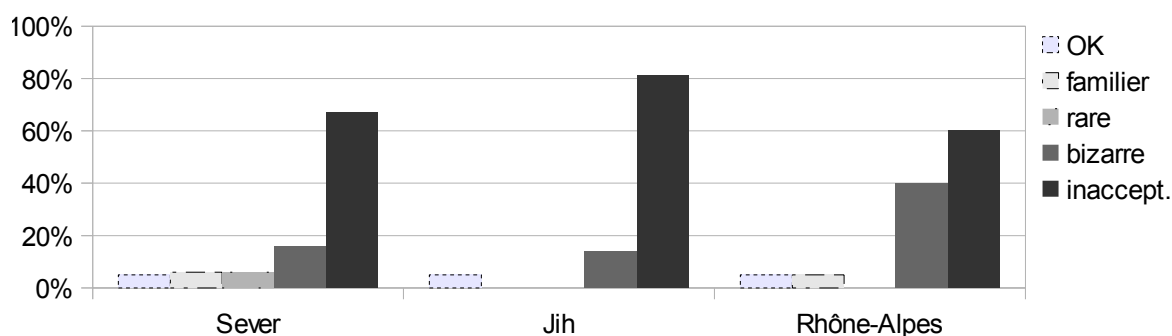

představujícího jeden z mála regionů na francouzském území, kde se tradičně hovořilo různými dialekty spadajícími do franko-provensálské jazykové rodiny (*černá*).

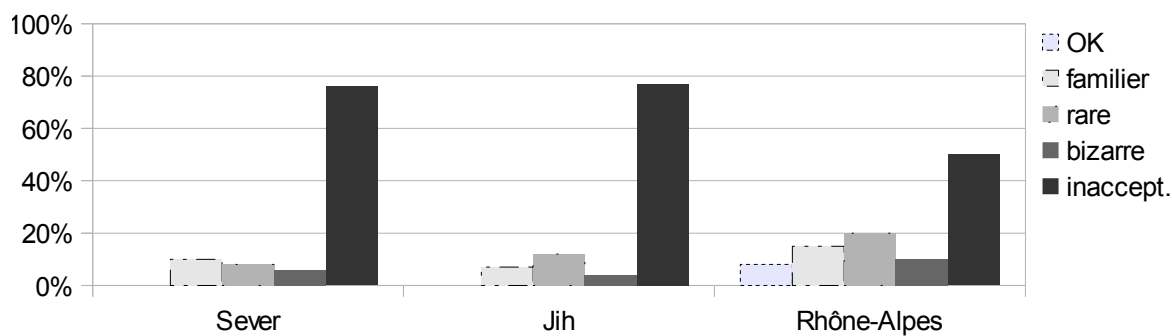
Věta (1): *Écoute, c'est des choses qu'arrivent.*

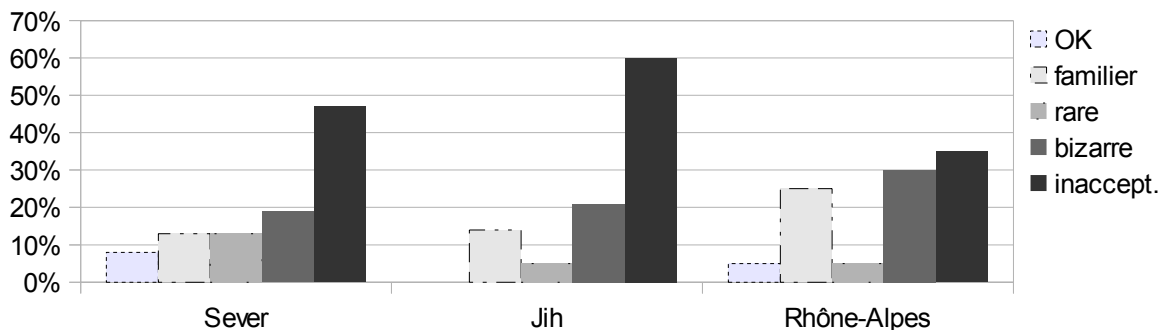
Věta (2): *Je te le dis, cet homme que vient le lundi, est un détraqué.*

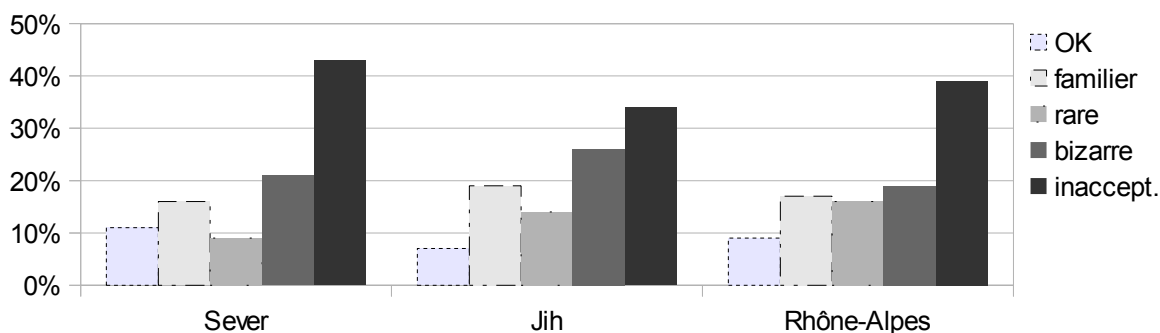
Věta (3): *Je sais pas où est le bar qu'il est allé hier soir.*

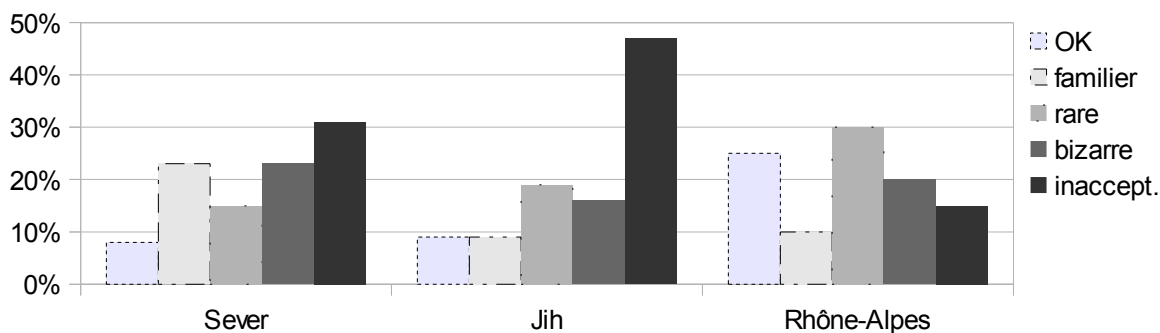
Věta (4): *C'est un voyage que je rêve depuis longtemps.*

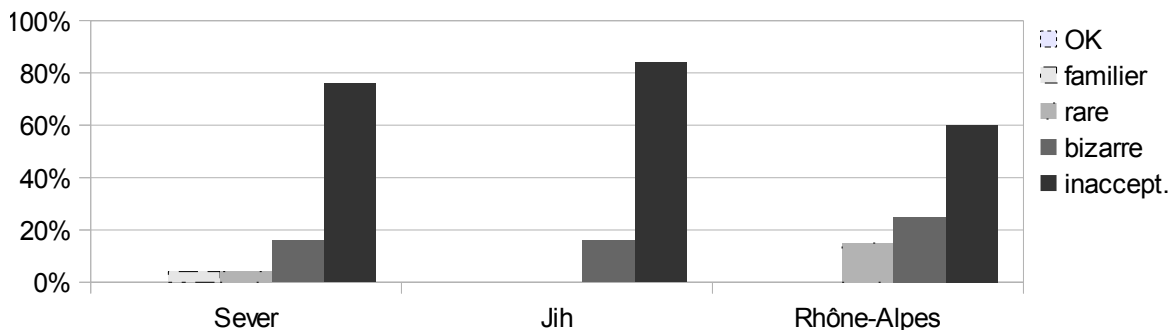
Věta (5): *Franchement, la façon qu'il parle, m'énerve.*

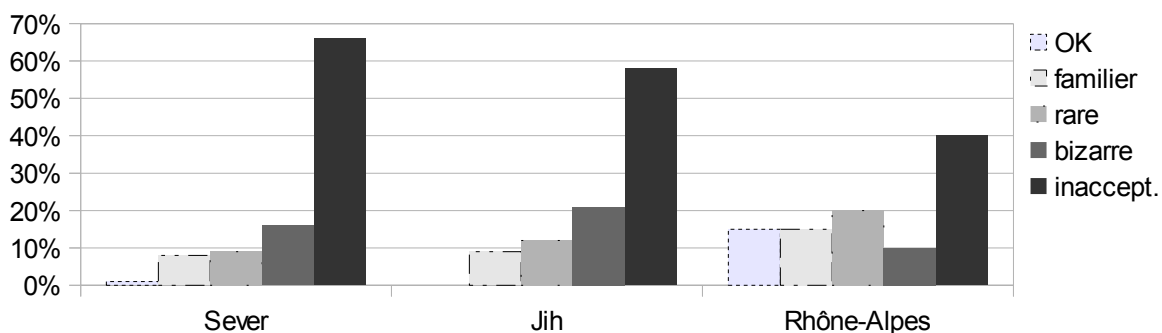
Věta (6): *Si la situation s'améliore pas, je vais aller chercher ailleurs ce que j'ai besoin.*

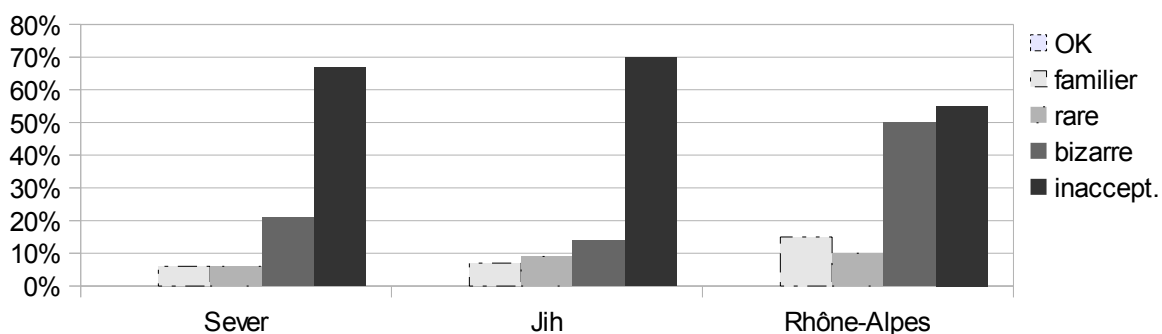
Věta (7): *A: " Celle-ci ?" B: " Non, la table que j'ai mis le livre !"*

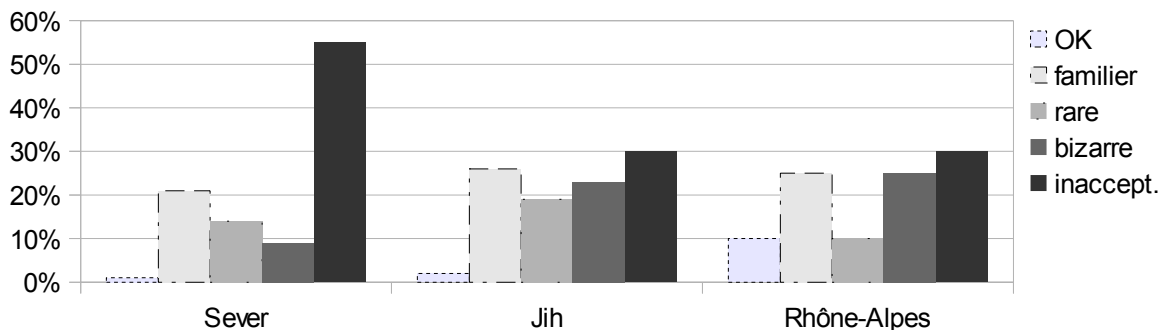
Věta (8): *C'est moi que je le dis.*

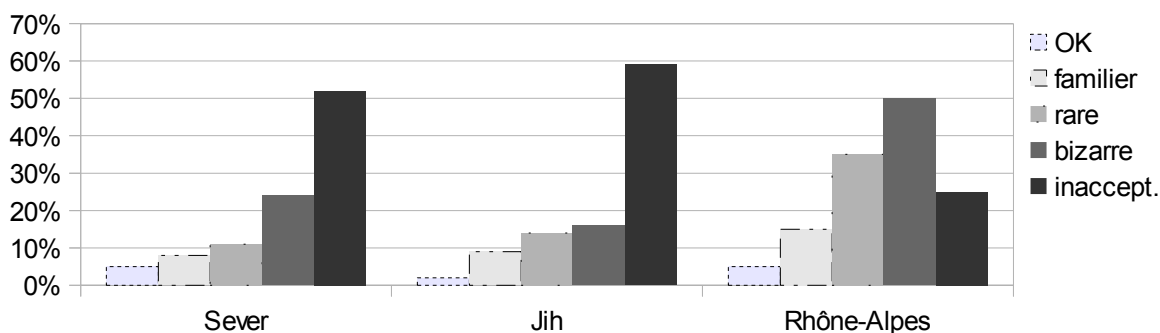
Věta (9): *Perso, c'est toi que tu parles sans cesse*

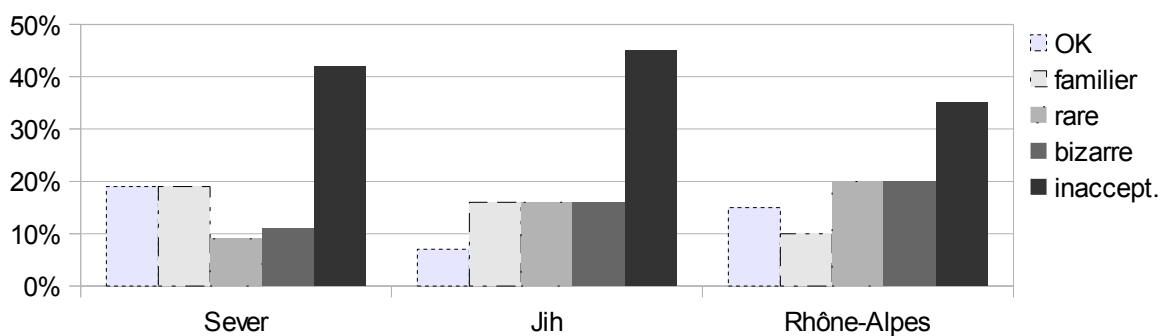
Věta (10): *C'est nous qu'on l'a fait.*

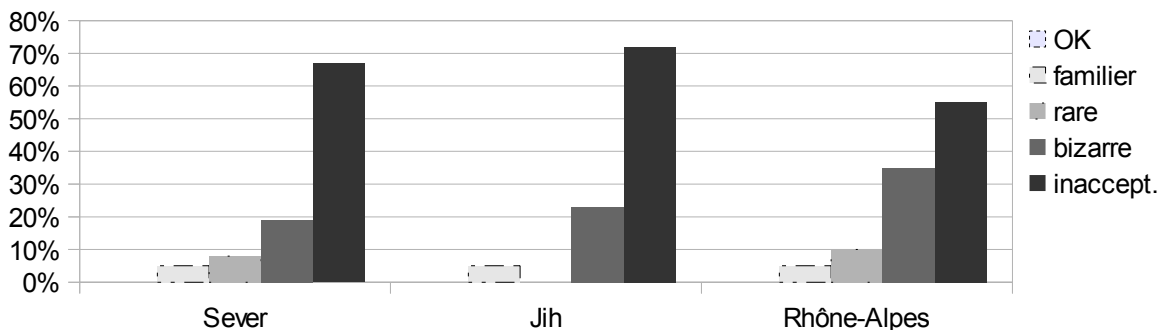
Věta (11): *Écoute, écoute ! C'est la chanson que je l'adore !*

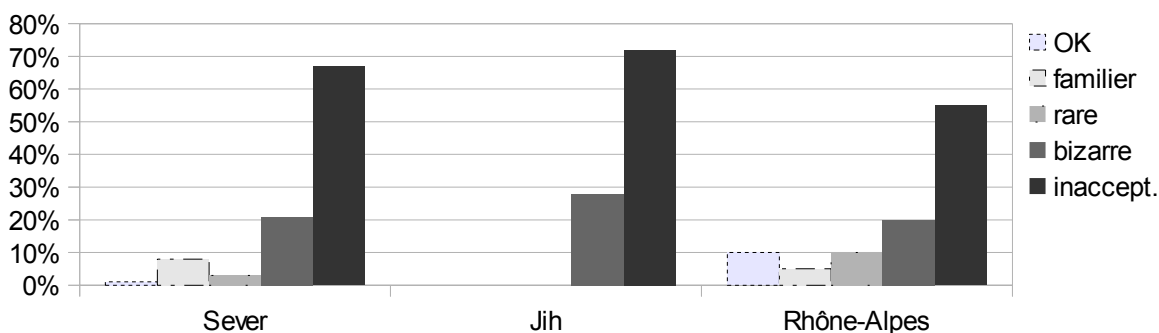
Věta (12): *J'ai rencontré un homme qu'il lui ressemble beaucoup.*

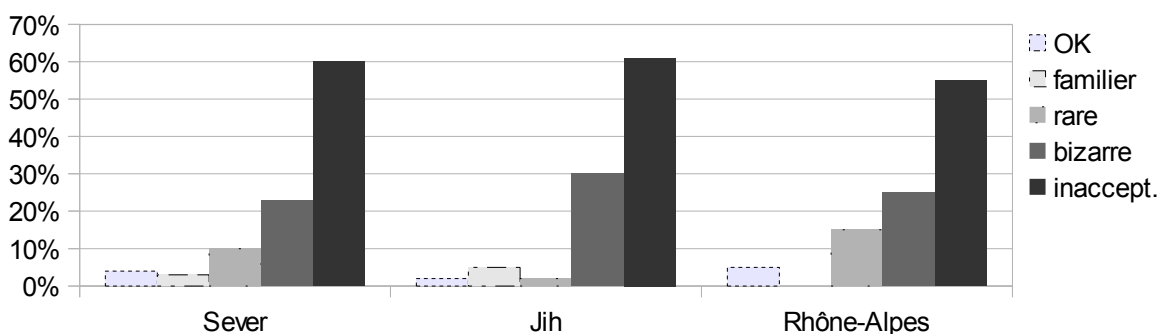
Věta (13): *L'homme que je lui ai dit de venir, il est là-bas.*

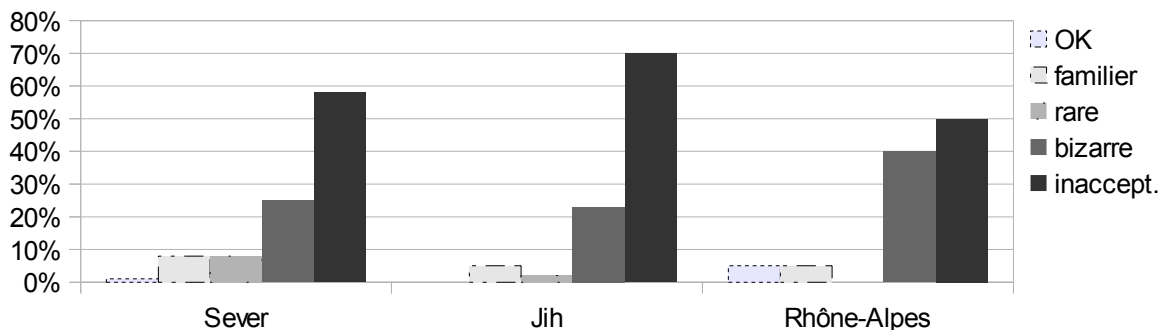
Věta (14): *C'est l'homme que je vous ai déjà parlé de lui.*

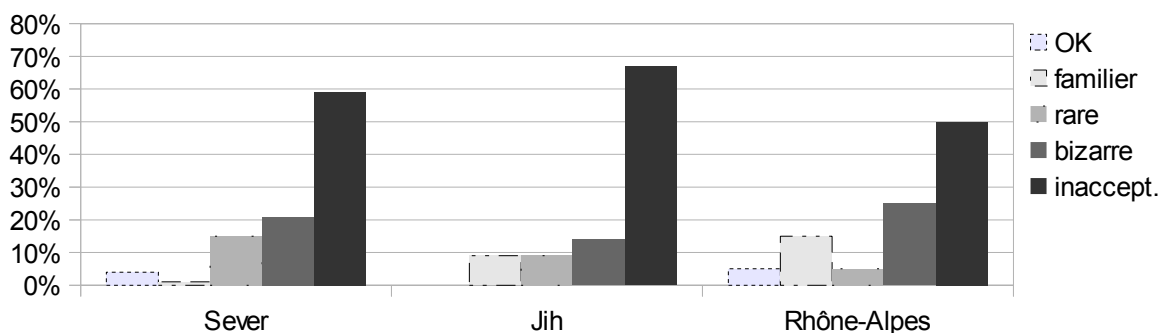
Věta (15): *Voilà Paul, mon pote, que je séjourne chez lui, quand je suis à Milan.*

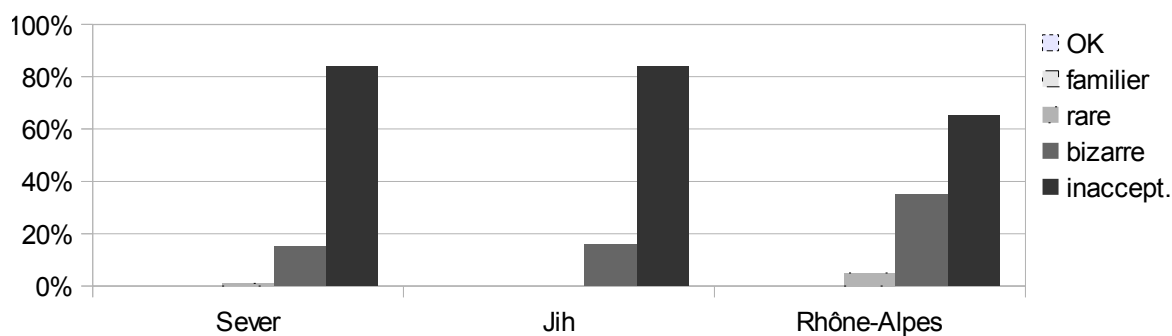
Věta (16): *Comment ? C'est l'homme que je vous en parle tout le temps !*

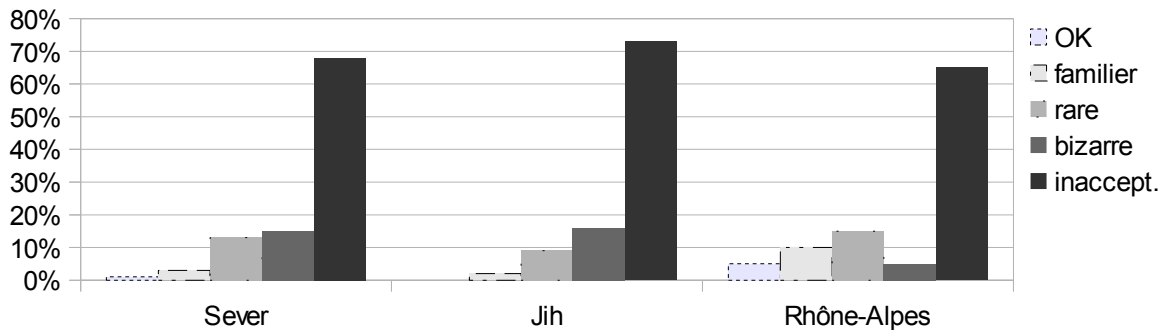
Věta (17): *Le premier voyage que je m'en souviens, est celui en Haute Ardèche.*

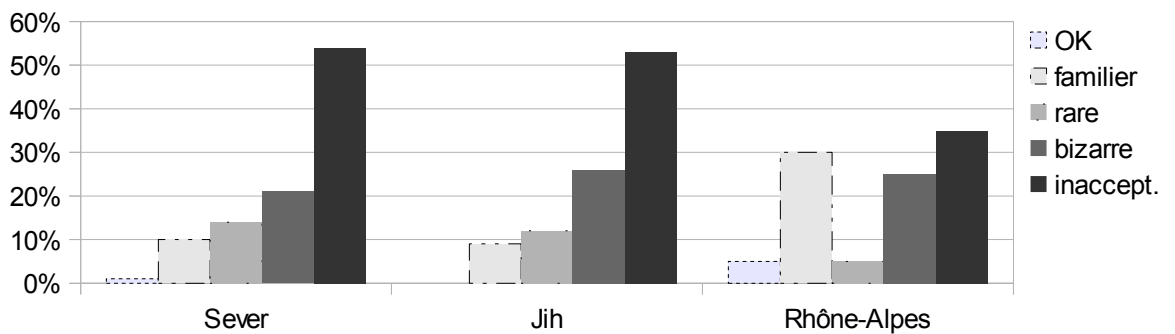
Věta (18): *Elle est belle, la ville que tu en viens?*

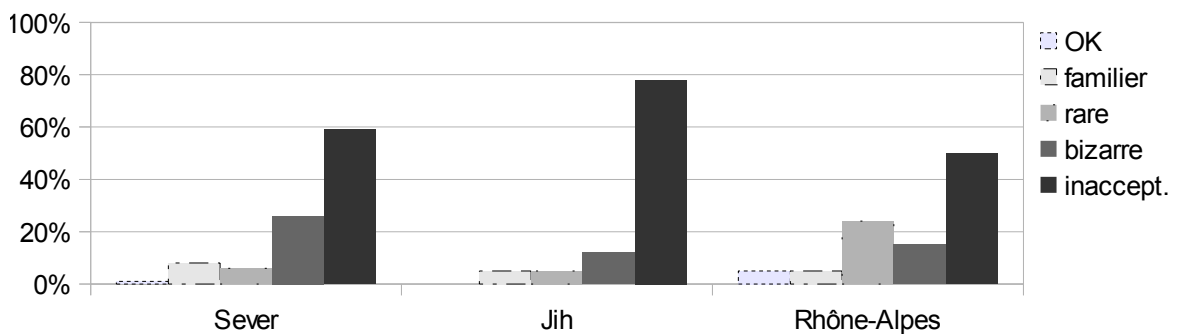
Věta (19): *Oui, c'est un magasin qu'on y trouve de tout !*

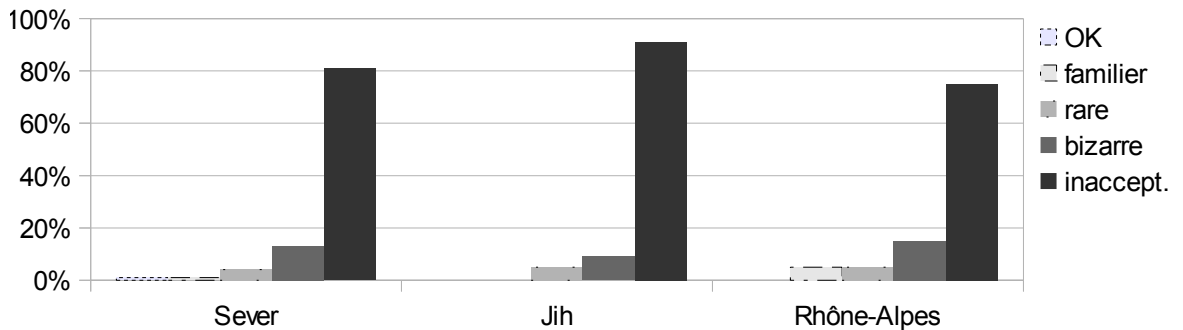
Věta (20): *Cet homme que j'ai oublié son nom, me salue chaque matin dans la rue.*

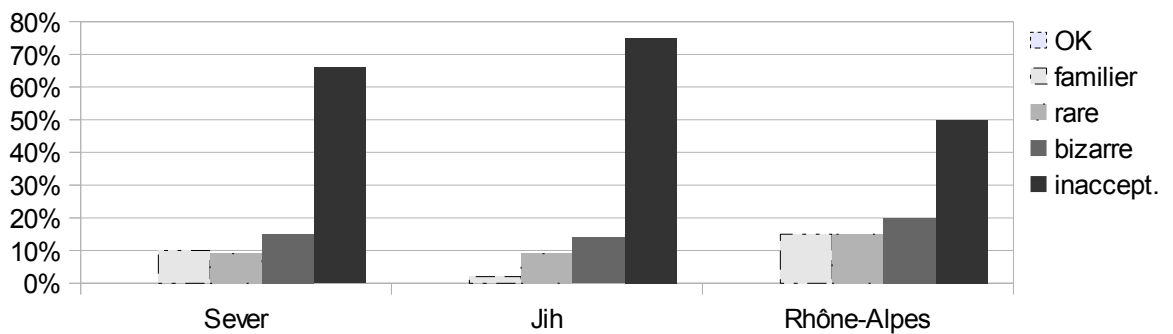
Věta (21): *Elle est belle, la fille qu'il sort avec.*

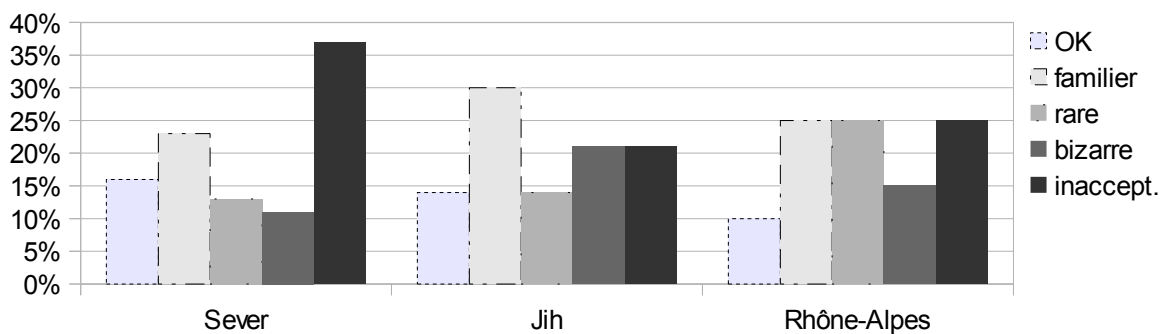
Věta (22): *Il est méchant, le mec qu'elle travaille pour.*

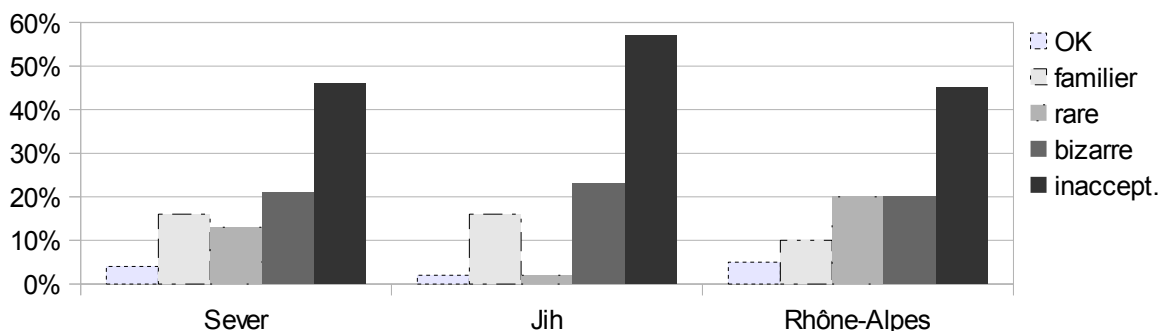
Věta (23): *La chaise que je suis assis dessus, madame, y a du chewing-gum !*

Věta (24): *C'est un livre dont j'en ai lu que deux chapitres. Il est vraiment mauvais !*

Věta (25): *Si, si ! Le jour où qu'il est parti, il faisait beau, en fait, trop beau.*

Z výše uvedených grafů vyplývá, že nejvíce z normálu vybočuje nejmenší ze tří námi zvolených skupin, Rhône-Alpes. Ve všech testovaných případech se jeví jako region nejvíce tolerantní k narušování normy relativní subordinace, přičemž počet odpovědí *inacceptable* se pohyboval nejčastěji pod 50 %. Ve zmíněném regionu považuje například větu (1) za zcela normální rekordních 45 % dotázaných a dalších 40 % za běžnou v neformálním styku. Stejně tak věta (6) je pro 25 % tamních obyvatel zcela v pořádku a konstrukci typu *moi que je a nous qu'on* shodně považuje za minimálně přijatelnou až 45 % dotázaných. Zároveň, konstrukce *nous qu'on* se zdá celkově běžnější v jižní části Francie oproti severním oblastem. Znovu-vyjádření přímého předmětu pak ve větě vztažné považuje v Rhône-Alpes za nepřijatelné opět rekordně pouhých 25 % tamních účastníků výzkumu a stejně tak znovu-vyjádření posesivního zájmena připadá přijatelné až 45 % tamních obyvatel. Typ (6), tedy zachování relativu a znovu-uvedení nepřímého předmětu, se jeví v pořádku jak obyvatelům Rhône-Alpes (60 %), tak i obyvatelům jižní Francie (58 %). V posledním testovaném příkladě založeném na strategii typu (7), tedy dvojnásobném vyjádření subordinace, je podle našeho výzkumu situace ohledně přijatelnosti takovéto konstrukce podobná jak v Rhône-Alpes (35 %) tak v tomto případě naopak ve Francii severní (33 %).

Region Rhône-Alpes se tedy ve většině případů značně odlišuje od zbytku Francie, až na jednu doposud nepopsanou výjimku. Je totiž nutné podotknout, že téměř identické výsledky s výsledky z Rhône-Alpes jsme zaznamenali i na území Burgundska, které jsme však pro původ tamního původního dialektu zařadili do skupiny Sever a které představovalo

region s druhým největším zastoupením kladných odpovědí. K této shodě lze přistupovat různě; jednak tyto dva regiony spolu sousedí a zároveň, jak se nám podařilo dohledat (G. Fallois, 1839: 312–313), v původní burgundštině často alternovalo relativum [ki] s relativem [ke], tedy tvarem pro přímý řídicí předmět. Podobně totiž ve franko-provensálštině existuje pouze jedna relativní partikule *ke*, přičemž ač již v obou dvou regionech nelze hovořit o výrazné přítomnosti původních dialektů, je velmi dobře možné, že tyto dva původní jazyky mohou mít v daných oblastech dodnes jistý vliv ve formě gramatických relikvů na současnou podobu relativní subordinace v moderní francouzštině.

Potvrdil se tím náš předpoklad, že v oblasti Rhône-Alpes se s narušením normy setkáme spíše než v oblasti severní nebo jižní Francie. Do jaké míry je to však způsobeno vlivem franko-provensálštiny si samozřejmě netroufáme odhadovat, přesto výsledky pozitivně vycházejí, což, jak se domníváme, s ohledem na prokázaný fakt otevírá cestu k možnému intenzivnímu výzkumu v dané oblasti. Vzhledem k malému počtu respondentů v oblasti Bretaně jsme nezískali dostatek informací, abychom mohli potvrdit nebo vyloučit vliv tamního keltského jazyka na subordinaci v mluvené francouzštině, jelikož u typu konstrukce *l'homme que je parle de lui*, jež byla v identifikována G. Dottinem (1909: 723) jako projev vlivu bretonštiny, tamní respondenti odpovídali veskrze zamítavě.

4 Závěr

V této bakalářské práci jsme se teoreticky i prakticky věnovali problematice nenormativních subordinačních strategií ovlivňujících systém relativních zájmen v mluvené francouzštině. Za pomoci odborné literatury jsme popsali a definovali subordinační strategie jak obecně na pozadí evropských jazyků SAE, tak přímo v hovorové variantě francouzského jazyka. Konfrontovali jsme definice relativních zájmen a s nimi spojenou terminologii v rámci normativní mluvnice s chápáním relativ a odlišnou terminologií moderní lingvistiky. Vedle popisu obecných problémů jsme také identifikovali konkrétní případy nenormativních subordinačních strategií, pročež jsme na základě předchozí práce a výzkumů především C. Blanche-Benveniste, J. M. Léarda a E. Schafroth sestavili kompletní přehled všech možných nenormativních strategií v oblasti relativní subordinace.

Za účelem ověření vědecké teorie a stejně tak i pro zhodnocení tendencí a celkové situace ve francouzsky mluvící společnosti jsme se rozhodli provést analýzu čtyř internetových diskusních fór, na jejímž základě jsme vystavěli seznam o 25 konstrukcích představujících jednotlivé typy námi identifikovaných nenormativních strategií relativní subordinace. Z těchto 25 reprezentativních vět jsme následně vytvořili internetový dotazník s cílem obsáhnout co největší možný regionální rozptyl zasláním tohoto dotazníku do 600 institucí po celé Francii a Belgii. Našeho výzkumu se tak zúčastnilo 164 lidí, kteří těchto 25 nenormativních konstrukcí subjektivně hodnotili z hlediska přijatelnosti v mluveném projevu.

Náš výzkum prokázal, že ač nijak radikálně, tak přesto k narušování normy ve francouzském jazyce dochází. Nejvyšší míry přijatelnosti z pohledu našich respondentů dosáhla testovaná konstrukce postavená na redukci partikule *qu-i* před vokálem se 70 % pozitivních odpovědí. Významné narušování normy jsme dále zaznamenali i v případech konstrukcí *ce que j'ai besoin* (48 %), *la façon qu'il parle* (42 %) a *un voyage que je rêve* (32 %), čímž se potvrdilo časté užívání strategie komplementizéru bez vyjádření vztažného vztahu v ustálených spojeních a naopak menší tolerance se potvrdila u konstrukcí neočekávaných.

Konstrukce s resumptivními zájmeny vnímalo jako přijatelné v průměru 20 % účastníků, přičemž nejvíce pozitivně hodnotili konstrukci s resumptivním podmětem *nous qu'on* (40 %), resumptivním posesivem *l'homme que j'ai oublié son nom* (28 %) a s předmětem přímým *la chanson que je l'adore* (32 %). Typy s resumptivy v nepřímém režimu v podobě tvarů *en* a *y* nebo v předložkových spojeních se však podobně neosvědčily.

Během našeho výzkumu zájmenou kumulaci *dont* a *en* kladně ohodnotilo 53 % respondentů a v případě kumulace relativ *où que* se jich pozitivně vyjádřilo 30 %. Tyto výsledky sice nejsou v rozporu s žádným tvrzením nebo teorií odborníků, nicméně se domníváme, že vzhledem k těmto výsledkům by jim měla být věnovaná větší pozornost než tomu bylo doposud.

Výsledky internetového dotazníku jsme vyhodnocovali nejenom souhrnně, ale i na základě příslušnosti jednotlivých účastníků k různým sociálním skupinám, které by mohly mít vliv na jejich rozhodování v hodnocení přijatelnosti daných konstrukcí a strategií. Zohlednili jsme proto velikost měst, kde účastníci žijí, jejich věk a také regionální původ. Ve všech třech případech jsme zaznamenali marginální výkyvy, což potvrdilo určité role těchto skupin jakožto faktorů podílejících se na toleranci nebo intoleranci vůči narušování normy, nicméně dle naší analýzy nelze hovořit o rozdílech extrémních, ale spíše o zaznamenaných tendencích. Výsledky s ohledem na velikost měst ukázaly, že se zvyšující se denzitou obyvatelstva se míra přijatelnosti snižuje o 11 %, s postupujícím věkem se pak tolerance nenormativních konstrukcí dle našeho výzkumu snižuje až o 27 %. Při vyhodnocování možných vlivů regionálních jazykových variant, jsme prokázali, že nejen v průměru, ale i v rámci všech regionů je nejvíce tolerantní region Rhône-Alpes těsně následovaný Burgundskem.

Cílem této bakalářské práce bylo detailně zdokumentovat strategie relativní subordinace mimo sféru francouzské normativní mluvnice, nabídnout jejich kompletní přehled a zároveň ilustrovat aktuální stav skrze subjektivní názory rodilých mluvčích. Náš výzkum tak potvrdil užívání nenormativních strategií v evropské variantě francouzštiny, vyhodnotil jejich nejčastější podoby a zároveň upozornil na fenomén v oblasti Rhône-Alpes.

5 Résumé

Le travail présenté ci-dessus est consacré à la problématique de la subordination relative en français parlé, à un aspect de la langue française qui n'a pas reçu l'attention de la communauté scientifique jusqu'à la deuxième moitié du 20ème siècle. L'objectif de ce travail est de définir et de décrire des stratégies de subordination particulières qui influencent le système de pronoms relatifs normatif en français parlé, et d'identifier des facteurs concrets qui déterminent le processus de choix de stratégies non-normatives dans la communication orale. Nous voulons par ce travail et avant tout par notre recherche contribuer à une meilleure connaissance de ce champ de la langue parlée encore peu exploré.

Dans cette intention, nous décrivons tout d'abord, à l'aide de la principale littérature scientifique contemporaine, des stratégies générales de subordination relative dans les langues européennes qui forment le groupe des langues SAE (Standard Average European) et, par la suite, nous identifions ces différentes stratégies dans les deux variantes de la langue française. Ainsi confrontons-nous la terminologie de la grammaire normative, qui prend le système de pronoms relatifs en français pour un système homogène basé sur l'utilisation de pronoms fléchis, avec la terminologie innovante pour éclaircir la nature diasystémique de la subordination relative en français.

Dans la deuxième partie du travail, nous nous consacrons en détail aux stratégies non-normatives que nous avons identifiées précédemment dans la langue parlée. Nous décrivons systématiquement des stratégies au complémenteur et des stratégies basées sur la rétention de pronoms ou des formes prédicatives dans la structure d'une phrase relative. Outre ces stratégies formellement appelées réductives, nous décrivons aussi des types de décumul qui ne reçoivent pas souvent l'attention de la communauté scientifique. Finalement, nous présentons un tableau récapitulatif de toutes les stratégies non-normatives en français parlé selon leurs spécificités, par lequel nous offrons à nos lecteurs une image complexe de la subordination relative dans la variante parlée de la langue française.

Pour que la théorie ait été mise en pratique, nous avons décidé de réaliser une

recherche qui éprouvait l'acceptabilité de stratégies non-normatives et leur emploi dans la langue parlée et qui identifiait les facteurs qui y contribuent. Nous présentons donc vingt-cinq constructions non-normatives représentatives, choisies d'après la consultation de la littérature scientifique et l'analyse de discussions que nous avons trouvées sur des forums en ligne. Ces vingt-cinq constructions particulières forment le questionnaire que nous avons adressé à six cents institutions à travers la France. Dans ce dernier, nous avons demandé à cent-soixante-quatre participants à notre recherche de réfléchir sur l'acceptabilité des phrases proposées.

Nous avons prouvé que la rupture de la norme dans la langue française, en ce qui concerne la subordination relative, est présente. Le taux d'acceptabilité global le plus haut est atteint avec la réduction de la particule *qu-i* par le complémenteur *que* placé devant une voyelle, mais dans le cas analogue où le complémenteur précède une consonne, ce taux baisse considérablement. De plus, les résultats de l'analyse du questionnaire confirment l'hypothèse selon laquelle la rupture de la norme est très fréquente dans les tournures figées comme *ce « que j'ai besoin »* ou *« la façon qu'il parle »* et que des constructions basées sur la rétention de constituants sont préférées au détriment de constructions sans pronom ou adverbe résomptif. Cependant, des constructions utilisant les pronoms résomptifs *en* et *y* semblent moins probables. Le taux d'acceptabilité, en général, baisse dans le cas de constructions au complémenteur sans rétention mais, contrairement à notre attente, certains types de stratégies de décumul, par exemple *« dont j'en ai besoin »*, semblent normaux à la moitié des participants.

A la fin de notre travail, nous avons confronté quatre-mille-cent résultats à nos hypothèses selon lesquelles des facteurs diastratiques et diatopiques peuvent influencer la subordination relative en français parlé, en les analysant selon l'âge, le type d'agglomération et l'origine régionale. En ce qui concerne l'âge, les résultats montrent que la jeunesse est plus tolérante à la rupture de la norme que les gens âgés. Il est aussi possible de remarquer l'influence du niveau d'isolement d'une agglomération, puisque la campagne semble être plus tolérante que de grandes villes. Ces deux faits confirment donc le rôle des facteurs diastratiques. Concernant les facteurs diatopiques, nous avons découvert que dans la région de Bourgogne et surtout en Rhône-Alpes, la tolérance aux ruptures de la norme est

extraordinaire. Nous expliquons ces deux exceptions en comparaison avec le reste de la France par l'influence des dialectes régionaux. En effet, le bourguignon en Bourgogne et le franco-provençal de Rhône-Alpes utilisaient une seule particule *que* en lieu et place des autres relatifs : le système de pronoms relatifs en français moderne pourrait donc avoir subi l'influence de ces dialectes.

6 Seznam použité odborné literatury a internetových zdrojů

BLANCHE-BENVENISTE, Claire (1990) *Usages normatifs et non normatifs dans les relatives en français, en espagnol et en portugais*. Berlin: Mouton de Gruyter

DEULOFEU, José (1992). *Variation syntaxique: recherche d'invariants et étude des attitudes des locuteurs devant la norme*. Konzultováno na www.persee.fr

DOTTIN, Georges (1909). *Observations sur la traduction du breton en français, extraites du corrigé des exercices bretons*. Konzultováno na www.persee.fr

FALLOT, Gustave (1839). *Recherche sur les grammaticales de la langue française et de ses dialectes au XVIIIe siècle*. Paris: Paul Ackermann. Konzultováno na www.books.google.com

FIorentino, Guiliana, *European relative clauses and the uniqueness of the Relative Pronoun Type*. Konzultováno na www.linguistica.sns.it

GADET, Françoise (2007). *La variation de tous les français*. Konzultováno na www.linx.revues.org

GARDES-TAMINE, Joëlle (2006). *La Grammaire*. Paris: Armand Colin.

GIANCARLI, Pierre-Don (2005). *Orphelinat des prépositions en Chiac du Canada (passif et proposition en qu-) et comparaison avec l'anglais et le Français*. Université de Franche-Comté. Konzultováno na www.books.google.com

GODARD, Danièle (2005). *Les relatifs sans pronoms relatifs*. Konzultováno na www.persee.fr

GREVISSE, Maurice (2008). *Le Bon Usage*, Bruxelles: De Boeck et Larcier s.a.

GUIRAUD, Paul (1966). *Le système du relatif en français populaire*. Konzultováno na www.persee.fr

LÉARD, Jean Marcel (1982). *Essai d'explication de quelques faits de morpho-syntaxe du québécois : le pronom relatifs en diachronie structurale*. Konzultováno na www.persee.fr

PIERRARD, M. (1988). *La relative sans antécédent en français moderne*. Paris: Peeters. Konzultováno na www.books.google.com

ROWLETT, Paul (2007). *The Syntax of French*. New York: Cambridge University Press.

SCHAFROTH, Elmar (1995). *A propos d'une typologie panromane des relatifs „non normatifs“* Konzultováno na www.persee.fr

www.achyra.org

www.aufeminin.com

www.books.google.com

www.entremamans.org

www.forum.doctissimo.fr

www.jeuxvideo.com

www.jeux2foot.com

www.linguistica.sns.it

www.linx.revues.org

www.patoisvda.org

www.persee.fr